

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1911

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

12 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΝΙΤΣΕ ¹

Ὁ θέλιον νὰ ἔχη γενικὴν τινα ἰδέαν περὶ τῆς λαϊκωτέρας φιλοσοφίας τοῦ παρόντος ἀνάγκη πᾶσα νὰ γνωρίσῃ τοὺς δύο ἐπιφανεῖς αὐτῆς παραστάτας, τὸν Τολστόη καὶ τὸν Νίτσε. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Τολστόη ἐγένετο ἤδη ὁ προσήκων λόγος ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου. Ἄλλ' ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος θὰ εἶναι ἀτελής, ἂν μὴ συμπληρωθῇ διὰ τοῦ Νίτσε, τοῦ ἑτέρου τροχοῦ τῆς συγχρόνου φιλοσοφικῆς κινήσεως, ἣτις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄλλην σοβαρὰν τῆς φιλοσοφίας μορφήν δύναται νὰ κληθῇ φιλοσοφία ἐλαφρὰ καὶ οὕτως εἶπεῖν κοινωνικὴ. Βεβαίως Τολστόη καὶ Νίτσε ἔχουσι πολλὰ τὰ ἀνόμοια καὶ ἄλλως καὶ μάλιστα κατὰ τὸν βίον. Ἐνῶ ὁ Τολστόη ἔζησε βίον μακρὸν καὶ ἐν συνόλῳ εὐδαίμονα, τοῦ Νίτσε ἡ ζωὴ καὶ βραχεῖα ἦτο καὶ πλήρης παθημάτων καὶ ὀδύνης. Γεννηθεὶς οὗτος τῷ 1844 ἐν τῷ Γερμανικῷ χωρίῳ Rökken ἐξ ἱερατικοῦ γένους, ἐδίδαξε νεώτατος κλασσικὴν φιλολογίαν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βασιλείας. Διὰ πάθησιν τῶν ὀφθαλμῶν, σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, ἀναγκασθεὶς τῷ 1879 νὰ παραιτηθῇ, διήρχετο τὸν μὲν χειμῶνα ἐν τῇ Ῥιβιέρᾳ, τὸ δὲ θέρος ἐν Engadin συγγράφων κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς νόσου τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ τὰ κάλλιστα, τὸν Ζαρατούστραν, τὸ Ἐπέκεινα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ κλπ. Τῷ 1889 παθὼν τὰς φρένας ἔτυχε νοσηλείας κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ φρενιατρειῳ τῆς Βασιλείας, εἶτα δὲ παρὰ τῆ μητρὶ καὶ παρὰ τῆ ἀφωσιωμένη αὐτῷ ἀδελφῇ αὐτοῦ. Ἐτελεύτησε τῷ 1900 καὶ ἐτάφη ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς ἐν τῷ γενεθλίῳ αὐτοῦ χωρίῳ.

Ἄλλ' ἂν ὁ βίος τοῦ Νίτσε μηδὲν ἔχη τὸ κοινὸν πρὸς τὸν εὐδαίμονα βίον τοῦ ἐρημίτου τῆς Πολιάνας, τὸ πνεῦμα ὁμῶς

¹ Ἐξεφωνήθη ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ τῇ 30 Ἰανουαρίου 1911.

καὶ ὁ καθόλου χαρακτήρ τῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ αὐτὸς παρ' ἀμφοτέροις. Ἐν ὄντι ὅπως ὁ Ἰωλστόη, οὕτω καὶ ὁ Νίτσε πολεμῶν λυσιπάρως τὸ σύγχρονον θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν καθεστῶς διαμαρτυρούμενος κατὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν ὡς καλύπτοντος ὑπὸ τὸ προσωπεῖον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ νόμου τὴν κακίαν καὶ τὸ ἔγκλημα. "Ὅπως ὁ Ἰωλστόη, οὕτω καὶ ὁ Νίτσε ζητεῖ τὴν λύτρωσιν τοῦ ἀτόμου ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς παραδόσεως καὶ τὴν ἐξύψωσιν αὐτοῦ εἰς συναισθήματα ὑγιέστερα ἅμα καὶ ἐλευθερώτερα. Ἀμφότεροι φεύγουσι τὰς νεωτέρας κοινωνίας ζητοῦντες ἐν τῇ φυσικῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀτόμου τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ζωὴν καὶ εὐδαιμονίαν. Ἀμφότεροι φιλοσοφοῦσιν ἄνευ λογικῆς σειρᾶς καὶ ἀλληλουχίας ἀδιαφοροῦντες περὶ ἀντιθέτων γνωμῶν, ἀποφαινόμενοι δὲ ὡς προφήται προφητείας ποικιλοῦσας καὶ ἀντιφασκούσας κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἐμπνεύσεις καὶ διαθέσεις. Κατὰ ταῦτα ἡ μελέτη τοῦ ἐνὸς εἶναι συμπλήρωσις τῆς μελέτης τοῦ ἑτέρου, ἐφ' ᾧ καὶ ἡμεῖς ὁμιλήσαντες ἤδη περὶ Ἰωλστόη, χάριν τῆς σχολῆς τῶν ἀπόρων τῆς ἐνταῦθα στεγαζομένης, παρερχόμεθα καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦτο, στρέφοντες τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Νίτσε¹, καὶ οὕτω τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς κοινωνικῆς φιλοσοφίας τοῦ παρόντος συμπληροῦντες.

Ἐνῷ κατὰ τοὺς πλείστους φιλοσόφους ἡ φιλοσοφία σκοπὸν προτίθεται νὰ ἐπιλύσῃ τὰ αἰώνια προβλήματα τοῦ παντός,

¹ Τὸν Νίτσε ἐξετάζομεν ἐνταῦθα ὡς ἠθικολόγον ἰδίως, ἤτοι κατὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν αὐτοῦ περίοδον, τὴν τῆς ἀρνήσεως τῆς ἠθικῆς (Immoralismus) καὶ τῆς ἐξάρσεως τῆς ζωῆς. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι τὰ ἔργα *Jenseits von Gut und Böse* 1886. *Die Genealogie d. Moral* 1887 καὶ τὰ μετὰ θάνατον ἐκδοθέντα. Ποιητικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐξέλιξιν τοῦ Νίτσε ἀποτελεῖ τὸ μάλιστα διαδεδομένον ἔργον τοῦ Νίτσε *Also sprach Zarathustra*. Ἐκ τῶν ἄλλων τοῦ Νίτσε ἔργων τὰ μὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην περίοδον αὐτοῦ, καὶ ἦν οὗτος διέτελει ὑπὸ τὴν φιλοσοφικὴν ῥοπὴν τοῦ *Sopeychäuser* καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν τοῦ *Bägger*. Τοιαῦτα εἶναι *Die Geburt der Tragödie* 1872. *Unzeitgemässc Betrachtungen 4 Stücke* 1873-4. Τὰ δὲ λοιπὰ ἀνήκουσιν εἰς τὴν δευτέραν τοῦ Νίτσε περίοδον, τὴν τῆς θετικοφροσύνης (Positivismus). Τοιαῦτα εἶναι *Menschliches, Allzumenschliches* 1878. *Der Wanderer und sein Schatten* 1880.

κατὰ τὸν Νίτσε τοῦναντίον αὕτη ἔχει σκοπὸν πρακτικόν. Ἴναι ἡ ζωὴ, ποῦ κεῖται ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τί τὸ τέρμα, εἰς ὃ πρέπει νὰ κατατείνῃ ὁ ἄνθρωπος, ἰδοῦ, λέγει, τὰ πραγματικὰ θέματα, εἰς ἃ πρέπει νὰ ἀπασχολῆται ὁ ἀληθὴς φιλόσοφος τῆς σήμερον. Ἐὰ ζητήματα τί ἐστὶ κόσμος, τί ἐστὶν ὕλη, τί θεὸς καὶ τὰλλα πάντα, περὶ ἃ διατρίβουσιν αἱ ἐπιστήμαι, ἡ θρησκεία καὶ ἡ τέχνη, ἔχουσι σημασίαν, εἴαν καὶ ἐφ' ὅσον συμβάλλονται εἰς τὴν ἐπίλυσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Περὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς πραγματεύονται δύο συστήματα, ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ φιλοσοφία. Ἀμφότερα ὁμῶς, λέγει ὁ Νίτσε, ἐσφαλμένως πάντη καθορίζουσιν αὐτόν. Ὁ μὲν Χριστιανισμὸς, συνεπινευόντων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ πολλῶν φιλοσόφων, ἐκδέχεται τὸν κόσμον τοῦτον ὡς προοίμιον ἑτέρου κόσμου, τοῦ κόσμου τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ὡς εἴσοδον ἅμα καὶ προπαιδείαν εἰς τὴν μακαρίαν μετὰ θάνατον ἐν τῷ θεῷ ζωὴν. Ἡ δὲ ἠθικὴ φιλοσοφία σκοπὸν τοῦ βίου τίθεται τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν θεωροῦσα τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀτόμου ἢ τῆς κοινωνίας ὡς τὸ ὕψιστον τέρμα, εἰς ὃ πρέπει νὰ κατατείνῃ πᾶσα ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ θεωρίαι, παρατηρεῖ ὁ Νίτσε, εἶναι ἄρδην ἐσφαλμέναι, διότι ἂν κατὰ τὴν Χριστιανικὴν ἐκδοχὴν ὁ κόσμος οὗτος εἶναι μάταιος καὶ ἡ πέραν τοῦ τάφου ζωὴ ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀπαρνηθῇ τὸν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σπεύδων πρὸς τὴν ἀληθινὴν αὐτοῦ ἐν τῷ θεῷ ζωὴν. Ἐπὶ ἠθικῆς θεωρίας, ἀρνούμενης τὸ αὐτοτελὲς τοῦ κόσμου, δὲν δύναται νὰ στηριχθῇ τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ὅμοίως δὲ καὶ ἡ ἑτέρα θεωρία, ἡ τῆς εὐδαιμονίας, εἶναι ἀσύστατος καὶ ἀπόβλητος. Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία, λέγει ὁ Νίτσε, ὀρθῶς βεβαίως τίθεται τὸν παρόντα κόσμον ὡς αὐτοτελῆ, σφάλλεται ὁμῶς κατὰ τοῦτο, καθ' ὅσον ὡς σκοπὸν τοῦ βίου τίθεται τὸ συμφέρον τοῦ ἀτόμου ἢ τῆς κοινωνίας, πράγματα προφανῶς ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ ἄγοντα εἰς κατάπτωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ποῦ λοιπὸν πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης ζωῆς, ἀφοῦ οὔτε ὁ Χριστιανισμὸς οὔτε ἡ φιλοσοφία καθορίζουσιν αὐτόν; Ἡ ἀληθὴς ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, παρατηρεῖ ὁ Νίτσε, ἔγκειται

ἐν τῇ φύσει. Εἰς τὴν φυσικὴν αὐτοῦ κατάστασιν πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἄνθρωπος ἀποτινάσσων τὸν ἐπάρατον ζυγὸν τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἐπικρατοῦσης ἠθικῆς, μὴ ἀναγνωρίζων τὰς καθιερωμένας διακρίσεις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ καλλιέργων τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ἔνστικτα, τὸ θάρρος, τὴν τραχύτητα, τὴν ὠμότητα καὶ τὴν δύναμιν. Κατὰ ταῦτα ἡ φυσικὴ ζωὴ, εἰς ἣν πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν Νίτσε, περιλαμβάνει τρία τινά· α') κατάργησιν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· β') καλλιέργειαν τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντηρησίας καὶ ἐξύψωσιν αὐτοῦ εἰς δύναμιν ἀτεγκτον συντρίβουσαν πᾶν τὸ ἀνθιστάμενον· καὶ γ') ἐξύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν περιωπὴν τοῦ ὑπερανθρώπου, εἰς ἣν δὲν ἀφίνει αὐτὸν νὰ ἀνυψωθῇ ἢ ἐπικρατοῦσα ἠθικὴ. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν πρὸς ἀκριθεῖ ὑποτύπωσιν τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Νίτσε νὰ ἐξετάσωμεν τὸν Νίτσε κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας ἐπόψεις, ἧτοι α') ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, τὰς καθιερωμένας ἠθικὰς ἀρχάς· β') ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρετὴν, τὴν ὁδὸν τῆς ἠθικῆς βελτιώσεως, καὶ γ') ἐν σχέσει πρὸς τὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν δημιουργίαν τοῦ ὑπερανθρώπου. Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀρχάς.

Ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὀφείλομεν νὰ ζῶμεν, ἧτοι νὰ πράττωμεν, τοῦτο οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ζήτημα τί πρέπει νὰ πράττωμεν; Πάντα ἀδιακρίτως ἢ ὑπάρχουσι καὶ πράξεις, ἃς εἴτε χάριν ἡμῶν εἴτε χάριν τῶν ἄλλων πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν; Εἶναι φανερόν ὅτι τὰ πάντα δὲν ἐπιτρέπονται, ὅτι οἱ ἄνθρωποι, εἴτε ἵνα ζήσωμεν, εἴτε ἵνα συζήσωμεν, ὀφείλομεν νὰ ρυθμίζωμεν τὰς πράξεις ἡμῶν κατὰ ὠρισμένους κανόνας καὶ ἀρχάς, ἧτοι ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἠθικὴν. Οὕτω δὲ ἡ ἀνθρωπότης ἔκπαλαι διέκρινεν ἀναμέσον ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ θεωρήσασα. ἄλλας μὲν τῶν πράξεων κακὰς, τὸν φόνον, τὴν κλοπὴν, τὸ ψεῦδος κτλ. ἄλλας δὲ ἀγαθὰς, τὴν ἀλήθειαν, τὴν δικαιοσύνην, τὸ σέβας τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας κλπ. Ἐχομεν δ' ἄλλως καὶ τὴν συνείδησιν, ἐπιβάλλουσαν ἡμῖν τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν πράξεων, καθ' ὅσον ἐπιδοκιμάζει τὸ ἀγαθόν, ἐλέγχει δὲ ἡμᾶς διὰ τὸ κακόν. Τὴν διάκρισιν τῶν πράξεων εἰς ἀγαθὰς καὶ εἰς κακὰς δὲν ἀποδέχονται ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι σοφισταί. Ὁ τε

Καλλικλῆς¹ καὶ ὁ Θρασύμαχος ἐκ τῶν ἀρχαίων σοφιστῶν καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Max Stirner ἠξίωσαν ὅτι ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι αὐθαίρετος, ὁ δὲ τὴν δύναμιν ἔχων δύναται ἀδεῶς νὰ καταπατῇ τὸ δίκαιον καὶ τοὺς νόμους. Τοῦτοις στοιχείων καὶ ὁ Νίτσε ἀποφαίνεται ὅτι ἡ διάκρισις τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν πράξεων δὲν ἐρείδεται ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἶναι προῖον ἠθικῆς ἐπαναστάσεως, ἧτις συνέβη κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον.

Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, λέγει ὁ Νίτσε, ἦσαν τοῦτ' αὐτὸ θηρία περιφερόμενα πρὸς ἄγραν, πρὸς φόρους καὶ πρὸς πολυειδεῖς κακώσεις. Ὅμάδες τοιούτων ἀνθρώπων ὀργανωθεῖσαι τυχαίως καὶ ὑποτάξασαι ἀσθενεστέρους καὶ ἀνοργανώτους ἀνθρώπους ἀπετέλεσαν τὰ κράτη. Ἐὰ κράτη ἀποτελεσθέντα οὕτως ἐκ δύο διαφόρων φύλων, ἐκ τῶν ἀρχόντων, τῶν νικητῶν, καὶ ἐκ τῶν δούλων, τῶν ἠττημένων, ἐκαλλιέργησαν δύο διάφορα εἶδη ἠθικῆς. Οἱ μὲν ἄρχοντες ἀγαθὰ ὠνόμασαν τὰς ιδιότητας αὐτῶν, τὸ θάρρος, τὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν ὠμότητα κλπ., κακὸν δὲ ἐκάλεσαν τὸν δειλόν, τὸν ταπεινόν, τὸν συνεσταλμένον, τὸν κόλακα καὶ πρὸ παντὸς τὸν ψεύστην. Αὕτη εἶναι ἡ ἠθικὴ τῶν ἀρχόντων. Τοῦναντίον οἱ δοῦλοι ἐμόρφωσαν ἄλλην ἠθικὴν, κακίας μὲν θεωρήσαντες τὰς ἀνωτέρω ιδιότητας τῶν ἀρχόντων, ἀρετὰς δὲ τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ταπείνωσιν, τὴν ὑπομονὴν καὶ πάσας ἐν γένει τὰς ιδιότητας, δι' ὧν ὑπέμενον τὸν ἐπιβληθέντα ζυγόν. Αὕτη εἶναι ἡ τῶν δούλων ἠθικὴ. Ἡ κατάστασις αὕτη σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι μετεβλήθη, διότι οἱ δοῦλοι ἐπαναστατήσαντες κατὰ τῶν κυρίων ἐξεθρόνισαν τὴν ἠθικὴν τῆς ὠμότητος καὶ ἐπέβαλον τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἠθικὴν. Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἐπέτελεσαν οἱ

¹ Ὁ ἀναγινώσκων τὴν ἐν τῇ Γοργίᾳ τοῦ Πλάτωνος περικοπὴν 488 — 4 ἐκπλήσεται τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν σύμπτωσιν τῶν γνωμῶν τοῦ Καλλικλέους μετὰ τῆς ἠθικῆς θεωρίας τοῦ Νίτσε. «Νόμος μὲν, λέγει αὐτόθι ὁ Καλλικλῆς, τοῦτο ἄδικον καὶ αἰσχρὸν λέγεται, τὸ πλέον ζητεῖν ἔχειν τῶν πολλῶν, καὶ ἀδικεῖν αὐτὸ καλοῦσιν· ἢ δὲ γε, οἶμαι, φύσις αὐτὴ ἀποφαίνει αὐτό, ὅτι δίκαιόν ἐστι τὸν ἀμείνω τοῦ χείρονος πλέον ἔχειν καὶ τὸν δυνατώτερον τοῦ ἀδυνατωτέρου... ἐὰν δὲ γε, οἶμαι, φύσιν ἱκανὴν γένηται ἔχων ἀνὴρ, πάντα ταῦτα ἀποσεισάμενος καὶ διασρηξῆς καὶ διαφυγῶν, καταπατήσας... νόμους τοὺς παρὰ φύσιν ἅπαντας, ἐπαναστὰς ἀνεφάνη δεσπότης ἡμέτερος ὁ δοῦλος, καὶ ἐνταῦθα ἐξέλαμψε τὸ τῆς φύσεως δίκαιον».

Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐξεγερθέντες κατὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ δημιουργήσαντες τὴν ἤδη ἰσχύουσαν ἠθικὴν¹. εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἀποτινάξωμεν τὴν ἠθικὴν ταύτην τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἀρχέγονον τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν, καθ' ἣν ἀρετὴ εἶναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰκανότης, μόνη δὲ τῆς εὐδαιμονίας πηγὴ ἡ φυσικὴ καὶ πνευματικὴ ἰσχύς. Κατὰ προσόμοιον τρόπον πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ καὶ τὸ φαινόμενον τῆς συνειδήσεως. Ὁ ἔλεγχος τῆς συνειδήσεως, λέγει ὁ Νίτσε, οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἡ ἐσωτερικὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐμφύτου ὠμότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰ ἐνστικτα δῆλα δὴ καὶ αἱ ὀρμαὶ τῆς θηριώδους τοῦ ἀνθρώπου φύσεως κωλυόμενα νὰ ἐκδηλωθῶσι πρὸς τὰ ἔκτος, στρέφονται πρὸς τὰ ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκδηλοῦνται ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς συντριβῆς καὶ τοῦ ἐλέγχου.

Ἡ θεωρία αὕτη, δι' ἧς ὁ Νίτσε ἀνατρέπει τὴν ὑφαστῶσαν ἠθικὴν τάξιν, εἶναι ἀσύστατος καὶ ἀπόβλητος, οἱ δὲ λόγοι προφανεῖς. Πρῶτον μὲν ὁ ἀρχέγονος ἀνθρώπος δὲν ἦτό ποτε ἐξ ὄσων γινώσκωμεν μονῆρές τι θηρίον περιφερόμενον πρὸς λείαν, ἄμοιρον δὲ παντάπασι τῶν στοιχείων ἐκείνων τῶν ἀποτελούντων τὴν βᾶσιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἥτοι τῆς συμπαθείας, τῆς κοινωνικότητος καὶ τῆς φιλαλληλίας. Ἐπειτα δὲ καὶ κυρίως ἡ ἱστορία οὐδαμοῦ μαρτυρεῖ περὶ ἀντιθέσεως δύο ἠθικῶν, περὶ τῆς ἠθικῆς τῶν ἀρχόντων καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς τῶν ἀρχομένων, ὧν ἡ δευτέρα ἐξεθρόνισε δῆθεν καὶ κατέλαβε τὴν θέσιν τῆς πρώτης. Ὑμνουμένην πανταχοῦ βλέπομεν μίαν καὶ μόνην ἠθικὴν, τὴν ἠθικὴν τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς ἀγάπης, ψεγομένην δὲ τὸναντίον τὴν ἀλαζονείαν, τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ἄλογον

¹ Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς μεταστροφῆς ταύτης τῆς ἠθικῆς προσάγει ὁ Νίτσε καὶ τὴν Λατινικὴν λέξιν *bonus*, ἣτις ἐδήλου τὸ πρῶτον τὸν *diuini*, ἥτοι τὸν ἀνδρα τῆς μάχης, τὸν πολεμιστὴν, καθόσον τὸ συγγενές *bellum* ἰσοῦται τῷ *duellum* καὶ τοῦτο τῷ *diuini*. Αὐθαίρετως προφανῶς, διότι οὔτε *diuini* καὶ *diuini* ὑπάρχουσιν, οὔτε ἡ μετάπτωσις τῆς σημασίας τῶν λέξεων ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἠθικὴν ἐκτίμησιν τῶν πραγμάτων. Σὺν τῷ χρόνῳ προῶντι αἱ λέξεις εὐρύσσονται κατὰ τὴν σημασίαν, τινὲς δὲ καὶ μεταπίπτουσιν εἰς σημαινόμενα ἀντίθετα, χωρὶς τὸ παράπαν ἢ ἀλλοίωσις αὕτη νὰ ἐμφανῆ καὶ ἀλλοίωσιν τῆς ἠθικῆς ἐκδοχῆς τῶν συναισθημάτων καὶ πράξεων τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. Max Nordau *Entartung* II, 324 ἐξ.

ἰσχύν. Βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι καὶ λαοὶ φερόμενοι ἀκριβῶς, ὡς περιγράφει αὐτοὺς ὁ Νίτσε. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὑπάρχουσι δύο ἠθικαί, ἀλλ' ὅτι οἱ αὐτοὶ ἄνθρωποι κατὰ τὰς ἐκάστοτε περιστάσεις καὶ ἀνάγκας καταπνίγουσιν ἐν ἑαυτοῖς τὸ συναίσθημα τῆς συμπαθείας καὶ καταπατοῦσιν ἐν τῇ πράξει τὰς ἠθικὰς ἀρχάς, ὡς θεωρητικῶς ἀναγνωρίζουσι. Καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι καὶ λαοί, οἵτινες ἄλλας πρεσβεύοντες ἠθικὰς ἀρχάς, ἐν τῇ πράξει ἐξ ὑπολογισμῶν ἰδιοτελῶν μετέρχονται βίαν κατὰ τῶν ἀδυνάτων, οὐδὲ θέλουσι νὰ ἀπονεύωσιν αὐτοῖς τὸ δίκαιον, ὅπερ κατὰ θεωρίαν ἀναγνωρίζουσι. Τῆς τοιαύτης σιδήρου καὶ ἀδάμαντος ἀπαθεστερας πολιτικῆς τί ἄλλο περιφανέστερον γνώρισμα ἢ τὸ παράδειγμα τῆς ἡρωικῆς μεγαλονήσου, ἧς τοὺς δικαίους πόθους ἀναγνωρίζουσι μὲν θεωρητικῶς οἱ ἰσχυροί, δὲν συμφωνοῦσιν ὅμως πρακτικῶς εἰς τὴν πλήρωσιν αὐτῶν; Καθόλου δὲ ἡ ἀξιῶσις τοῦ Νίτσε, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀντεπελήθοντες κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἐπέβαλον τὴν σημερινὴν ἠθικὴν, εἶναι ἱστορικῶς καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀσύστατος. εἶναι ἱστορικῶς ἀσύστατος, διότι ἂν ἡ σημερινὴ ἠθικὴ χρονολογῆται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ, τοῦτο σημαίνει ὅτι πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπεκράτει ἡ ἠθικὴ τῆς ὠμότητος καὶ τοῦ ἐγωισμοῦ. Καὶ ὅμως οἱ πρόγονοι ἡμῶν, ὡς γινώσκωμεν ἐκ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων, ἐξυμνοῦσι τὰς αὐτὰς καὶ ἡμεῖς ἀρετάς. Ἴνδοι δὲ καὶ Σῖται πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἐξαίρουσιν ἐν πολυειδέσει γνωμικοῖς τὴν αὐταπάρνησιν, τὴν συμπάθειαν καὶ τὰς ἄλλας τῆς ἀγάπης ἐκδηλώσεις. εἶναι δὲ καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀσύστατος ἡ ἀξιῶσις τοῦ Νίτσε, διότι εἶναι ἀκατανόητον πῶς ποτε οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ νικηταί, οἱ ἄρχοντες, ἐγκατέλιπον τὰς ἀρετάς αὐτῶν, τὴν ὠμότητα καὶ τὸν ἀτεγκτον ἐγωισμόν, ἐν' ἀσπασθῶσι τὴν ἠθικὴν τῶν δούλων αὐτῶν, τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν. Καὶ ὑποτιθεμένου δὲ ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἐπρέσβευον τὴν ἠθικὴν τοῦ ἐγωισμοῦ, πάλιν ἵνα δεχθῶσι τὰς Χριστιανικὰς ἀρετάς σημαίνει ὅτι ἄσθεστον διετήρουν ἐν ἑαυτοῖς τὸν πόθον πρὸς αὐτάς. Ὅθεν καὶ ἅμα ἐπιφανεῖσαν τὴν Χριστιανικὴν ἠθικὴν ἔσπευσαν νὰ ἀποδεχθῶσιν ὡς μᾶλλον σύμφωνον πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτῶν οὐσίαν. Καὶ ἄλλως δὲ ἡ ἠθικὴ τοῦ Νίτσε θεωρεῖται εἶναι ἀπαράδε-

κτος, διότι και δεκτοῦ γενομένου ὅτι ἡ ἠθικὴ τῶν κυρίων εἶναι ἡ ἀληθὴς τοῦ ἀνθρώπου ἠθικὴ, πάλιν ἡ ἠθικὴ αὕτη εἶναι ἀνεφάρμοστος. Ἄν κατῴρθου δέ ποτε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἠθικὴ αὕτη, τῇ ἐπαύριον θὰ ἡγείροντο πανταχόθεν ἐπαναστάσεις ἀνατρέπουσαι τὰ θεωρήματα αὐτῆς καὶ καθιδρύουσαι ἠθικὴν δημοκρατικωτέραν καὶ τὴν καθόλου φύσιν τοῦ ἀνθρώπου σεβομένην¹.

Τὰ δὲ περὶ συνειδήσεως θεωρήματα τοῦ Νίτσε εἶναι αὐτόχρημα γελοῖα. Ἄν ἡ συνείδησις εἶναι ὠμότης ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἔσω, ὡς λέγει ὁ Νίτσε, τότε ἔπρεπε πάντες οἱ ἐνάρετοι ἄνθρωποι οἱ μὴ ὠμόν τι ἐν τῇ ἔξω κόσμῳ ἐπιτελέσαντες νὰ αἰσθάνωνται τύψιν συνειδήσεως, οἱ δὲ ἁμαρτάνοντες τοῦναντίον μηδεμίαν νὰ ἔχωσι τύψιν συνειδήσεως, ὡς τῆς ὠμότητος αὐτῶν ἐστραμμένης πρὸς τὰ ἔσω. Ὁ Νίτσε εἰς ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας αὐτοῦ προσάγει τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς κακούργους, παρ' οἷς ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως εἶναι τι σπάνιον. Ἄλλ' οἱ κακοῦργοι οὗτοι κατήνεγκον μὲν ἱκανῶς τὸν πέλεκυν τῆς ὠμότητος κατὰ τοῦ πλησίον, ἂν δὲ μὴ κωλυθῶσι, εἶναι πρόθυμοι νὰ κατενέγκωσιν αὐτὸν καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς. Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτοὶ νὰ συναισθάνωνται ἰσχυρὰν τὴν τῆς συνειδήσεως τύψιν ὡς ἐπισχομένης τῆς κακούργου αὐτῶν ὁρμῆς πρὸς τὰ ἔξω, τοῦθ' ἔπερ δὲν συμβαίνει, ὡς συνομολογεῖ καὶ ὁ Νίτσε αὐτός, λέγων ὅτι ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως εἶναι τι σπάνιον παρὰ τοῖς δεσμιώταις κακούργοις. Ὅσαῦτα περὶ τοῦ Νίτσε καὶ τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως, τὴν ἀρετήν.

Οἰαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ γνώμη τῶν φιλοσόφων περὶ προσρισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, δὲν δύνανται ἢ νὰ ᾧσι σύμφωνοι οἱ πάντες, ὑποκειμένου λόγου περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ τὰς φυσικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, περὶ τούτου οὐδεμίαν οὐδαμόθεν ἡγέρθη ποτὲ ἀμφιβολία. Ἄλλὰ μὴν ὁ ἄνθρωπος ἐνθεν μὲν ἀποτελεῖται ἐκ λογικοῦ καὶ ἐκ ζωώδους μέρους, ἐνθεν δὲ εἶναι ζῆον κοινωνικόν. Εἶναι φανερόν ὅτι τότε κάλλιστα ἀναπτύσσει ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος, ὅταν καθ' ἑαυτὸν μὲν ὑποτάσῃ τὸ ἄλογον μέρος τῇ λογικῇ μὴ

ουσιάζων εἰς τὰς ἀλόγους αὐτοῦ ὁρμὰς τὸ λογικόν καὶ τὸ δίκαιον, κοινωνικῶς δὲ περιορίζῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ συγκρούηται πρὸς τοὺς ἄλλους. Τὰ ἀξιώματα «μέμνησο ὅτι ἄνθρωπος εἶ», οὐχὶ δῆλα δὴ ἀπλοῦν ζῆον, καὶ «ὃ σὺ μισεῖς ἐτέρῳ μὴ ποιήσης», εἶναι αἱ ἀδαμάντιναι βάσεις τῆς ἠθικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου, δι' ὧν οὗτος καὶ καθ' ἑαυτὸν διατηρεῖ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων συμβιοῖ ἁρμονικῶς.

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἄλλοι ἠθικολόγοι· ὁ δὲ Νίτσε ἄλλοθεν ἀναχωρῶν ἄλλην καὶ χαράσσει τῆς ἀνθρωπίνης βελτιώσεως τὴν ὁδόν. Κατ' αὐτὸν τὸ μόνον ἔχον ἀξίαν ἐν τῇ κόσμῳ τούτῳ εἶναι ἡ ζωὴ, ἣς ἡ προαγωγή εἶναι φυσικῶς τὸ μόνον στάδιον τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Ἄλλὰ μὴν ζῆν κατὰ τὸν Νίτσε σημαίνει ἄρχειν, καταστρέφειν ἢ τοῦλάχιστον ἐκμεταλλεύεσθαι. Ὅπως ἐν τῇ φύσει τὸ ἀσθενὲς ὑποχωρεῖ εἰς τὸ ὑγιὲς καὶ ἀκμαῖον, οὕτω καὶ ἐν τῇ κήπῳ τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου πρέπει νὰ ἐκριζῶνται τὰ ἀσθενῆ καὶ νὰ τέμνωνται τὰ ἀδύνατα ἀντιθέτως πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ὅστις κλαδεύει τὰ ὑγιᾶ καὶ ἰσχυρά, ἵνα δώσῃ ζῶην καὶ φῶς εἰς τὰ ἀδύνατα καὶ πεπνυμένα. Τὸ σύνθημα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸν Νίτσε πρέπει νὰ εἶναι «καταστρέφετε τοὺς ἀδυνάτους», «ἔστε σκληροί», «βαδίζετε τὴν ὁδὸν ὑμῶν συντρίβοντες καὶ πατοῦντες τὸ προστυχόν καὶ μηδέποτε συγκαταβαλόντες εἰς τὰ ταπεινὰ ἔργα τῆς συμπαθείας καὶ ἀγάπης». Πᾶν σύστημα προστατεῦον ἀνθρώπους ἀσθενεῖς, ἢ δημοκρατία, τὸ σύνταγμα, ὁ κοινωνισμός, ὁ πατριωτισμός κλπ. εἶναι, λέγει ὁ Νίτσε, ἀπόβλητα καὶ ἀσύστατα. Καὶ αἱ γυναῖκες ὡς ἀσθενῆ ὄντα ἄλλην ἀξίαν δὲν ἔχουσιν ἢ ὅτι χρησιμεύουσι μόνον εἰς ἀπόλαυσιν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν ἀνδρῶν. Ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται, ἵνα ἄρχῃ καὶ ὑποτάσῃ. Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' ἔλεγε «τὸ κράτος εἶμαι ἐγώ», ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νίτσε θὰ εἶπῃ «τὸ σύμπαν εἶμαι ἐγώ». Ἴδιᾳ δὲ τὸ συμπαθεῖν καὶ βοηθεῖν τοῖς ἄλλοις, παρατηρεῖ ὁ Νίτσε, εἶναι ψυχολογικῶς μὲν ἀσύστατον, κοινωνικῶς δὲ ἐπιβλαβές. Εἶναι ψυχολογικῶς ἀσύστατον, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐν καὶ μόνον κυρίως ἐνστικτον φέρει, τὸ τῆς αὐτοσυντηρησίας, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ καλλιεργῇ προάγων ἐκ δυνάμεως εἰς δυνάμιν τὸ ἐγὼ αὐτοῦ. Βλάπτει δὲ κοινωνικῶς τὸ εὐεργετεῖν, διότι τὸν μὲν εὐεργετοῦντα πληροῖ

¹ Ziegler Nietzsche 198.

μελαγχολίας και ματαιοδοξίας ανακόπτον τὴν πρὸς τὰ πρόσω ὁρμὴν αὐτοῦ, τὸν δὲ εὐεργετούμενον ἐξοικεῖσθαι πρὸς τὴν ξένην συνδρομὴν καθιστῶν ἀργόν, ἀπαιτητικὸν καὶ ἀχάριστον πρὸς τὸν εὐεργέτην. Κυρίως δὲ καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς συμπαθείας ἐκφυλίζεται τὸ ἀνθρώπινον γένος, προστατευομένων καὶ ἐν τῇ ζωῇ διατηρουμένων ὄντων ἀσθενῶν καὶ καχεκτικῶν, συντελούντων εἰς γένεσιν ὁμοίων ἐκφύλων καὶ παρηκμακῶτων τύπων.

Ἡ πολεμικὴ αὐτῆ, δι' ἧς ὁ Νίτσε ἀνατρέπων τὴν παρ' ἡμῶν ἠθικὴν, οἰκοδομεῖ τὰ πάντα ἐπὶ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἀκράτου ἐγωισμοῦ, εἶναι ἀδίκος καὶ ἀπαράδεκτος. Ἡ βάσις τῆς πολεμικῆς ταύτης εἶναι τὰ ἐξῆς δύο· α') ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐγωιστῆς ἐκ φύσεως ὣν οὐδεμίαν συνάφειαν ἔχει πρὸς τὸ γένος, ἀλλ' ἀποτελεῖ ἴδιόν τι καὶ αὐτοτελὲς ὄν, δυνάμενον δι' ἰδίων δυνάμεων νὰ ἀναπτύξῃ ἑαυτὸ καὶ β') ὅτι ζῆν σημαίνει ἄρχειν καὶ καταστρέφειν ἢ ἐκμεταλλεύεσθαι, ὅτι δὲ ἡ δύναμις εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς ἢ ὀφείλουσα νὰ κανονίζῃ τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' αἱ προϋποθέσεις αὗται εἶναι ἄρδην ἐσφαλμένα, οὐδ' εἶναι ἀνάγκη πολλῶν λόγων εἰς ἀναίρεσιν αὐτῶν. Ὡς ἤδη παρετήρησεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῆον πολιτικόν, πλὴν τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς αὐτοσυντηρησιᾶς φέρων φύσει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ ἐνστικτὸν τῆς συμπαθείας καὶ τῆς κοινωνικότητος, δι' ὧν καθίσταται δυνατὴ ἡ συμβίωσις τῶν ἀνθρώπων. Ἄρκει νὰ ῥίψῃ τις ἐν βλέμμα εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, ἐν ἣ τὸ ἐνστικτὸν τῆς συμπαθείας στενώτατα συνδέει τὸ νεογνὸν πρὸς τὴν μητέρα, ἄρκει νὰ ἴδῃ πῶς τὰ ζῶα προστατεύουσι τὰ μικρὰ αὐτῶν ζητοῦντα μάλιστα νὰ ἀποσπάσωσι τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τῶν μικρῶν εἰς ἑαυτά, ἄρκει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰ δάκρυα, ἅτινα χύνουσι θαλάσσιαι παραδείγματα χάριν ἄρκτοι διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν μικρῶν αὐτῶν¹, ἵνα κατανοήσῃ τὸ ἀσύστατόν τῶν περὶ συμπαθείας ἀξιώσεων τοῦ Νίτσε.

Ὁμοίως ἐσφαλμένη εἶναι καὶ ἡ τοῦ Νίτσε ἐκδοχὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δυνάμεως. Ζῆν δὲν εἶναι μόνον τὸ ἄρχειν, τὸ καταστρέφειν ἢ τὸ ἐκμεταλλεύεσθαι. Ὑπάρχουσιν ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς, οὐδὲν κοινὸν ἔχουσαι πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ πρὸς τὴν ἐκμετάλ-

λευσιν. Τὸ ἀναπνεῖν, τὸ γεννᾶν ἐν τῷ ὀργανικῷ κόσμῳ, τὸ σκέπτεσθαι καὶ καθόλου τὸ πνευματικῶς ἐργάζεσθαι, σύνολος ἢ ἠθικὴ καὶ ἢ κοινωνικὴ ζωὴ, ὅταν ἐμπνέται ὑπὸ τῆς ἀγάπης, δὲν εἶναι δείγματα ἀρχῆς ἢ καταστροφῆς. Ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς δυνάμεως, καθ' ἣν πρέπει νὰ πράττῃ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἀρχὴ ἀφηρημένη, ἀόριστος καὶ εἰς οὐδὲν χρήσιμος. Δύναμις ἐν τίνι καὶ πρὸς τί; διότι δύναμις εἶναι οὐ μόνον ἡ δύναμις, δι' ἧς νικᾷ τις λ. χ. ἐν τοῖς Ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσι, καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, ἀλλὰ δύναμις εὖ καὶ καλῶς εἶναι καὶ ἡ δύναμις τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, καὶ ἡ δύναμις τοῦ κάλλους, δι' ἧς ἡ ὠραία Δαλιδὰ ἄρχει τοῦ Σαμφῶν, δύναμις πολλῶ ἰσχυροτέρα τῆς τῶν τριχῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ δύναμις, δι' ἧς ἄρχει τις ἑαυτοῦ κατανικῶν τὰς ἰδίας κλίσεις¹. «Τὸ νικᾶν ἑαυτὸν τῶν νικῶν ἢ ἀρίστη» κατὰ τὸ ἀρχαῖον λόγιον. Ἴσως ὁ Νίτσε δύναμιν ἐννοεῖ τὴν δύναμιν τῆς κατακτήσεως καὶ τῶν μεταβολῶν, ἀφοῦ παραδείγματα δυνάμεως προσάγει τὸν Καίσαρα, τὸν Ναπολέοντα καὶ τὸν Βοργίαν. Ἄλλ' ἂν ταύτην ἐννοῆ, αἱ κατακτήσεις καὶ αἱ μεταβολαί, ὡς ἐπήνεγκον οὗτοι ἐπὶ τοῦ κόσμου, εἶναι μηδὲν παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς ἠθικὰς μεταβολάς, ὡς ἐπήνεγκεν ἐν τῷ κόσμῳ ὁ Χριστιανισμός, ἢ θρησκεία τῆς ἀδυναμίας. Πρὸς τὰς νίκας αὐτῆς παραβαλλόμεναι τί εἶναι αἱ ἐφήμεροι νίκαι τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὰ ὄργια καὶ αἱ δολοφονίαι τοῦ Βοργίου; Ἄν ὁ Καίσαρ ἐνίκησε τοὺς Γάλλους, ὁ Χριστιανισμὸς κατέκτησε τὸν κόσμον². Καθόλου δὲ εἶπειν δύναμις μετὰ τύφου καὶ αὐθαδείας καὶ ὀμότητος, δύναμις σύμβουλον ἔχουσα οὐχὶ τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἠθικὴν, ἀλλὰ τῶν ἀλόγων παθῶν τὸν βρασμὸν ἀποβαίνει θηριωδία καὶ λύσσα, οὐδέποτε οὐδαμῶς συμβαλλομένη εἰς τὸ κοινὸν ἀγαθόν.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ὡς ἀρχὴν τοῦ βίου δεχθῶμεν τὴν ἄτεγχτον δύναμιν τοῦ Νίτσε, καὶ πάλιν τὰ ἐντεῦθεν ἐπιχειρήματα αὐτοῦ κατὰ τῆς συμπαθείας, ὡς πράγματος δῆθεν παθητικοῦ καὶ ἀσθενοῦς, εἶναι ἄρδην ἐσφαλμένα. Ἡ συμπάθεια ἐν τῇ γνησίᾳ αὐτῆς μορφῇ

¹ Fouillée ἐν τῇ Revue des deux mondes I, 571, ἐξ.

² Fouillée ἐνθα καὶ ἀνωτέρω σελ. 572.

¹ Höffding Psychologie² 346.

και εκφάνσει οὐ μόνον δὲν εἶναι παθητικόν τι και ἀσθενές, ἀλλὰ πᾶν τοῦναντίον δύναμις και ἐκδήλωσις ὑψίστης δυνάμεως. Ἴνα συμπαθήσῃ τις ἀληθῶς, σημαίνει ὅτι οὗτος δὲν καταναλίσκει τὰ πάντα πρὸς ἴδιαν χρῆσιν, ἀλλ' ὅτι ἔχει και περισσεύουσαν δύναμιν, δι' ἧς κατορθοῖ μετατιθέμενος εἰς τὰς τύχας τοῦ ἄλλου νὰ αισθάνηται χαρὰν ἢ λύπην και ἐκτὸς τῆς σφαίρας τῶν προσωπικῶν αὐτοῦ συμφερόντων. Ὁ ἀληθῶς συμπαθῶν ἐκχέων τὸ βεῖθρον τῆς ἀγάπης ὑπὲρ τὴν αὐτὴν αὐτοῦ, ἔχει ὑπεροχὴν και μεγαλειον, εἰς ὃ δὲν δύναται νὰ προσατενίσῃ ὁ κεκλεισμένος ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τοῦ ἐγωισμοῦ αὐτοῦ. Βεβαίως ὑπάρχει και συμπάθεια ἐκ ματαιότητος και ἐπιδείξεως, και συμπάθεια ἐξοικειοῦσα τὸν λαμβάνοντα εἰς τὴν ἀργίαν, εἰς τὴν ἀδιαφορίαν και εἰς τὴν ἀχαριστίαν. Ἄλλ' ὁ ἀξιῶν ὅτι πρέπει νὰ καταργηθῇ ἡ συμπάθεια, ἵνα μὴ γίνωνται καταχρήσεις, λησμονεῖ τὴν ἀνεγνωρισμένην ἀρχήν, ὅτι ἡ κατάχρησις δὲν αἴρει τὴν χρῆσιν. Ἰνωρίζομεν ὁμοίως ὅτι ὑπάρχει και συμπάθεια και ἀγάπη στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἴσων, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ταύτην ὁ Χριστὸς ἐκήρυξεν ἀνεπαρκῆ, διδάξας ὅτι ἡ ἀληθῆς ἀγάπη μὴ ἐρειδομένη ἐπὶ προσωπικῶν ὑπολογισμῶν εἶναι ὁ ἥλιος ὁ ἀνατέλλων ἐπὶ τοὺς πονηροὺς και ἀγαθοὺς, εἶναι ἡ δύναμις ἡ περιλαμβάνουσα τοὺς πάντας και ἀνεχομένη τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας νικήσῃ¹.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀξιῶσιν τοῦ Νίτσε, ὅτι ἡ συμπάθεια ἐδημιούργησε τὴν δυστυχίαν και τὴν σημερινὴν ταλαιπωρίαν και διέφθειρε τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀποροῦμεν τί και νὰ ἀπαντήσωμεν. Πρῶτον μὲν ἡ κοινωνικὴ δυστυχία και ἡ ἀθλιότης εἶναι προῖον πολλῶν παραγόντων, περὶ ὧν ὡς ἀσκέτων πρὸς τὸ ζήτημα δὲν εἶναι τοῦ παρόντος. Ἐπειτα δὲ και κυρίως, ἀν ἡ ἠθικὴ τῆς συμπαθείας ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ δυστυχίαν και ἀθλιότητα, τὴν αὐτὴν και μείζονα δυστυχίαν θὰ παραγάγῃ ἡ ἠθικὴ τοῦ Νίτσε ἐφαρμοζομένη. Τῷ ὄντι τί ζητεῖ ὁ Νίτσε; οἱ ἰσχυροί, οἱ κύριοι, νὰ ἐκμεταλλεύωνται τοὺς ἀδυνάτους, θυσιάζοντες ἐν καλῇ συνειδήσει τὸ ἐγὼ και τὴν τιμὴν αὐτῶν. «Καταστρέφετε, κράζει, τοὺς ἀδυνάτους». Ἄλλὰ πρῶτον μὲν ζήτημα

εἶναι, τίνες εἶναι οἱ ἀδύνατοι. Ἄν ὁ Νίτσε ἐννοῇ τοὺς σωματικῶς τοιαύτους, ὁ πρῶτος, ὅστις πρέπει νὰ καταστραφῇ, εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Νίτσε ὡς σωματικῶς ἀσθενής. Παραλείπομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι οὕτω θὰ ἐχάνομεν και τὸν Βύρωνα και τὸν Νεύτωνα και τὸν Βετχόθεν και ἑτέρους ἄλλους ἀσθενεῖς μὲν τῷ σώματι, ἰσχυροὺς ὁμῶς τὴν ψυχὴν και κοινωνικῶς ὑπερήλιμους. Ἐπειτα δὲ ἀν ἡ ἠθικὴ τοῦ Νίτσε ἤτὸ ποτε δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἡ δυστυχία και ἡ ἀθλιότης ἡ παραγομένη ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, ἐκμεταλλευομένων τοὺς ἀσθενεῖς, θὰ ὑπερεξεχείλιζε και ὄλην τὴν γῆν, ἀντὶ δὲ κοινωνίας ἀνθρώπων θὰ εἴχομεν θηρία ἀνήμερα ἐπιτιθέμενα κατ' ἀλλήλων μανιωδῶς και σπαράσσοντα ἀλληλα. Πλησίον ἀνθρώπων πεπλασμένων κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτας τοῦ Νίτσε τὸ κατ' ἐμὲ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν θὰ ἐπεθύμουν νὰ εὐρεθῶ φοβούμενος τὴν ἐκρηξὴν τῆς θηριώδους αὐτῶν φύσεως. Ἐν κεφαλαίῳ λοιπὸν εἶπειν, ἡ ὁδὸς τῆς ἀνθρωπίνης ἀναπτύξεως, ἣν χαράσσει ὁ Νίτσε, ἀγεί οὐχὶ εἰς τὴν ἀποθέωσιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀποθηρίωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Και ὁμῶς ὁ Νίτσε ἐπιμένει ἀξιῶν ὅτι διὰ τῆς μεθόδου ταύτης θὰ μορφώσῃ τὴν ὑπέροχον ἀνθρωπίνην τάξιν, τὸν ὑπεράνθρωπον. Καιρὸς λοιπὸν νὰ ἴδωμεν τί εἶναι ὁ ὑπεράνθρωπος οὗτος.

Τὰ περὶ ὑπεράνθρωπου διδάγματα τοῦ Νίτσε συνοψίζονται ἐν τοῖς ἐξῆς. Ὁ κόσμος δὲν εἶναι στερεόν τι και πεπηγός, ἀλλὰ ῥέον και ἐξελισσόμενον και πρὸς νέας μορφὰς χωροῦν. Ὅπως ἐκ τῶν ἀνοργάνων παρήχθησαν τὰ ὀργανικὰ και ἐκ τῶν ὀργανικῶν τὰ ζῷα και ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὴν Δαρβίνειον θεωρίαν, οὕτω και ἐκ τοῦ ἀνθρώπου θὰ παραχθῇ νέον εἶδος, ὁ ὑπεράνθρωπος, σχέσιν ἔχων πρὸς τὸν ἀνθρώπον, ὅσον ὁ ἀνθρώπος πρὸς τὸν πίθηκον. Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ ὑπεράνθρωπου ἀνακαινίζει τὸ πνεῦμα και παράγει νέα ὑψηλότερα συναισθήματα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀναλογιζομένη ὅτι δὲν εἶναι ὑπηρέτης ἀνυπάρκτου θεότητος, ἀλλ' ὁ ἀνώτατος ἄρχων και συνδημιουργός τῆς φύσεως. Βεβαίως, ὅπως πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, οὕτω και ὁ ὑπεράνθρωπος ὑπόκειται και οὗτος εἰς τὸν νόμον τῆς φθορᾶς. Ἄλλὰ τοῦτο ἀντὶ νὰ λυπῇ τὸν ἀνθρώπον πρέπει μᾶλλον νὰ ἐνισχύῃ αὐτόν, διότι ἡ ζωὴ θὰ ἐπανέλθῃ. Θὰ ἐπανέλθῃ δὲ ἡ ζωὴ, διότι ὁ κόσμος ἀνελλίσσεται περιοδικῶς. Ὁ Νίτσε δῆλα δὴ ἐπαναλαμβάνει

¹ Hoffding Ethik² 176 εξ.

νων τὰ Πυθαγόρεια περὶ κυκλικῶν περιόδων τοῦ κόσμου κενολογήματα διδάσκει ὅτι ἐν διαστήματι μεγάλης περιόδου ἀφανίζονται πάντα τὰ τοῦ κόσμου, εἶτα δὲ ἀνελίσσεται ἡ αὐτὴ σκηνὴ τοῦ κόσμου, καθ' ἣν τὰ πάντα καὶ δὴ καὶ ἡ ζωὴ ἐπανέρχονται ἐν τῇ αὐτῇ καὶ κατὰ τὴν προτέραν περίοδον μορφῇ. Ἡ ἐπιστροφή αὕτη καὶ ἀνακύκλισις τῶν πάντων ἐξακολουθεῖ ἐπ' ἀπειρον. Ἡ ἰδέα αὕτη τῆς ἐπανόδου, ἐπάγεται ὁ Νίτσε, ὅσῳ καταβάλλει καὶ ἀπογοητεύει τὸν δυστυχῆ ἄνθρωπον ἀναλογιζόμενον ὅτι αἰώνως θὰ ἦ δυστυχῆς, τόσῳ ἐνισχύει καὶ παρηγορεῖ τὸν εὐδοκιμοῦντα.

Τοιαῦτα τὰ περὶ ὑπερανθρώπου διδάγματα τοῦ Νίτσε. Τὸ πρῶτον ἐγειρόμενον ἐρώτημα εἶναι, τί προτίθεται ὁ Νίτσε διὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Προφανῶς ὁ Νίτσε διὰ τοῦ ὑπερανθρώπου προτίθεται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ θεοῦ ἐμδιδάξων τῷ ἀνθρώπῳ ἰδέας καὶ συναισθήματα, ἅτινα κατ' αὐτὸν ἐμποδίζει νὰ παραχθῶσιν ἢ ὑπαρξίς τοῦ θεοῦ. Γινώσκετε οἱ ἀποδεχόμενοι θεὸν πόσον συμβάλλεται εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ. Ἡ ἰδέα ὅτι ὁ βίος οὗτος πρόκειται ταῖς ἀνθρώποις ἐναρέτων πράξεων ἀγωνιστήριον, οὗτινος τέρμα ἢ τὴν νίκην φέρουσα τελευτῆ, ἡ ἰδέα ὅτι τὰ παρόντα δεινὰ διαδέχεται ἡ μακαρία ἐν τῇ θεῷ ζωῇ, εἶναι στήλη πυρὸς φωτίζουσα καὶ παραμυθοῦσα τὸν πιστὸν ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ τοῦ κλαυθμῶνος. Γινώσκετε δ' ὁμοίως ὅτι ἄνευ τῆς ἰδέας τοῦ θεοῦ τὰ πάντα ἀποβαίνουν σκοτεινά, καὶ ὁ ἀπελπισμὸς καὶ ἡ ἀπαισιοδοξία ἔρχονται νὰ ἐπιδείξωσι τὴν ἀπαισίαν αὐτῶν μορφῇ. Πρὸς τί νὰ ζῶμεν, ἀφοῦ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν; Ἴδου τὸ αἴνιγμα, ὅπερ οὐδεμία φιλοσοφία μέχρι τοῦδε ἠδυνήθη νὰ ἐπιλύσῃ. Βεβαίως ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι, οἵτινες εἴτε ὑπὸ τῆς συνήθειας εἴτε ἀπορροφούμενοι ὑπὸ τῶν ἔργων τῆς ἡμέρας καὶ ἄνευ θεοῦ ζῶσιν εὐχαριστημένοι, ἀδιαφοροῦντες περὶ πνευματικοῦ κόσμου. Ἄλλ' οἱ μὴ ἐπιπόλαιοι, ἀλλ' οἱ θέλοντες νὰ ἔχωσι συνέχειαν ἰδεῶν καὶ πράξεων εὐρίσκονται πρὸ τοῦ σκληροῦ διλήμματος ἢ κόσμον μετὰ θεοῦ ἢ κόσμον ἄνευ θεοῦ, κόσμον πλήρη αἰνιγμάτων, φρίκης καὶ ἀπελπισμοῦ. Πρῶτος ὁ Νίτσε ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξαγάγῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ φοβεροῦ τούτου διλήμματος ἀντικαθιστῶν διὰ τοῦ ὑπερανθρώπου τὸν

θεὸν χωρὶς, ὡς λέγει, τὸ νέφος τῆς ἀπαισιοδοξίας νὰ σκιάσῃ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Ἀποβάλετε, λέγει, οἱ ἄνθρωποι τὴν ἰδέαν τοῦ θεοῦ καθ' οἵανδῆποτε ἐκδοχὴν, διότι αὕτη καθιστᾷ τὸν κόσμον πεπηγὸς τι καὶ συντετελεσμένον, τὸν δὲ πλήρη μεγαλείου ἄνθρωπον ὑποδιδάσκει εἰς ἀπράγμονα ὑπηρέτην καὶ περιδεᾶ προσκυνητὴν τοῦ ἀνωτάτου ὄντος. Ἐγκολπώθητε μᾶλλον τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπερανθρώπου, ἣτις μεταρσιῶ τὸν ἄνθρωπον, συναισθανόμενον ὅτι ὁ μὲν κόσμος εἶναι τι γινόμενον καὶ ἀναπτυσσόμενον, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ κόσμου, ὁ δημιουργὸς τῆς νέας τῶν ὑπερανθρώπων γενεᾶς.

Ἄλλ' ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ ὑπερανθρώπου εἶναι ὅτι ἀσύστατον καὶ ἀπόβλητον. Ἐν πρώτοις ἢ τε γένεσις καὶ τὸ ποῖόν τοῦ ὑπερανθρώπου ὑπερβαίνουν τοὺς ὄρους, καθ' οὓς ἐξελίσσεται ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, οὐδ' ὑπάρχει ἔρεισμά τι ἐκ τῆς πείρας ἢ ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐφ' οὗ νὰ στηριχθῶσιν. Ἄν ἀνεφάνησαν ὑπέροχοι εἰς λόγον δυνάμειος ἄνδρες, πλησιάσαντες, ὡς λέγει ὁ Νίτσε, εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ὑπερανθρώπου, ὡς ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ναπολέων, ἡ ἐνσάρκωσις αὕτη τοῦ ὑπερόχου ἀνθρώπου, ἡ μεγαλοφυΐα αὐτῶν δὲν φαίνεται μήτε προπαρασκευασθεῖσα μήτε κληρονομηθεῖσα. Ὁ μέγας ἄνθρωπος, ὡς ὀρθῶς πολλάκις παρετηρήθη¹, εἶναι τὸ πέρας ἅμα καὶ ἡ συγκέντρωσις τῶν ἐξόχων τοῦ γένους ἰδιοτήτων, ὁ δὲ μόνος τρόπος τῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἀνθρωπείου τύπου εἶναι ἡ ἐξύψωσις τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων ἐπιπέδου. Ὅσῳ ὑψηλότερος ὑφούται ὁ ὑποθαστάζων στηλοδάτης, τόσῳ ὑψηλότερον ἐξαιρεται καὶ ἡ ὑπερβάλλουσα αὐτὸν στήλη². Ἐπειτα δὲ οἱ μεγάλοι ἄνδρες παρὰ πᾶσαν τὴν ὑπεροχὴν αὐτῶν εἶναι πάντοτε ἄνθρωποι μὴ ὑπερβαίνοντες τὰ ὄρια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Καὶ ἂν δὲ τὸ ἀδύνατον ὑποθέσωμεν δυνατόν, ὅτι θὰ παραγάγωμέν ποτε τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὑπερανθρώπου, πάλιν ὁ ὑπεράνθρωπος δὲν ἔχει τὴν ἠθικὴν σημασίαν, ἣν περιάπτει αὐτῷ ὁ Νίτσε. Ὁ ἄνθρωπος, λέγει ὁ Νίτσε, ἀναλογιζόμενος ὅτι θὰ ἐπαναζήσῃ, ὅτι θὰ εἶναι αἰώνιος, ὅτι θὰ γίνῃ ὑπεράνθρωπος, ἐνισχύεται ἠθικῶς εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ

¹ Riehl Nietzsche⁶ 161.

² Riehl αὐτόθι 161.

βλου. Ἄλλ' ἀφοῦ τὰ πάντα ἔρχονται καὶ ἀπέρχονται, πῶς θὰ ἐνισχυθῆ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ἀγῶνι τῆς ζωῆς; Ἄν εἶχε τοῦλάχιστον συνείδησιν τῆς προτέρας αὐτοῦ ζωῆς, ἴσως ἢ τοιαύτη ἀνάμνησις θὰ ἐχρησίμευεν ὡς κέντρον ἐνεργείας καὶ πηγὴ παραμυθίας. Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ μνήμη ἐκάστου περιορίζεται ἐν τῷ κύκλῳ μιᾶς καὶ μόνης ζωῆς, πῶς θὰ ἐνισχυθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀγνοῶν ἂν ὑπῆρξε ἢ ἂν θὰ ὑπάρξῃ; Καὶ ὑποτιθεμένου δὲ ὅτι ὁ ὑπεράνθρωπος ἠδύνατο νὰ παροτρύνῃ τὸν εἰς αὐτὸν πιστεύοντα ἄνθρωπον, τὴν ἐπίδρασιν ταύτην αἶρει ἀμείλικτος ἢ μοιραία τῶν πάντων ἀνακύκλῃσις, τὸ θεμελιῶδες δίδαγμα τοῦ Νίτσε. Ἐν τῷ ὄντι πῶς θὰ ἐνθουσιασθῆ τις ὑπὲρ τοῦ ὑπερανθρώπου, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει συνεχῆς πρόοδος, ἀλλ' ἐπιστροφή τῶν πάντων, καθ' ἣν τὸν ὑπεράνθρωπον διαδέχεται τὸ μηδὲν καὶ ἢ ἐκ τοῦ μηδενὸς νέα ἀνέλιξις τῆς ζωῆς; Πῶς θὰ ἐνθουσιασθῆ τις ὑπὲρ τοῦ ὑπερανθρώπου, ἀφοῦ καὶ ἡ ἀνοδος εἰς αὐτὸν καὶ ἡ κάθοδος, καὶ ἡ ἠθικὴ τῶν κυρίων καὶ ἡ ἠθικὴ τῶν δούλων δὲν ἔχουσι σημασίαν τινὰ καὶ διάκρισιν, ἀφοῦ τὰ πάντα καταλήγουσιν εἰς τὸ μηδέν; Ἀφοῦ δὲ τὰ πάντα γίνονται μοιραίως καὶ κατ' ἀνάγκην, ἀφοῦ ὁ ὑπεράνθρωπος κατὰ τὰς δόξας τοῦ Νίτσε θὰ παραχθῆ ἐξάπαντος φυσικῶς, τίνα σημασίαν ἔχει ἢ προτροπὴ τοῦ Νίτσε, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται, ἵνα παραγάγῃ τεχνητῶς τὸν φυσικῶς κατ' ἀνάγκην παραγόμενον ὑπεράνθρωπον; Εἶναι πρόδηλον ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ ἀντιφάσεως ἀφορήτου, καταρριπτύσεως τὸ ὅλον ἰκρίωμα τῆς Νίτσειου φιλοσοφίας, οὔτινος θριγκὸς καὶ κορωνίς ὑπερήφανος ὁ ὑπεράνθρωπος. Ἐξ ἑνὸς ἀποδοχῆ τῶν πάντων ὡς μοιραίως ἐξελισσομένων, καὶ ἀφ' ἑτέρου προτροπῆ, ὅπως ὁ ἄνθρωπος διὰ δυνάμεων, ἃς δὲν ἔχει, συντελῆ εἰς παραγωγὴν τοῦ ὑπερανθρώπου. Ἐξ ἑνὸς μοῖρα καὶ ἀνάγκη καὶ μηχανικῆ τῶν πάντων γένεσις, καὶ ἐξ ἄλλου φωναὶ καὶ διαμαρτυρίαι καὶ προτροπαὶ πρὸς βελτίωσιν καὶ ἐξύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ παθητικοῦ ὄργάνου τῆς φύσεως. Μεγαλειτέρα ἀντίφασις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ.

Ἄλλ' εἶναι περιττὸν νὰ ἀνακρίνωμεν τὸν Νίτσε λογικῶς ζητοῦντες τάξιν ἐν ταῖς ἀντιφατικαῖς αὐτοῦ ἰδέαις. Ὁ Νίτσε δὲν εἶναι ἀκριβῶς εἰπεῖν φιλόσοφος, οὐ μόνον διότι δὲν ἔχει σύστημα, οὐ μόνον διότι στερεῖται τῆς οὐσιώδους φιλοσοφικῆς

ιδιότητος, τῆς ἀκολουθίας, ἀλλὰ κυρίως, διότι δὲν ἔχει ὀρισμένους φιλοσοφικὰς ἰδέας. Ἐὰν πάντα κινεῖνται καὶ ἐξαλλάσσουσι παρ' αὐτῷ. Ὁ Νίτσε εἶναι ποιητῆς ἐκφέρων αὐτοσχεδίου στοχασμούς, ποικίλλοντας κατὰ τὰς ἐκάστοτε διαθέσεις καὶ ποιητικὰς ἐμπνεύσεις. Ὅθεν καὶ εἰς ἀληθῆ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ ἐκτίμησιν ἄγει οὐχὶ ἡ κριτικὴ, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ψυχολογικὴ τῆς φύσεως αὐτοῦ ἀνάλυσις. Ὁ Νίτσε δῆλα δὴ ἦτο πνεῦμα ἄστατον ἄμα καὶ ἀρνητικόν, μὴ δυνάμενον νὰ συλλάβῃ ἀσφαλεῖς σκέψεις, μηδὲ νὰ διαπλάσῃ φιλοσοφικόν τι σύστημα ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς. Μεθ' ὅσου ἐνθουσιασμοῦ ἐδράττετο φιλοσοφικῆς τινος ἰδέας, μετὰ τῆς αὐτῆς σφοδρότητος ἀπηρνείτο αὐτὴν μετ' οὐ πολὺ. «Δὲν ἔχω, ἐξομολογεῖται πού, τὸ προτέρημα νὰ μένω πιστός, οὐδὲ τὴν ματαιότητα νὰ φαίνωμαι τοιοῦτος». Ἐνθουσιῶν κατ' ἀρχὰς ὑπὲρ τοῦ Σοπερχάουερ, ὑπὲρ τοῦ Βάγνερ καὶ ὑπὲρ τῶν ῥωμαντικῶν ποιητῶν κακίζει εἰτα αὐτούς, ἵνα ἐγκωμιάσῃ τὴν δύναμιν τῆς ἐπιστήμης. Ἀηδιάσας δὲ μετ' ὀλίγον τὰ φῶτα κηρύσσεται κατὰ πάσης νεωτέρας ἰδέας καὶ ἀρχῆς καταλύων ὅ,τι οἰκοδομεῖ, καὶ οἰκοδομῶν, ἵνα καταλύσῃ, μέχρις οὗ ὁ πνευματικὸς θάνατος ἐπιθῆ τέρμα εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ νέου τούτου Σιούφου.

Ἡ μόνη ἰδέα, εἰς ἣν ὀπωσδήποτε ἔμεινε πιστός, διότι αὕτη προσηρμόζετο ὡς μάλιστα πρὸς τὸν ἀρνητικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα, εἶναι ἡ λατρεία τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου. Ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τοῦ ἀτόμου ἀπὸ παντὸς κοινωνικοῦ καὶ ἠθικοῦ δεσμοῦ ἐξῆραν πρὸ τοῦ Νίτσε, πάλαι μὲν οἱ σοφισταί, ἐν δὲ ταῖς νεωτέροις χρόνοις οἱ ῥωμαντικοὶ ποιηταί. Κυρίως ὁμως τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξάρσεως τοῦ ἀτόμου κατέστησαν ἐμφανῆ αἱ δημοκρατικαὶ τάσεις τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν καὶ αἱ περὶ ἰσότητος τῶν ἀτόμων ἰδέαι τῶν κοινωνιστῶν. Ἀπέναντι τῆς ἰσοπεδώσεως καὶ μηχανικότητος τῶν πάντων ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις, ἀπέναντι τῆς ἰσότητος τῶν κοινωνιστῶν προβάλλει οὕτως ὁ ἀτομισμὸς, ἡ οὐτοπία τῆς ἀπολύτου τοῦ ἀτόμου ἐλευθερίας. Ἐν τῇ οὐτοπίᾳ ταύτῃ ἐξωγοῦνται παρὰ τῷ Νίτσε δύο τινά, ἡ νόσος καὶ ἡ ποιητικὴ αὐτοῦ φύσις. Ἡ μὲν κατέχουσα αὐτὸν νόσος προέβαλλεν αὐτῷ τελειότερον ἀείποτε τὸ ἰδανικὸν τῆς ὑγείας καὶ τῆς δυνάμεως, ὧν ἕστερεῖτο, κατὰ τὸν γνωστὸν ψυχολογικὸν νόμον, καθ' ὃν

μεγεθύνει τις θσα έπιποθει. 'Η δέ ποιητική αὐτοῦ φύσις εκάλλυνε και έχρωμάτιζε τὸ ἴνδαλμα τοῦτο τοῦ ὑπερόχου ἀνθρώπου ἀντιτάσσουσα αὐτὸ πρὸς τοὺς ἴσους και πεζοὺς ἀνθρώπους τοῦ Χριστιανισμοῦ και τοῦ κοινωνισμοῦ. Οὕτω προήλθεν ὁ ὑπεράνθρωπος τοῦ Νίτσε, ὅστις ἀφαιρούμενος τὴν μυθολογικὴν αὐτοῦ ἀμφίεσιν οὐδέν ἕτερον εἶναι ἢ συνήθης ἀνθρωπος ἀποβαλὼν μόνον τὸν χαλινὸν τῆς ἠθικῆς και τῆς κοινωνίας, ἦτοι εἰς ἀναρχικὸς τῶν σημερινῶν χρόνων. "Αν ὑπάρχη διαφορά τις μεταξὺ τοῦ ἀναρχικοῦ τοῦ Νίτσε και τῶν ἄλλων ἀναρχικῶν, αὕτη εἶναι ἡ ἐξῆς: οἱ μὲν ἄλλοι ἀναρχικοὶ ὑπολαμβάνουσι τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν ὡς ἀμέσως προσιτὴν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἐνῶ ὁ ἀναρχικὸς τοῦ Νίτσε, ἐν' ἀναπτύξει τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, ἔχει ἀνάγκην πολλῶν δούλων σταθερῶς αὐτῇ ὑποτασσομένων. "Αν ἐνιαχοῦ ὁ ὑπεράνθρωπος τοῦ Νίτσε προσλαμβάνη τὴν μορφὴν τέρατος ἀποφωλίου, τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς Δαρβινεῖου θεωρίας και τῆς ἀνακυκλήσεως τῶν πάντων, ἐφ' ὧν στηρίζει τὴν ἐξέλιξιν και παραγωγὴν αὐτοῦ ὁ Νίτσε¹.

Αὕτη εἶναι καθ' ἡμᾶς ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις τοῦ Νίτσε. Πρὸς τὴν ἀνάλυσιν ταύτην δὲν συμφωνοῦσι πάντες οἱ περὶ τοῦ Νίτσε γράφοντες, ἀλλ' οἱ μὲν σοβαρότεροι κηρύττουσιν αὐτὸν παράφρονά ἢ ἀνάξιον προσοχῆς, ποιητὰ δέ, δημοσιογράφοι, λογογράφοι και σμῆνος ποικίλων τῆς φιλοσοφίας ἐρασιτεχνῶν περιδομιδοῦσι περὶ τὸν Νίτσε ἐξαίροντες αὐτὸν ὡς εἰδωλὸν ἀληθοῦς και παγκοσμίου φιλοσοφίας². "Οτι ὁ θαυμασμὸς οὗτος δὲν ἔχει βάσιν φιλοσοφικὴν, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς ἄλλα αἷτια, εἶναι ὀφθαλμοφανές. "Ο πρῶτος λόγος τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Νίτσε εἶναι ἡ ὠραία και ποιητικὴ αὐτοῦ γλῶσσα. "Ο Νίτσε εἶναι καλλιτέχνης τοῦ λόγου ἀπαράμιλλος, γράφων γλῶσσαν πλήρη δυνάμεως και ζωῆς, γλῶσσαν μεστὴν μουσικῆς ἁρμονίας και εἰκόνων

¹ Wundt Ethik II, 513 ἐξ.

² Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν περὶ Νίτσε ἔργων ἀξιοσώστατα κρίνομεν τὰ τῶν Richl F. N. der Künstler und der Denker, 3 Aufl; 1901. Hans Vaihinger, Nietzsche als Philosoph 1902. R. Eisler, N. S. Erkenntnistheorie und Metaphysik, 1902. Raoul Richter, F. N., sein Leben und sein Werk, 1903. Max Nordau, Entartung, II σελ. 301 - 396. F. Ziegler, Nietzsche, 1900.

και λυρικοῦ ὕψους, γλῶσσαν διεισδύουσαν βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου και δουλαγωγοῦσαν αὐτὴν και φέρουσαν, ὅπου θέλει ὁ καλλιτέχνης. "Αν δὲ πᾶσα ὠραία γλῶσσα σαγηνεύουσα συνεπιβάλλη και τὴν παραλογωτάτην ιδέαν, πόσῳ μᾶλλον κατορθοῦσι τοῦτο αἱ ἰδιόρρυθμοι εἰκόνας, αἱ ζωηραὶ παραβολαὶ και αἱ μεστὰὶ πάθους και θερμῆς Νίτσειοι ἐκφράσεις; "Ομοίως δὲ ἂν πάντα ἀναγνώστην γοητεύη ἡ ὠραία τοῦ λόγου μορφή, ἡ εὐφάνταστος νεολαία, ἡ ἀσμενίζουσα εἰς ὠραίας εἰκόνας και εἰς ποιητικὰς ἐκφράσεις, διατίθεται ὡς μάλιστα ὑπὸ τῶν θεληγῆτρων και τῆς μαγείας τῶν ἔργων τοῦ Νίτσε. Ἴδοῦ λοιπὸν ποῦ κεῖται ἡ πρώτη πηγὴ τοῦ πρὸς τὸν Νίτσε θαυμασμοῦ.

Πολλοὺς ἄλλους ἄγει εἰς θαυμασμὸν τοῦ Νίτσε ὁ χαρακτήρ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ, οὔσης φιλοσοφίας τοῦ συναισθήματος και τῆς ἐμπνεύσεως. Ἐὸ πνεῦμα τὸ διαπνέον μέγα μέρος τῆς νεωτέρας γενεᾶς εἶναι οὐχὶ ἡ σοβαρότης και ἡ ἐμβριθία, ἀλλ' ἡ ἐλαφρότης, αἱ εὐφυσολογίαι, τὰ σχήματα και τὰ προσχήματα, ἀντὶ τῆς οὐσίας οἱ τύποι, και ἀντὶ τοῦ περιεχομένου ἡ μορφή. Οὕτω δὲ ἀντὶ σοβαρῶν μελετῶν, ἐν αἷς ἡ μέθοδος ἀνθαμιλλᾶται πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ιδεῶν, ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης ἀρέσκειται εἰς ἐλαφρὰ ἔργα, μὴ ἀπαιτοῦντα σκέψιν και προσοχὴν, εἰς ἀναγνώσματα παραδοξολογιῶν, εὐφυσολογιῶν και ποικίλων λεκτικῶν καρυκευμάτων. Ἄλλὰ μὴν ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε δὲν εἶναι συστηματικὴ ἐκθεσις μετ' ἀποδείξεων και λογικοῦ εἰρμοῦ, ἀλλὰ θυμικὴ, ὡς εἶπομεν, φιλοσοφία, ἦτοι ἐκφρασις διανοημάτων, αἷτινα ὑποβάλλει αὐτῇ ἡ ἐκάστοτε ψυχικὴ διάθεσις ἢ ἐμπνευσις. Ἐὸν χαρακτήρα δὲ τοῦτον τῆς Νίτσειου φιλοσοφίας ἐκφράζει και τὸ ἀφοριστικὸν εἶδος, ὁ μεταχειρίζεται ὁ Νίτσε, ἀντὶ ἀκατασχέτου βείθρου ιδεῶν προχέων ἡμῖν ἀδαθῆ ρυάκια ἀφορισμῶν, ἦτοι ἀποφθεγμάτων. Ἄρκει δὲ μόνον νὰ ἀναίξη ὁ ἀναγνώστης τὸν Νίτσε και προσπίπτει αὐτῇ πάντοτε τὸ ἐν τῇ μορφῇ τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτοτελὲς και εὐαντίληπτον φιλοσόφημα. Ἄλλὰ τὰ ἀποφθέγματα εὐαρμοστοῦσι μὲν εἰς τὴν ποίησιν, δὲν εἶναι ὅμως και ὄργανα κατάλληλα φιλοσοφικῶν διανοημάτων. Ἐὸ φιλοσοφικὸν διανόημα ἔχει δύνάμιν και ἐκφράζει ἀλήθειαν, εἰάν και ἐφ' ὅσον ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ὅλου. Ἀποχωρισθὲν τοῦ ὅλου ἀποβαίνει ἄγονον και νεκρὸν, ἡ δὲ ἀλήθεια, ἣν θὰ ἐξή-

νεγμε, καθίσταται δμιχλώδης και σκοτεινή. Περιττόν νὰ εἰπω-
μεν ὅτι τὸ ἀπόφθεγμα πολλάκις εἶναι καὶ πρόωρος τοκετὸς
διανοήματος, μὴ μορφωθέντος εἰσέτι¹. Ἄλλ' ἂν ὡς ὄργανον
φιλοσοφικῆς σκέψεως τὸ ἀπόφθεγμα εἶναι ἀκατάλληλον, δι'
ἡμιμαθεῖς καὶ ἐρασιτέχνους ἀναγνώστους, πρὸς τέρψιν καὶ ἀνά-
παυσιν ἀναγινώσκοντας, τὸ ἀπόφθεγμα ἀποβαίνει κάλλιστον
ἐντρύφημα, καὶ ἐπενεργεῖ αὐθεντικῶς ὡς τις θεόπνευστος χρη-
σμὸς. Ἴδου καὶ ὁ ἕτερος λόγος, δι' ὃν ἱκανὸν μέρος τῆς νεωτέ-
ρας γενεᾶς τιμᾶ καὶ θαυμάζει τὸν Νίτσε ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν
φιλόσοφον τῆς σήμερον.

Ἀπομένει καὶ εἰς ἄλλος λόγος τοῦ πρὸς τὸν Νίτσε θαυμα-
σμοῦ, λόγος συνδεόμενος πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ Νίτσε. Εἴπομεν
ὅτι ἡ φιλοσοφία τοῦ Νίτσε κατ' οὐσίαν οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ
ποιητικὴ ἔξαρσις τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου καὶ ἀριστοκρατι-
κὸς ὕμνος τῆς ἀνισότητος τῶν ἀνθρώπων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν
δημοκρατικὴν ἰσοπέδωσιν τῶν προσώπων ἐν ταῖς νεωτέραις
πολιτείαις καὶ πρὸς τὴν καθολικὴν ἰσότητα τῶν κοινωνιστῶν.
Φυσικῶς λοιπὸν πάντες οἱ ἀριστοκρατικοί, οἱ ἀντιδημοκρατικοί,
οἱ ἀντικοινωνικοί καὶ οἱ ἀντιβρῆσκευτικοί ἀρέσκονται εἰς τὴν
φιλοσοφίαν τοῦ Νίτσε, διότι αὕτη ἐξυμνεῖ τὴν ἀνισότητα καὶ
ἐξάγει τὸ ἄτομον ὑπὲρ τοὺς δεσμοὺς τῆς παραδόσεως καὶ τῶν
ἠθῶν. Οὐ μόνον δὲ οὗτοι, ἀλλὰ καὶ καθόλου πάντες οἱ νέοι οἱ
πρὸς τὰ καινὰ καὶ τὰς μεταβολὰς εὐεπίφοροι καὶ περὶ ἑαυτῶν
μεγάλως φρονοῦντες, εὐνόητον ὅτι θὰ ἀσμενίζωσιν εἰς φιλοσο-
φίαν, διαθρύπτουσαν τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα διὰ τοῦ θεμε-
λιώδους αὐτῆς δόγματος, ὅτι ἕκαστος ἀνθρώπος ἀπομονούμενος
τῶν πολλῶν καὶ περὶ ἑαυτοῦ φροντίζων εἶναι ἢ προώρισται νὰ
ἀποδῇ ὑπέροχος φύσις, ὑπεράνθρωπος. Πλὴν τούτων ἔχομεν
καὶ ἄλλους ὁπαδοὺς τοῦ Νίτσε, τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ νοσηροῦ
αὐτοῦ μέρους, οἵτινες ἐκ τοῦ Νίτσε ἐν καὶ μόνον ἔμαθον, τὸ ὄνομα
καὶ τὴν ἀχαλίνωτον αὐτοῦ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἐλευθε-
ρίαν. Ὡς ἐκ τοῦ σφοδροῦ δῆλα δὴ καὶ βιαίου αὐτοῦ χαρακτηῆρος
διατυπῶν πάντοτε μεθ' ὀρμῆς τὰ πράγματα ὁ Νίτσε περιπίπτει
πολλαχοῦ εἰς παραδόξους ἢ κατὰ τῆς ἠθικῆς ἐκφράσεις, οἵαι

¹ Richl ἐνθα καὶ ἀνωτέρω 17.

«Οὐδὲν εἶναι ἀληθές», «Τὰ πάντα ἐπιτρέπονται», «Μεγάλη ἡ
ἡδονὴ τοῦ κακοποιεῖν», «Πιστεύω εἰς Θεὸν γινώσκοντα χορὸν»,
«Πᾶσα συναναστροφή καθιστᾷ πῶς τὸν ἄνθρωπον κοινὸν» κ.τ.τ.
Ἐννοεῖται ὅτι τὰς ἐκφράσεις ταύτας πρέπει νὰ λαμβάνη τις
οὐχὶ καθ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ νὰ ἐρμηνεύη ἐκ τοῦ ὅλου καὶ εἰς τὸ ὅλον
τοῦ Νίτσε πνεῦμα ἀποβλέπων. Τοῦτο ὅμως δὲν δύνανται νὰ πρά-
ξωσι πάντες οἱ ἀναγνώσται τοῦ Νίτσε. Οὕτω δὲ προβάλλει τὸ
οἰκτρὸν θέαμα ἀνθρώπων, μὴ ἐννοούντων μὲν μηδὲ γρὸ ἐκ τοῦ
Νίτσε, φερόντων δὲ ἀνά πλατὺ τὸ στόμα Γαλλιστὶ τὰ par delà
le bien et le mal, le surhomme, humain trop humain, tout
est permis, καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἐλεεινὰ φρασεῖδια, δι' ὧν ἀνθρω-
πάρια μαλακὰ ἀκκιζόμενα ἐν ταῖς λεωφόροις ἰδίως τῶν Παρισίων
ἢ ἐπιδεικνύουσι νεωτερικὸν πνεῦμα ἢ περικαλύπτουσι τὴν ἠθι-
κὴν αὐτῶν γυμνότητα δικαιολογούντα τὰς ἠθικὰς αὐτῶν παρεκ-
τροπὰς. Ἡ ἀδυναμία τοῦ νικᾶν ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἴδια πάθη παρ-
σταται κατὰ Νίτσε ὡς ἐκφράσις ἰδιαζούσης ψυχικῆς δυνάμεως¹.

Ἡ Νίτσεῖτις αὕτη ὡς τις ἐπιδημικὴ νόσος λέγεται μὲν, ἀλλὰ
δὲν πιστεύομεν ὅτι ἐνέσκηψε καὶ εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, εἰς τὴν
χώραν τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας. Ἄν τοῦτο συμβαίη, ἂν τὸν
Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τοὺς ἄλλους μεγάλους τῆς
πάλαι καὶ νῦν φιλοσοφίας φωστῆρας ἀντικαθιστῶσιν ἤδη τὰ
ἀμφίβολα φῶτα τοῦ Γολστόη καὶ τοῦ Νίτσε, αἰτία τούτου εἶναι
ὅτι ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλεῦς δὲν ἠξιώθη
παρ' ἡμῖν σοβαρᾶς προσοχῆς ἢ καλλιέργεια τῆς φιλοσοφικῆς
ἐπιστήμης. Ἀφοῦ ἡ χώρα τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας ἔμεινε
χέρσος καὶ ἀκαλλιέργητος, εὐνόητον ὅτι θὰ ῥιζοβολῶσιν ἐν
αὐτῇ τὰ σπέρματα φιλοσοφίας ἀμφιβόλου καὶ ἐφημέρου.

Ὅπως ὅμως ποτ' ἂν ἦ, ἢ μέθη ἢ ἐκ τοῦ Νίτσε καὶ ὁ περὶ
τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ σημερινὸς θόρυβος θὰ παρέλθῃ, ὡς παρέρ-
χονται καὶ πάντα τὰ ἐφήμερα πράγματα τοῦ συρμοῦ. Οἱ σύγ-
χρονοι ἄνθρωποι ὑπερτιμῶσι πολλάκις πρόσωπα καὶ πράγματα
καὶ ἀνεγείρουσι μαυσωλεῖα εἰς ἀνθρώπους ἐστερημένους πραγ-
ματικῆς ἀξίας. Ἄλλ' ἐκεῖνος, ὅστις κρίνει ἐπαξίως τοὺς πάντας
καὶ τοὺς φιλοσόφους καὶ ζυγοστατεῖ ἕκαστον τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ

¹ Hollitscher Nietzsche 251 ἐξ.

ἀξίαν, εἶναι ὁ χρόνος, καὶ οὗτος δὲν θὰ βραδύνη νὰ ἔλθῃ καὶ διὰ τὸν Νίτσε. Ὁ χρόνος διαλύων τὴν ἀγλὴν τὴν ἀποκρύπτουσαν σήμερον τὴν ἀληθινὴν τοῦ Νίτσε ἀξίαν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τῶν πολλῶν θὰ ἀπονεύμῃ αὐτῷ τὴν προσήκουσαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ θέσιν. Ὅτε οἱ πάντες ἀνανήφοντες θὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐν τῷ Νίτσε καλλιτέχνην τοῦ λόγου ἔξοχον, τιμητικωτάτην κατέχοντα θέσιν ἐν τῷ Γερμανικῷ Παρνασσῷ, καὶ ὕμνωδὸν τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας καλλικέλαδον, ἐξαίροντα τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν καὶ ἐπανιστάμενον κατὰ τῆς πεζότητος καὶ ἐξισώσεως τῶν πάντων ἐν ταῖς νεωτέροις κοινωνίαις, κατὰ τοῦ δικτύου τῆς παραδόσεως, τῶν ἠθῶν καὶ καθόλου τοῦ περιβάλλοντος, τοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας περισφίγγοντος τὸν ἄνθρωπον. Ἄν τότε ἀπὸ τοιαύτης ἀπαθοῦς καὶ νηφαλίας σκοπιᾶς ρίψωμεν βλέμμα εἰς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ Νίτσε, οὗτοι θὰ φανῶσιν ἡμῖν ὡς καλλιτεχνικὰ ἐρείπια μεγάλου μέν, ἀλλ' ἀνισορρόπου πνεύματος, ἀγωνιζομένου, ἀλλὰ μὴ δυναμένου νὰ ἀνεγείρῃ ναὸν εἰς τὴν βασιλίδαν τῶν ἐπιστημῶν. Ἄδύνατον τότε νὰ μὴ φύγωσιν ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν οἱ λόγοι τοῦ Ἀμλέτου «οἶον εὐγενὲς πνεῦμα ἐξηφανίσθη ἐνταῦθα»!

ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Η ΕΛΛΑΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΗ ΕΙΡΗΝΙΚΩΣ¹

Ἀφίνοντες πρὸς στιγμὴν ἤδη κατὰ μέρος τὰ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος γινόμενα, παρακολουθήσωμεν συστηματικώτερον τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐν αὐτῇ σπουδαιότερων γεγονότων. Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις, παρ' ὅλον τὸ φιλοπόλεμον μένος, τὸ ὅποιον ἐξεδήλου ὁ ἑλληνικὸς λαὸς συνεργόμενος ἐν ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ πόλει εἰς συλλαλητήρια καὶ διαδηλώσεις, ἦτο κατ' ἀρχὰς τῆς γνώμης, ὅτι ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ ἐν τῷ ζητήματι τῆς 6 Σεπτ. 1885 φιλειρηνικὴν πολιτικὴν, βεβαία — καὶ ἴσως ἐν τούτῳ ἐγκεῖται τὸ πρῶτον τῆς Κυβερνήσεως Θ. Δεληγιάννη σφάλμα ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ ζητήματος — ὅτι αἱ Μ. Δυνάμεις, αἱ κυρώσασαι διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν πληρεξουσίωντων τὰς διατάξεις τῆς ἀπὸ 13 Ἰουλ. 1878 Συνθήκης τοῦ Βερολίνου, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, ἀσεβοῦσαι πρὸς τὴν τάξιν, ἣν αὐταὶ αὐταὶ ἐθέσπισαν, ν' ἀνεχθῶσι νῦν τὴν ἀσύστολον τῶν θεσπισμένων παραβίασιν, ἀλλὰ θὰ ἐκώλυον τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας ἔνωσιν τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας. Πόσον ἠπατήθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτῆς τούτοις εἶναι περιττὸν βεβαίως νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ἰδιαιτέρως. Αἱ ἡμέραι παρήρχοντο ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἀπρακτοί, οὐδ' ἐφαίνετο δυνατὴ ἢ προσεχῆς ἢ ἐπαναφορὰ τῶν πραγμάτων ἐν Ἀνατ. Ρωμυλίᾳ εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν κατάστασιν. Ἡ Τουρκία δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ διαταραχθέντος ἐν τῇ διοικητικῷ αὐτονομῷ ἐπαρχία καθεστῶτος, αἱ δὲ Μ. Δυνάμεις ἔδρων μόνον ἐν παροχαῖς φιλειρηνικῶν συμβουλῶν. Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις, ἥς αἱ ἀρχικαὶ ἐλπίδες οἰκτρῶς διεψεύσθησαν, ἐνόμισεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο ἐπὶ περισσότερον χρόνον νὰ βλέπῃ ἀπαθῶς τὰ γινόμενα. Ἀνένηψε τέλος πάντων, ἀλλὰ δυστυχῶς πολὺ ἀργά, ἐκ τῆς νάρκης, εἰς ἣν

¹ Συνέχεια ἐκ σελ. 272.

είχε βυθισθῆ, καθ' ὃν χρόνον ἔδει νὰ δρᾷ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ διὰ δημιουργίας ὑπὲρ αὐτῆς τετελεσμένου γεγονότος καί, συναισθανθεῖσα τὸ χαλινὸν βάραθρον, πρὸς ὃ ὠδήγει τὸ σκάφος τῆς εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῆς ἐμπεπιστευμένης Πολιτείας, ἤρξατο νὰ ἐξοπλίζεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τοῦτο οὐχὶ τόσοσιν ὅπως πολεμῆσῃ σοβαρῶς μετὰ τῆς ὁμόρου Ἐπικρατείας, ὅσον ὅπως ἐκ φόβου μὴ διαταραχθῆ ἢ παγκόσμιος εἰρήνη λάθῃ τοῦλάχιστον ὡς ἀντιστήκωμα τὴν ὑπολειπομένην ἐκ τῆς συμβάσεως τῆς 20 Ἰουν. 1881 γραμμῆν τοῦ γ' πρωτοκόλλου τῆς ἀπὸ 5 Ἰουλ. 1878 συνεδρίας τοῦ ἐν Βερολίῳ Συνεδρίου. Ἦτο συνετὴ ἢ πολιτικὴ αὕτη, ἣν ἔκρινε καλὸν ν' ἀκολουθήσῃ νῦν ἢ Ἑλλην. Κυβέρνησις; Ἐπιτραπήτω ἡμῖν ν' ἀμφιβάλωμεν. Ἡ Ἑλλ. Κυβέρνησις ὤφειλεν, ἐὰν ἤθελε νὰ φανῆ ἀνταξία τῶν περιστάσεων, εὐθὺς ὡς ἔλαβε γνῶσιν τῶν συμβάντων τῆς 6 Σεπτ. 1885 νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως παρουσιάσῃ εἰς τὰ ὄμματα τῆς Εὐρώπης τετελεσμένον τι καὶ αὕτη γεγονός. Ἀφ' οὗ ὅμως ἐκ κακῶν ὑπολογισμῶν καὶ ὑποθέσεων δὲν ἔσχε τὴν ἐτοιμότητα νὰ ἐκμεταλλευθῆ πρὸς ἴδιον ὄφελος περιστάσιν ἐξ ἐκείνων, αἵτινες σπανιώτατα παρουσιάζονται, ἀφήσασα οὕτω νὰ ὀλισθήσῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῆς τὸ ζήτημα, δὲν ἦτο βεβαίως συνετὸν νὰ μεταβάλῃ ἐν ταῖς ἐφεξῆς τὴν φιλειρηνικὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποῖαν ἐχάραξεν ἐξ ὑπαρχῆς. Ἦνα λόγον εἶχον οἱ ἐξοπλισμοί; Εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Ὄθωμ. Αὐτοκρατορίας δὲν θὰ ἠδύνατο σοβαρῶς ν' ἀπεκδυθῆ ὡς ἐκ τῆς θλιθεράς καταστάσεως τῶν πολεμικῶν μας δυνάμεων. Ἐν τῇ περιπτώσει ἀφ' ἑτέρου ἢ Ἑλλ. Κυβέρνησις ἠσπάσατο τὴν πολεμικὴν πολιτικὴν διὰ νὰ ἐκφοβίσῃ τὰς Μ. Δυνάμεις καί, ἐκ φόβου μὴ διαταραχθῆ ἢ παγκόσμιος εἰρήνη, λάθῃ παρ' αὐτῶν ὅ,τι ἐν ταῖς πρόσθεν ἀνεπτύξαμεν, ὅτι ἐζήτει, ὀφειλομένη, ἐκ τῶν ὑστέρων κρίνοντες τὰ πράγματα, νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι σύμπασα ἢ Ἑλλάς ἐπλήρωσε πολὺ ἀκριβὰ τὸ πρόσωπον μορμολυκείου, τὸ ὅποιον ἐπέβαλεν εἰς αὐτὴν νὰ παίξῃ ἢ Κυβέρνησις Δεληγιάννη. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ κύβος εἶχεν ἀναρριφθῆ. Διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Σεπτ. 1885 Βασ. Διατάγματος ἐκλήθησαν ὑπὸ τὰ ὄπλα δύο σειραὶ ἐφένδρων ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα, διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Σεπτ. 1885 Β. Διατάγματος ἐπεστρατεύθησαν οἱ ἐργάται θαλάσσης καί, ἀπαξ' οὕτω τῆς

ἀρχῆς γενομένης, ἐξηκολούθησαν ἐν ταῖς ἐφεξῆς μετὰ μεγάλης δραστηριότητος οἱ στρατιωτικοὶ ἐξοπλισμοὶ ὑπὸ τὰς εὐχὰς καὶ τὴν ἀπόλυτον ἐπιδοκίμασιαν ὀλοκλήρου τοῦ ἐν πολεμικῇ ὀργασίῳ ἔθνους. Οἱ ἐφένδροι, οἱ κληθέντες διὰ νὰ ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα, τὴν ἔχουσαν ἀνάγκην τῶν βραχιόνων των, προσήρχοντο πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, ὅπως ταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας. Ὁ ἀτυχῆς ἐλληνικὸς λαὸς ἦτο ἔτοιμος νὰ θυσιάσῃ εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος καὶ τὴν τελευταίαν ἔτι βανίδα τοῦ αἵματός του διὰ νὰ μὴ τρωθῆ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἢ ἐθνικὴ ἀξιοπρέπεια. Σύμπασα ἢ Ἑλλάς εἶχε μεταβάλῃ ἀκαριαίως ὄψιν: ὠσφραίνετο πυρρίτιδα καὶ ἐσφρίγα πρὸς μάχας χωρὶς νὰ ἔχη τὴν στοιχειώδη εἰς ταιαύτας περιστάσεις φρόνησιν, διὰ τῆς λογικῆς καὶ οὐχὶ διὰ τῆς καρδίας σταθμιζούσα τὰ πράγματα, νὰ θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ, ἂν ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀναλάβῃ σοβαρῶς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα. « Εἶναι ἀληθῶς συγκινητικόν, ἔγραφεν ἡ «Ὀρα» τῆς 8 Ὀκτ. 1885 [333], καὶ ἀξιοσημείωτον τὸ φαινόμενον, τὸ ὅποιον κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας παριστᾷ ἢ ἐλληνικὴ πρωτεύουσα. Πανταχόθεν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀθρόοι συρρέουσιν οἱ ἐπίστρατοι μὲ τὴν γραφικὴν αὐτῶν ἐνδυμασίαν, μὲ τὸ πῦρ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὅστις κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διαφλέγει τὸν ἐλληνικὸν λαόν, πρόθυμον νὰ ὑποστῆ τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων, νὰ καταφρονήσῃ τὸν θάνατον, νὰ προσενέγκῃ πᾶσαν θυσίαν ἐπ' ἀγαθῇ τῆς πατρίδος ».

Ὡς ἐκ τῆς πολεμικῆς πολιτικῆς, ἣν ἤρξατο ἀκολουθοῦσα ἢ Ἑλλ. Κυβέρνησις, καὶ τῶν μεγάλων γεγονότων, ἅτινα ἐφαίνετο, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐξελιχθῶσιν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς σκηνῆς, ἐπέσπευσε τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα κάθοδόν του ἢ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς. Πρὸς προὔπαντησιν εἶχον κατέλθῃ τὴν 14 Σεπτ. 1885 μέχρι Κορίνθου ἢ Α. Μ. ἢ Βασίλισσα Ὀλγα μετὰ τοῦ Βασιλόπαιδος Διαδόχου καὶ ὁ Πρωθυπουργὸς Δεληγιάννης μετὰ τῶν ἐκ τῶν ἐμπίστων του φίλων καὶ βουλευτῶν Πετρίδου καὶ Λυμπεροπούλου. Ἐν 11 1/2 π. μ. τῆς 15 Σεπτ. ἀφίκετο ἢ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος εἰς Ἀθήνας. Ἡ γενομένη αὐτῷ ὑποδοχὴ ἦτο τῷ ὄντι ἀνωτέρα πάσης περιγραφῆς. Σύμπας ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας εὗρσκετο ἐπὶ ποδός, οἱ δ' ἐν Ἀθήναις Μακεδόνες, Κρήτες, Θράκες, Μικρασιαῖται καὶ Ἡπειρώται, συγκεντρωθέντες εἰς χω-

ριστούς δμίλους, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναπεπταμένην ἰδίαν σημαίαν, ἀνέμενον, κατὰ δευτέραν ἀπόφασιν, πρὸ τῶν Προπυλαίων τῶν Ἀνακτόρων διὰ τὰ χαιρετίσασιν τὸν ἐπανακάμπτοντα λαοφιλή Βασιλέα, ὅστις ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὸν συνοδεύσαντα αὐτὸν ἐν ἐπευφημίαις καὶ ἐξάλλῃ ἐνθουσιασμῷ ὑπὲρ τῆς ἀμέσου στρατιωτικῆς δράσεως πολεμοχαρῆ λαὸν τῆς πρωτεύουσας ἐξεφώνησε σύντομον λόγον ἐκ τοῦ ἐξώστου τῶν Ἀνακτόρων, ἔχοντα οὕτω: «Αἱ περιστάσεις εἶναι σοβαραὶ καὶ ἡ Ἑλλάς πρέπει νὰ σκεφθῆ ῥοβαρώτατα. Ὅφείλομεν νὰ ἐνεργήσωμεν μετὰ συνέσεως καὶ θάρρους. Ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ χρειασθῶσι θυσίαι μεγάλαι ἢ ἐγνωσμένη ὁμῶς φιλοπατρία καὶ αὐταπάρνησις τῶν Ἑλλήνων μοι ἐγγυᾶται, ὅτι προθύμως θὰ ὑποστῶσι ταύτας. Ἐχετε δὲ πεποθήσιν εἰς τὴν εἰλικρινῆ ἀγάπην μου πρὸς τὸν λαὸν μου καὶ εἰς τὴν ἀγρυπνον μέριμνάν μου περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ζήτω ἡ Ἑλλάς!» Ἐν τῷ ἀπογευμα (5 μ. μ.) τῆς αὐτῆς ἡμέρας, 15 Σεπτ., ἐγένετο καὶ αὐθις νέον συλλαλητήριον ἐν τῇ Πλατεῖᾳ τοῦ Συντάγματος. Ἐν τῇ συναθροίσει ταύτῃ ἠμίλησεν ὁ Ἄν. Γεννάδιος, ὅστις, ἀφ' οὗ ἐξῆμνησε τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν τοῦ τελευταίου Ἀυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐξέφρασε τὴν πεποθήσιν ὅτι ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος δὲν θὰ ὑστέρει ἐν ταῖς παρούσαις δειναῖς περιστάσεσιν, ὑπέβαλεν ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν τοῦ παρευρισκομένου λαοῦ τὸδε τὸ ψήφισμα: «Ὁ πανελλήνιος λαὸς τῶν Ἀθηναίων ὁ ἐξ ἀπασῶν τῶν χωρῶν τῆς τε δούλης καὶ τῆς ἐλευθέρας πατρίδος τῶν Πανελλήνων ἀπὸ Φιλιππουπόλεως μέχρι Κρήτης χαίρει βλέπων αὐθις ἐπανερχόμενον τὸν Βασιλέα αὐτοῦ ἐν πάσῃ ὑγείᾳ καὶ εὐεξίᾳ. Πιστεύει, ὅτι ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων θὰ νοήσῃ, θὰ ἐνστερνισθῆ καὶ θὰ ἐκτελέσῃ τὰ ἱερά καθήκοντα πρὸς τὸ Πανελλήνιον τοῦ ἐκλεκτοῦ διαδόχου τοῦ τελευταίου τῶν Παλαιολόγων, ὅτι ὁ Βασιλεὺς κατὰ τὴν φοδερὰν ταύτην στιγμὴν τῆς πατρίδος μόνους φίλους καὶ συγγενεῖς θὰ ἔχῃ τοὺς φίλους τῆς Ἑλλάδος, οὐδενὸς δὲ δυσμένειαν θὰ φοβηθῆ εἰμὴ μόνον τὴν δυσμένειαν τῆς πατρίδος ἡμῶν. Πιστεύει δ' ὅτι ἡ φρικτὴ ἀπάτη τοῦ 1878 οὔτε ἐν γνώσει οὔτε ἐν ἀγνοίᾳ θὰ ἐπαναληφθῆ. Χαίρει βλέπων τὸν Βασιλέα δίδοντα πρῶτον τὸ παράδειγμα τῆς θυσίας ἐν τῇ πατρίδι ταύτῃ τῶν θυσίων καὶ παραχωροῦντα

ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας τὸ ἥμισυ τῆς βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως, ἣν ἐν τῇ ἐμφύτῃ καὶ πατροπαραδότῃ μεγαλοφυχίᾳ προσέφερον ὁ ἑλληνικὸς λαός. Ἐλπίζει δὲ καὶ περιμένει τὸ παράδειγμα αὐτοῦ νὰ μιμηθῶσι πάντες οἱ Ἕλληνες οἱ μισθοδοτούμενοι παρὰ τοῦ Δημοσίου, πολιτικοί, στρατιωτικοί καὶ συνταξιούχοι, διότι μόνον διὰ μεγάλων θυσίων τῶν τέκνων αὐτῆς δύναται νὰ σωθῆ ἡ πατρίς». Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα, τὴν 29 Σεπτ. 3 1/2 μ. μ. διοργανιώθη ἕτερον συλλαλητήριον πρὸ τῶν Προπυλαίων τοῦ Ἑθν. Πανεπιστημίου. Κατ' αὐτὸ ἔλαβον τὸν λόγον ὁ Ἄντ. Βιδάλης, πρόεδρος τῆς συντεχνίας τῶν ὑποδηματοποιῶν, καὶ ὁ Γ. Πρινόπουλος, ὁ πρεσβύτερος τῶν προέδρων τῶν ἐν Ἀθήναις συντεχνιῶν. Ἐὸ ψήφισμα ἔχει ὡς ἔπεται: «Αἱ ἐν Ἀθήναις συντεχνίαι μετὰ τοῦ παρισταμένου λαοῦ, ἀντιπροσωπεύοντες τὸ ἐλεύθερον καὶ δούλον γένος, συνελθοῦσαι εἰς κοινὴν συνέλευσιν σήμερον τὴν 29 Σεπτ. 1885 ἐπὶ τῇ προφανεῖ κινδύνῳ, τῇ ἀπειλοῦντι τὸν ἑλληνισμὸν ἐκ τῶν τολμηθέντων ἐν τῇ Ἀνατ. Ῥωμυλίᾳ, ψηφίζουσιν, ὅτι εἶναι ἔτοιμοι εἰς πᾶσαν θυσίαν ὑπὲρ τῆς διασώσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ εὐχόνται τὸ φρόνημα τοῦτο αὐτῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ φρόνημα ἀδιάσειστον ὁλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Κυβέρνησιν κατὰ πάσης ἐξωτερικῆς οἰασδῆποτε ἐπιβολῆς, ἵνα ἐνεργήσῃσι δραστηριώτερον, γενναίως καὶ μετ' ἀφοσιώσεως ἀκλονήτου καὶ ἀμεταπτώτου». Ἀφ' οὗ ἐγένετο βοῆ δεκτὸν τὸ ψήφισμα, ἐτράπη ὁ λαὸς πρὸς τὰ Ἀνάκτορα, διὰ τὰ ἐγχειρίσῃ αὐτὸ τῇ Βασιλεῖ. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ὁ Βασιλεὺς εὗρίσκετο εἰς Δεκέλειαν, ἐστάλη αὐτῇ τηλεγραφικῶς τὸ ψήφισμα τῶν συντεχνιῶν, μετ' ὃ ὁ λαὸς διηθύνηθῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πρωθυπουργοῦ, πρὸς ὃν ἡ ἐπιτροπὴ, ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν Θ. Βελλιανίτη, Κ. Κορωναίου καὶ Γ. Ἀλεξάνδρου, ἐπέδωκε τὸ ψήφισμα καὶ ἐξέβηκε τὸ φρόνημα τοῦ συρρεῦσαντος λαοῦ. Ὁ πρωθυπουργὸς κρατῶν αὐτὸ εἰς τὰς χεῖρας ἐξῆλθεν εἰς τὸν ἐξώστην καὶ διεβεβαίωσε τὸν λαόν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐπραξέ καὶ θὰ πράξῃ τὸ καθήκον τῆς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς διαβεβαιώσεις ταύτας τὸ πλῆθος δὲν ἐνόει ν' ἀποχωρήσῃ πρὶν ἢ μάθῃ ἀκριθέστερον τὰς ἐνεργείας τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως, τούτου δ' ἕνεκα τὸ συλλαλητήριον τοῦτο διελύθη,

σχεδόν διὰ τῆς βίας, ἀλλ' εὐτυχῶς προελήφθησαν ἄκαιροι αἱματηραὶ σκηναί. Ὁ Βασιλεὺς ἀπήντησεν ὡς ἀκολούθως διὰ μέσου τῆς Κυβερνήσεως, τῆς γνωστοποιησάσης τὰ λαβόντα χώραν, εἰς τὸ ψήφισμα τῶν συντεχνιῶν: «Ἐλαβον τὸ τηλεγράφημά σας, ὡς καὶ τὸ λίαν φιλόπατρι ψήφισμα τῶν συντεχνιῶν τῆς πρωτεύουσας. Σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐκφράσητε πρὸς ἅπαντα τὸν λαὸν αὐτῆς τὴν ἐνδόμυχον χαρὰν μου ἐπὶ τῇ αὐθιγῇ ἐκδηλώσει τῶν αἰσθημάτων του καὶ τῆς ἐτοιμότητος πρὸς πᾶσαν θυσίαν κατὰ τὰς παρούσας περιστάσεις. Ἡ παρούσα δημοσιευθῆτω διὰ τοῦ τύπου». Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, 29 Σεπτ., οἱ φοιτητα διεδίδασαν τὴν ἀκόλουθον ἔκκλησιν πρὸς τοὺς συναδέλφους των τῶν εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων: «Οἱ φοιτητα τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθν. Πανεπιστημίου, συνελθόντες σήμερον, τὴν 29 Σεπτ., πρὸ τῶν Προπυλαίων τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῷ ἐπικρεμαμένῳ τῷ ἑλληνισμῷ κινδύνῳ ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ἀπροσδοκῆτου ἀνατροπῆς τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθεστῶτος διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ πραξικοπήματος τῶν Βουλγάρων διαρρήξεως τῆς Βερολινείου συνθήκης καὶ βλέποντες τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις ἐτοίμους τὸ μὲν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν νέαν ταύτην ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατάστασιν, ἀπειλοῦσαν τὴν ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπαρξιν καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα δίκαια προσβάλλουσαν, τὸ δὲ ν' ἀσκήσωσιν ἰσχυρὰν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος πλεσιν διὰ τὴν ἐνεργουμένην ὑπ' αὐτῆς στρατιωτικὴν παρασκευὴν πρὸς ὑπεράσπισιν μέχρις ἐσχάτων τῶν προσβληθέντων ἐθνικῶν ἡμῶν δικαιωμάτων, τὴν δὲ διαγωγὴν ταύτην τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων θεωροῦντες μεροληπτικὴν, ἄστοργον καὶ ἀδικον πρὸς τὰς λοιπὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐθνικότητας καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ ἡμέτερον ἔθνος

Ἀποφασίζομεν ἐπικαλοῦμεθα τὰ φῶτα καὶ τὰ ἀμερόληπτα αἰσθήματα τῆς ἀκαδημαϊκῆς νεολαίας τῶν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην Πανεπιστημίων, ὅπως ἐν τῇ πρὸς τὴν δικαιοσύνην αὐτῆς σεβασμῷ καὶ ἐν ὀνόματι τῶν ἑκπαλαὶ ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος πανθομολογουμένων ἀγώνων καὶ θυσιῶν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς ὑψώσῃ ἐντονον τὴν εὐγενῆ αὐτῆς φωνὴν πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης περὶ τοῦ μελετωμένου μεγάλου καὶ ἀνεπανορθώτου ἀδικήματος κατὰ τῆς ἐθνικότητος ἡμῶν, ἧς τὸ μόνον ἔγκλημα ἴσως ὑπῆρξεν ἡ

ἄκρα λατρεία πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ὑπὲρ ἧς χειμάρρους ἔχυσεν αἷματος, καὶ ὁ ὑπέρτατος σεβασμὸς πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Μ. Δυνάμεων ἐν Βερολίῳ τεθεσπισμένα. Ἐπικαλοῦμεθα τούτους καὶ τὴν συμπάθειαν αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ μεγάλου ἡμῶν ἀγῶνος, εἰς ὃν ἐντὸς ὀλίγου θ' ἀπεκδυθῶμεν πρὸς διάσωσιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ ὑπεράσπισιν τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν ἡμῶν».

Αἱ κρίσιμοι στιγμαί, τὰς ὁποίας διήρχετο ἡ Ἑλλάς, ἠνάγκασαν καὶ τὸν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εὐρισκόμενον Χαρ. Τρικούπην νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν εἰς Ἀθήνας ἀφίξιν του. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀνεχώρησε τὴν 11 Ὀκτ. ἐκ Λονδίνου, ἀφίκετο δὲ τὴν 16 Ὀκτ. εἰς Πειραιᾶ δι' αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ἀνῆλθε τὴν ἐπομένην περὶ τὴν 8 1/2 π. μ. εἰς Ἀθήνας, ἐνθα ἐγένετο πανηγυρικώτατα δεκτὸς ὑπὸ τῶν φίλων του. Ὁ Τρικούπης ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας του εἶπε τὰκόλουθα πρὸς τὸν ἕως ἐκεῖ συνοδεύσαντα αὐτὸν λαὸν τῆς πρωτεύουσας: «Ἐὐχαριστῶ ἐπὶ τῇ πεποιθήσει, ἣν δεικνύετε, ὅτι θέλω ἐκπληρῶσθαι τὸ καθήκόν μου, ὅπως πᾶς Ἕλληνα ἐν ταῖς σημεριναῖς περιστάσεσιν ἐκπληρᾷ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ καθήκον. Διενεργουμένης μεταρρυθμίσεως τοῦ καθεστῶτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, συνεταράχθη ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Κράτους ἐπὶ τῇ παραγνωρίσει τῶν δικαίων τοῦ ἔθνους καὶ ὡς σύνθημα ἐνώσεως ἠγέρθη πανταχόθεν φωνὴ ὑπὲρ σωτηρίας τῆς Μακεδονίας. Ἐπόμενοι εἰς τὴν φωνὴν ταύτην σπεύδουσιν εἰς τὰς τάξεις οἱ ἔφεδροι, προσφέρουσι τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν πολυάριθμοι ἐθελονταί, φέρει δὲ σήμερον ἡ Ἑλλάς τὸ ἐμπρέπον ἐν τοιοῦτοις ἐθνικοῖς κινδύνοις παράστημα ἔθνους, ἔχοντος τὴν συνείδησιν ὅσων ὀφείλει πρὸς ἑαυτὸ, διεκδικοῦν ἐλευθερίαν ἐνέργειαν καὶ ἀνεξάρτητον ἐθνικὴν ὑπαρξιν. Δὲν θὰ ᾔητο δ' ἡ Ἑλλάς ἔθνος ἀνεξάρτητον, δὲν θὰ ᾔητο ἀξία ἐλευθερίας, θὰ ᾔητο κατωτέρα τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς, ἂν ἠνείχετο ἀπαθῆς τὴν σύλησιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ γένους καὶ δὲν ἔτεινε πρὸς αὐτὸ τὴν χεῖρα, ἐγγυωμένη, ἵνα μὴ παύσῃται ἐνεργοῦσα πρὶν ἢ ἀποσοδηθῶσιν οἱ ἀπειλοῦντες τὴν Μακεδονίαν κίνδυναι καὶ ἐμπεδωθῇ τὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ λαὸς ἐπετέλεσε τὸ καθ' ἑαυτὸν δραμῶν εἰς τὰ ὄπλα καὶ διατρανῶν ἐμπράκτως τὸ φρόνημα αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ κανονισμὸς τῆς ἐνεργείας ἀνήκει εἰς

ταὺς κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῆς χώρας Κυβερνήτας αὐτῆς. Εἰς τοὺς οὗτους ὀφείλομεν κνεπιφύλακτον ἀρωγήν, ἂν εἰλικρινῶς ἐργάζωνται εἰς πραγματοποιήσιν τῶν ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων, πρωτίστη δ' ἀρωγή, εἶναι ἡ πάνδημος ἀναγνώρισις, ἕτι εἰς αὐτοὺς προσήκει νὰ ἡγιάσῃται, εἰς αὐτοὺς ἀποκλειστικῶς ἡ διαρρύθμισις τοῦ τρόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνεργείας. Εὐχτατόν θὰ ἦτο, τοιαύτην ἀναγνωρίζοντες ἐξουσίαν ὑπὲρ τῶν κυβερνώντων καὶ τοιαύτην παρέχον εἰς εἰς αὐτοὺς συνδρομήν, νὰ ἡντλοῦμεν ἐκ τοῦ παρελθόντος αὐτῶν πλήρη ἐμπιστοσύνην πρὸς τὰ πρόσωπα. Ἄλλ' ἡ ἐκλογή τῶν προσώπων ἀνήκει εἰς τοὺς κατὰ νόμον πρὸς τοῦτο τεταγμένους, οἰοδῆποτε δὲ καὶ ἂν ὡσιν οἱ οὕτω κεκλημένοι εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας, ὀφείλομεν αὐτοῖς σύμπραξιν ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ, ὡσανεὶ ἦσαν προῖόν τῆς ἰδίας ἐκάστου ἡμῶν ἐκλογῆς, διότι μόνον διὰ τοιαύτης ἐνεργείας πραγματοποιοῦνται αἱ ἐθνικαὶ ὑποχρεώσεις ἐλευθέρων Ἐθνῶν. Ἐπανελθὼν δ' ἐγὼ εἰς τὴν χώραν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ βουλευτικοῦ μου καθήκοντος, θέλω παραστῆ εἰς τὸ Βουλευτήριον, ἕνα τοιαύτην παράσχω ἀρωγήν εἰς τὴν κυβέρνησιν· τοιαύτην δὲ παρέχουσιν αὐτὴν ἤδη οἱ μεθ' ὧν ἐν τῇ Βουλῇ συμπράττω. Δὲν θέλομεν ἀποδουθῆ εἰς ἀγῶνας κομματικούς, θέλομεν δὲ ζητήσῃ μόνον ἐγγυήσεις εἰλικρινοῦς ἐνεργείας πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ. Ἄν ἡ Βουλὴ ἐξακολουθῆ παρέχουσα τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτῆς εἰς τὴν παροῦσαν κυβέρνησιν, καίτοι διαφονοῦμεν περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν προσώπων καὶ μάλιστα ἐν σχέσει πρὸς τὰς παρούσας περιστάσεις, θέλομεν ὅμως ἀναβάλλῃ ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ παροῦσα κρίσις πᾶσαν περὶ τῶν προσώπων συζήτησιν, πᾶσαν συζήτησιν περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῶν τε πρὸ τῆς ἐνάρξεως καὶ τῶν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς κρίσεως. Μόνον διὰ τοιαύτης κοινῆς ἀπάντων καὶ ἐκάστου, ἐν ἣ τέτακται, ἐνεργείας, μόνον διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῆς διευθύνσεως ἀπάτης ἐν τῇ Κυβερνήσει τοῦ Κράτους δύναται ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ λαοῦ νὰ παραγάγῃ καρποὺς εἴτε ἐν τοῖς συμβουλοῖς τῶν Ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης εἴτε ἐν τοῖς πεδίοις τῶν ἀγῶνων. Ἐν τοιοῦτῳ φρονήματι, ἐν τοιαύτῃ συντάξει προβάλλουσα ἡ Ἑλλάς εἰς φρούρησιν τῶν παραγνωρισθέντων δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ θέλει ἀναζωπυρήσῃ τὰς πρὸς αὐτὴν συμπα-

θείας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, αἵτινες καὶ σήμερον ἐπίσης, ὡς καὶ ἄλλοτε, θὰ ἐκδηλωθῶσι ζωηραί, ἂν καὶ ἡμεῖς ἐργασθῶμεν, ὡς πρὸ ἡμῶν εἰργάσθησαν ὑπὲρ τοῦ Ἐθνους οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ θέλει οὕτω ἀποδειχθῆ ἅπαξ ἔτι ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὅτι ἐν ταῖς ἐθνικαῖς ὑποθέσεσιν ἀγωνίζεται πάντοτε, κινδυνεύει ἐνίοτε, ἀλλὰ τελικῶς ἐπικρατεῖ τὸ δίκαιον».

Λόγου γενομένου περὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως σημειοῦμεν ἔνταῦθα, ἕτι, καθ' ὃν χρόνον εὗρίσκετο ἔτι ἐν Λονδίνῳ, ἡ αὐτόθι ἐλληνικὴ καινότης διωργάνωσε τὴν 28 Σεπτ. πρὸς τιμὴν αὐτοῦ μέγα συμπόσιον ἀποκλειστικῶς μεταξὺ Ἑλλήνων, οὗ προῖστατο ὁ Στ. Πάλλης. Ὁ Χαρ. Τρικούπης, ἀπαντῶν εἰς σχετικὴν πρότασιν τοῦ τελευταίου τούτου, εἶπε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔκρυθμον ἐν Ἀνατολῇ κατάστασιν: «... Ἰδίως ἐν ταῖς ἐκτάκτοις περιστάσεσι, καθ' ἃς κλονίζεται τὸ καθεστῶς ἐν τῇ ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ, ἀπεδείχθη ἴσος πρὸς τὰς περιστάσεις ταύτας ὁ ἐλληνικὸς λαὸς καὶ ὁ ἐντὸς τοῦ Κράτους ὁ διὰ νόμων ἐπιβάλλων εἰς ἑαυτὸν ὑποχρεώσεις καὶ ὁ ἐκτὸς τοῦ Κράτους, ὡς ὑμεῖς, ἄνευ νομίμου ὑποχρεώσεως ἐθελουσίως ὑποδαλλόμενος εἰς αὐτάς. Καὶ ἤδη διαταραχθέντος τοῦ καθεστώτος ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου, ὁμόθυμος προέρχεται ὁ ἐλληνισμὸς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἕνα διατηρήσῃ ἀμείωτον τὴν θέσιν αὐτοῦ τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐφ' ὅσον ἕκαστος αὐτῶν μεριμνᾷ ἐπίσης περὶ τηρήσεως ἀμειώτου τῆς οἰκείας ἐθνικῆς θέσεως. Ἐὖ τῶς καθεστῶς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου δὲν ἦτο προῖόν τῆς ἡμετέρας ἐκλογῆς, ἀλλ' ἀποδεχθέντες αὐτὸ ἐπισήμως, τὸ ἐστέργομεν εἰλικρινῶς ἀξιοῦντες μόνον, ὅπως ἐν αὐτῷ ἐπιτρέπεται ἡ εἰρηνικὴ καὶ ἀπρόσκοπτος ἐξέλιξις τοῦ ἐθνικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ παραπλεύρως πρὸς ὁμοίαν ἐξέλιξιν τοῦ ἐθνικοῦ βίου τῶν ἄλλων λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Τοῦ ἐλληνισμοῦ ὁ προσορισμὸς θὰ ἐκπληρωθῆ, δὲν θέλομεν δ' ἡμεῖς νὰ ἐπισπεύσωμεν τὸ πλῆρωμα τοῦ χρόνου, ὅπως ἕως οὗ ἐπιστῆ, ἐπιτρέπεται ἡ ἀκώλυτος ἀνάπτυξις τοῦ ἐλληνισμοῦ, σεβομένου τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων λαῶν καὶ συντρέχοντος αὐτοὺς πρὸς ὁμοίαν ἀνάπτυξιν. Ἐὖ Ἑλληνικὸν Κράτος ἔχει τὸ καθήκον νὰ ἐνδιαφέρεται περὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας καὶ νὰ προνοῆ περὶ

τῆς τύχης αὐτοῦ, ἔχει τὸ καθήκον νὰ ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ δικαίωμα ν' ἀξιῇ, ὅπως ἡ διενεργουμένη μεταβολὴ τοῦ καθεστώτος ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου μὴ ἀποβῆ ἐπιζήμιος εἰς τὸν ἑλληνισμόν τῆς Μακεδονίας εἴτε ἀμέσως ἐπὶ τόπου εἴτε ἐμμέσως διὰ τῆς καθόλου σχετικῆς ἐξασθενήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὴν δέουσαν ἐνέργειαν πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τούτων ὁμόφρονον δεικνύεται τὸ Ἔθνος. Ὁ αὐτὸς παλμὸς κινεῖ σήμερον τὴν καρδίαν παντὸς Ἑλλήνου. Ἦχος δὲ τοῦ παλμοῦ τούτου εἶναι τῆς ἐμμηγύρεως ταύτης αἱ ἐνθουσιώδεις ἐκδηλώσεις. Ὑπὸ τὴν ὑπαγόρευσιν δὲ αὐτοῦ, οἰαδήποτε ἂν ᾖ ἡ Κυβέρνησις, ἦν ἡ λειτουργία τῶν κυβερνητικῶν θεσμῶν φέρη εἰς τοὺς οἴκους τοῦ Κράτους, πάντως θὰ ὑποστηρίξωμεν αὐτὴν εἰς πραγματοποίησιν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Ἐθνικὴ δὲ πολιτικὴ εἶναι ἡ πρωτοβουλία τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οὐδὲν δύναται νὰ ἐπιτύχη ἡ Ἑλλάς ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ἡ Εὐρώπη παρέχει τὴν σύμπραξιν τῆς ὑπὲρ τοῦ δικαίου εἰς μόνον τὸν κατακτῶντα αὐτὴν ἦτοι εἰς τὸν ἀναλαμβάνοντα τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐνεργείας καὶ ἐμμένοντα. Ἐν τῷ μεγάλῳ ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνι, ὅστις ἔδωκε τὴν ὄθησιν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, αἱ Μ. Δυνάμεις οὔτε πρωτοβουλίαν ἀνέλαβον ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδ' ὑποστήριξιν παρέσχον ἐν ἀρχῇ ἐπιδιώκουσαι τὴν εἰρήνην διὰ τῆς προλήψεως παντὸς κινήματος· ἀλλ' οἱ μεγάλοι, οἱ ἀθάνατοι ἡμῶν πατέρες, ἀνέλαβον τὸν ἀγῶνα ἐπὶ ἰδίῳ κινδύνῳ καὶ παρὰ τὰς συμβουλάς ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, τὸν ἀγῶνα δ' ἐκείνον ὑπὲρ τοῦ δικαίου ὑπεστήριξε βραδύτερον ἢ ἐπίσημος Εὐρώπη, ἐξαναγκασθεῖσα ἐκ τῆς ὑπὲρ τῶν καταπιεζομένων φωνῆς τῶν λαῶν. Ἡ φωνὴ τῶν λαῶν εἶναι σήμερον τελεσφορωτέρα ἢ τότε, διότι καὶ ἡ μετοχὴ αὐτῶν εἰς τὰ κοινὰ εἶναι μεγαλυτέρα. Μόνον ἄρα εἰς τὸ ἐθνικὸν αὐτῆς καθήκον ὀφείλει ν' ἀποβλέψῃ ἡ Ἑλλάς καὶ σταθμίζουσα, ἦν ἀναλαμβάνει εὐθύνην ἐπὶ παρακαίρῳ ἐνεργείᾳ ἢ ἐπὶ ἀκαίρῳ ἀπραξίᾳ δύναται νὰ ἔχη πλήρη τὴν πεποίθησιν, ὅτι, οἰαδήποτε ἂν ᾖ σήμερον ἡ συμβουλὴ τῆς ἐπισήμου Εὐρώπης, ἀναλαμβάνουσα τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἐθνικοῦ καθήκοντος καὶ

ἐπιμένουσα ἐν τῇ ἐδῶ τοῦ καθήκοντος, οὐδέποτε θὰ ἔχη ἀντιμέτωπον τὴν Εὐρώπην, θέλει δὲ τύχη τέλος καὶ τῆς ὑποστηρίξεως αὐτῆς. Τοιαῦται αἱ περιστάσεις, ἐν αἷς σήμερον διατελεῖ τὸ Ἔθνος ἡμῶν καὶ τοιαῦται αἱ εὐθύναι τῶν κεκλημένων, ἵνα ἐν περιστάσει τοιαύταις προέλθωσιν εἰς ἀποφάσεις καὶ ἐκτελέσωσιν αὐτάς. . . .»

Ἡ Κυβέρνησις, θέλουσα νὰ ἔχη παρ' αὐτῇ τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν κατὰ τὰς κρίσιμους ταύτας στιγμάς, συνεκάλεσε τὴν Βουλὴν διὰ τὴν 11 Ὀκτ. 1885, «ὅπως ψηφισθῶσι κατεπείγοντα νομοθετήματα εἰς σπουδαίας τοῦ Κράτους ἀνάγκας ἀφορῶντα». Ἡ ἐπίσημος ἐναρξίς τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἐγένετο μετὰ τῆς συνήθους τελετῆς. Ἐτῆ 10^{3/4} ἀφίκετο εἰς τὸ Βουλευτήριον ἡ Βασίλισσα, συνοδευομένη ὑπὸ τῶν Βασιλοπαίδων Κωνσταντίνου καὶ Νικολάου, φερόντων στολὴν μαθητοῦ τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων. Δεκαμελὴς ἐπιτροπὴ βουλευτῶν μετὰ τοῦ προσωρινοῦ Προεδροῦ τῆς Βουλῆς ὑπέδεξάτο τὴν Βασ. Οἰκογένειαν εἰς τὰ προπύλαια τῆς Βουλῆς, ὡς καὶ τὸν ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἀφιχθέντα Βασιλέα Γεώργιον, ὃν ὠδήγησεν εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ προεδροῦ θρόνον. Ὁ βασιλικὸς λόγος ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἔχει ὡς ἔπεται:

«Ἐὶς τὴν διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου δημιουργηθὲν ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καθεστῶς παρεῖχεν ἐγγύησιν τινὰ εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἡμῶν, εἰ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων πραγμάτων δὲν εἶχον ἐκτελεσθῆ αἱ γνώμαι τῶν ὑπογραφασῶν τὴν εἰρημένην συνθήκην ἐξ Μ. Δυνάμεων, οὐδ' ἐμειώθη ποτὲ ἕνεκα τούτου ὁ πρὸς συντήρησιν τοῦ καθεστώτος πόθος ἡμῶν, ἀλλ' εὐλαβεῖς πρὸς αὐτὸ ἡσυχολούμεθα περὶ τὴν διαρρύθμισιν τῶν πραγμάτων τῆς χώρας καὶ περὶ τὴν παρασκευὴν τῆς εὐήμερίας αὐτῆς. Ὅταν ὁμως τὰ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος μηνὸς γενόμενα ἠπειλήσαν μεταβολὴν τοῦ καθεστώτος τούτου ἐπὶ καιριωτάτῃ βλάβῃ καὶ αὐτῶν τῶν ἕως τότε ὑπαρχουσῶν πρὸς τὰ ἡμέτερα συμφέροντα ἐγγυήσεων, ἡ Κυβέρνησις μου δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἀποβλέψῃ πρὸς πάσας τὰς συνεπειάς, τὰς ὁποίας τὰ ἐν Φιλιππουπόλει γενόμενα ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ παραγάγωσιν. Ἐσπευσεν ἐπομένως νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς παρασκευῆς τῶν στρατιωτικῶν

δυνάμεων τῆς χώρας, ἐνασκήσασα τὰ ὑπὸ τῶν νόμων τῆς Πολιτείας παρακεχωρημένα αὐτῇ δικαιώματα. Μετ' εὐφροσύνης μνημονεύω ἐνταῦθα τῆς προθυμίας, μεθ' ἧς καταλιπόντες τὰ εἰρηνικά αὐτῶν ἔργα ἔσπευσαν οἱ ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ στρατοῦ κληθέντες πολῖται καὶ μετὰ πεποιθήσεως ἀνακοινῶν ὑμῖν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλουσιν ἐκπληρώσῃ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, ἐὰν αἱ ἀνάγκαι καὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τὸ ἀπαιτήσωσιν. Ἡ διατάραξις καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς μεταξὺ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς Χερσονήσου λαῶν καθεστηκυίας ἰσορροπίας αἶρει τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης αἱ συνθήκαι κατέστησαν. Ἡ Κυβέρνησίς μου, ἣτις ἐνεκα τούτου ἠναγκάσθη νὰ ἐκτραπή τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς ἔβαινε, δὲν παρέλιπε νὰ δηλώσῃ τοῦτο εἰς τὰς Μ. Δυνάμεις, ὅταν εὐμενῶς ἀνεκοίνωσαν αὐτῇ φιλικὰς συμβουλὰς. Εὐελπιστοῦμεν δὲ ὅτι τὸ συμφέρον τῆς εἰρήνης, περὶ τῆς ὁποίας αἱ Μ. Δυνάμεις τοσοῦτον μεριμνῶσι, θέλει ὑπαγορεύσῃ εἰς αὐτάς, ὅπως προνοήσωσι δεόντως περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως ἀσφαλοῦς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς Χερσονήσου κατοικούντων λαῶν, διότι αὕτη θέλει ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῆς ἀνάγκης νὰ ἀποτρέπωνται ἐκάστοτε τῶν εἰρηνικῶν ἔργων τῶν ὑπὸ ἀπρόοπτων συμβεβηκότων. Εἰς τοιαύτην τυγχάνουσι περιελθόντα τὰ πράγματα κατάστασιν μέχρι τῆς σήμερον, καθ' ἣν συνέρχεσθε εἰς τὴν συγκληθεῖσαν ἑκτακτον σύνοδον. Ἡ Κυβέρνησίς μου θέλει προτείνῃ εἰς ὑμᾶς οὐ μόνον τὸν τακτικὸν καὶ τὸν ἑκτακτον προϋπολογισμὸν τοῦ προσεχοῦς ἔτους, ἀλλὰ καὶ ἀναπληρωματικὰς καὶ ἐκτάκτους πιστώσεις ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1885 καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα νομοσχέδια. Προσδοκῶ δὲ ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους, διαγιγνώσκοντες τὸ μέγεθος τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων καὶ τὸ κρίσιμον τῶν καιρῶν, θέλουσι διερμηνεύσῃ τὸ φρόνημα τοῦ Ἔθνους καὶ θέλουσι παράσχῃ εἰς τὴν Κυβέρνησίν μου τὰ μέσα, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν μεγάλην καὶ δυσχερῆ ἐντολήν της. Ἐπικαλούμενος ὑπὲρ τῆς πατρίδος τὴν προστασίαν τοῦ Ὑψίστου, κηρύττω τὴν ἐναρξίν τῆς παρούσης ἐκτάκτου συνόδου τῆς Βουλῆς».

Ἡ εἰς τὸν ἐναρκτήριον βασιλικὸν λόγον ἀπάντησις, ψηφισθεῖσα ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 22 Ὀκτ., ἔχει οὕτως: «Μεγαλειό-

τατε! Ἀσμένως εἶδον τὴν Υ. Μ. ἐν μέσῳ αὐτῶν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους. Λίαν εὐλόγως ἡ Κυβέρνησις τῆς Υ. Μ. ἀποβλέπουσα πρὸς τὰ σοβαρὰ ἐπακόλουθα, τὰ προκληθέντα ἐκ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει τολμηθέντων, ἔσπευσε νὰ μεριμνήσῃ περὶ τῆς παρασκευῆς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, καθόσον μάλιστα ἐκ τῶν πραγμάτων κατεδείχθη, ὅτι δὲν ἐξασφαλίζονται ἀρκούντως τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν συμφέροντα διὰ τῶν ἐγγυήσεων ἐκείνων, ἃς μέχρι τοῦδε παρείχεν εἰς τοὺς ὁμοφύλους ἡμῶν, τὸ διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου δημιουργηθὲν ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου καθεστῶς. Ἀπέναντι τοιούτων συμβεβηκότων, εὐφρόσυνον ἀληθῶς παρήγαγεν ἐντύπωσιν ἡ μοναδικὴ προθυμία, μεθ' ἧς ἔσπευσαν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος οἱ εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ κληθέντες πολῖται, καταλιπόντες τὰ ἔργα αὐτῶν ἐν πατριωτικῇ καὶ ἀπαραμίλλῳ ὁμοθυμίᾳ. Τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι εὐτόλμως θέλουσιν ἐπιτελέσει τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκον, ἐὰν αἱ ἀνάγκαι καὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τὸ ἀπαιτήσωσι.

Τὸ Ἔθνος, Βασιλεῦ, θέλει ἐκτιμήσῃ δεόντως τὴν μέριμναν, ἣν αἱ Μ. Δυνάμεις ἤθελον λάβῃ κατὰ τὰς ἐλπίδας τῆς Υ. Μ. περὶ ἐγκαταστάσεως ἀσφαλοῦς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν τὴν Ἰλλυρικὴν Χερσονήσον κατοικούντων λαῶν, ἵνα μὴ ἡ ἔλλειψις ἱκανῶν ἐγγυήσεων εὐκόλως διαταράττῃ καὶ ἐν τῇ μέλλοντι τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἰσορροπίαν καὶ ὑποβάλλῃ τότε τοὺς τὰς Συνθήκας εὐλαβουμένους εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἀποτρέπωνται τῶν εἰρηνικῶν αὐτῶν ἔργων, ἐξωθούμενοι πρὸς τοῦτο ὑπὸ ἀπρόοπτων συμβεβηκότων. Τοσοῦτον δὲ τὸ Ἔθνος συναισθάνεται βαθύτατα τὴν ἀνάγκην τῶν τοιούτων ἀσφαλῶν ἐγγυήσεων, ὥστε προθύμως καὶ ἀγογγύστως θέλει ὑποβληθῆ εἰς πᾶσαν θυσίαν, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων. Μετὰ προθυμίας λοιπὸν ἡ Βουλὴ, Βασιλεῦ, ἐκτιμῶσα τὸ κρίσιμον τῶν καιρῶν, διερμηνεύουσα δὲ τὸ ἐκδεδηλωμένον ἤδη φρόνημα τοῦ ἔθνους θέλει ψηφίσῃ τοὺς ὑποβληθησαμένους προϋπολογισμοὺς, τὰς πιστώσεις καὶ τὰ ἄλλα νομοσχέδια, καὶ θέλει παράσχῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν πάντα τὰ μέσα, ὧν αὕτη ἔχει ἀνάγκην, ὅπως δυνηθῇ τελείως νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τοὺς δικαίους πόθους τοῦ

Ἔθλους καὶ ἐκπληρώσῃ τὴν μεγάλην καὶ εὐσχερῆ ἐντολήν της». Ἦν τοιαύτην εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον ἀπάντησιν παρεδέχθη ἡ Βουλὴ διὰ ψήφων 156 κατὰ 10, ὡς ἀκολουθῶς δ' ἀντεφώνησε τὴν ἐπὶ τούτῳ ἐπιτροπήν, τὴν διαβιβάσασαν αὐτῷ ταύτην, ὁ Βασιλεὺς: «Κύριοι. Χαίρων ἤκουσα παρ' ὑμῶν, ὅτι τὸ Ἔθνος, ἐμφορούμενον ὡς πάντοτε ἄκρας φιλοπατρίας, προθύμως θέλει υποβληθῆ εἰς πᾶσαν θυσίαν κατὰ τὰς παρούσας κρισίμους περιστάσεις, παρέχον εἰς τὴν Κυβέρνησίν μου πάντα τὰ μέσα, ἃν αὕτη ἔχει ἀνάγκη. Ἡ χεὶρ τοῦ Ὑψίστου εἶη ἀρωγὸς ἡμῖν». Θὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα γεγονότα ἐκ τῶν ἀπασχολησάντων τὴν Βουλὴν. Ὁ Πρωθυπουργὸς Θεόδωρος Δεληγιάννης ἐν τῇ 6' ἀπὸ 12 Ὀκτ. συνεδρίᾳ λαβὼν τὸν λόγον εἶπε τάδε: «... Δὲν πρέπει ν' ἀπασχολήσω τὴν Βουλὴν διὰ νὰ ἐξηγήσω εἰς αὐτὴν πῶς τὸ Ὑπουργεῖον ἔκρινε τὸ πραγματικόν, τὸ ὅποιον ἐγένετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἀνατ. Ῥωμυλίας. Ἦν κρίσιν τοῦ Ὑπουργείου ἐπὶ τοῦ συμβεβηκότος τούτου διετράνωσεν ἤδη εἰς τοὺς συμπολίτας ἡμῶν ἢ πολιτεία, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠσπάσθη· οὔτε ἦτο δυνατόν Κυβέρνησις Ἑλληνικὴ νὰ ἴδῃ μετ' ἀδιαφορίας συμβεβηκὸς τοιοῦτον, τελούμενον ἐπὶ ἀπειλῇ τῶν ζωτικωτάτων συμφερόντων τοῦ Ἔθλους. Ἐὰν τὸ συμβεβηκὸς, τοῦ ὁποίου ἀπόπειρα ἐγένετο ἐν τῇ Φιλιππουπόλει, ἤθελε συμβῆ νὰ συντελεσθῆ καὶ ἀναγνωρισθῆ, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ μεγαλειτέρα ἀπειλή, οὐδὲ νὰ ἐπέλθῃ καιριωτέρα ζημία εἰς τὰ ἔθνικα συμφέροντα τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου. Κατεστρέφετο οὐχὶ μόνον ἡ ἰσορροπία, ἣν ἡ Εὐρώπη διὰ τῶν συνθηκῶν κατέστησεν ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ἣτις ἀπετέλεσε τὴν αὐτόνομον μὲν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης δημιουργηθεῖσαν ἐπαρχίαν τῆς Ἀνατ. Ῥωμυλίας, κατεστρέφετο οὐχὶ μόνον ἡ αὐθυπαρξία καὶ ἡ αὐτοτέλεια τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὅποιος περιελήφθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκείνῃ, ἀλλὰ κατεστρέφετο ἡ ἰσορροπία πᾶσα, ἣτις κατεστάθη ἐπὶ ὅλης τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, χώρας κατὰ τὸ μέγιστον μέρος μαρτυρουμένης ὡς ἑλληνικῆς ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ μαρτυρουμένης ὡς ἑλληνικῆς ὑπὸ τῆς ἐνεστῶσης αὐτῆς καταστάσεως, διότι ἡ χώρα ἐκείνη κατοικεῖται ὑπὸ Ἑλλήνων ἐν μεγάλῃ πλειονοψηφίᾳ. Αἱ χώραι

αὗται ἤθελον τότε μένῃ ὑπὸ τὴν διάκρισιν τοῦ πρώτου ἀρχαγός. Διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἣτις ἤθελεν ἰδῆ μετ' ἀπαθείας τοιοῦτον σημαντικὸν συμβεβηκὸς, οὐχὶ τελούμενον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀποπειρᾷ ἔτι, ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἀνατ. Ῥωμυλίας. Ἐὰν ἡ ἀπόπειρα αὕτη μόλις ἐνεφανίσθη κατεστέλλετο εἴτε ὑπὸ τῆς κυριάρχου Δυνάμεως, ἣτις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταστείλῃ αὐτὴν εἴτε ὑπὸ ἐκείνων, οἵτινες μεριμνῶσι περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, ἣθελε προληφθῆ ὁ τάραχος, ὁ ὁποῖος ἐπῆλθεν ἐπὶ ὅλων τῶν κατοικούντων τὴν Χερσονήσον τοῦ Αἴμου λαῶν καὶ ἤθελε δοθῆ δίδαγμα, ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς ἕκαστον νὰ προβαλῆ εἰς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστώτος, τὸ ὅποιον αἱ εὐρωπαϊκαὶ συνθήκαι κατέστησαν. Ἄλλ' ἔκτοτε παρήλθον πολλαὶ ἐβδομάδες, τὸ δ' Ἑλλ. Βασιλεῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἴδῃ ἐν ἀπαθείᾳ καὶ τὴν ἀπόπειραν καὶ τὴν μὴ ἄμεσον καταστολὴν αὐτῆς. Εἶχε καθῆκον νὰ προβῆ εἰς τὰ μέτρα, εἰς ἃ τὸ Ὑπουργεῖον προέβη· εἶχε καθῆκον νὰ μὴ ἀπρακτῆσῃ, ἀλλὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν πολιτῶν τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου, ἵνα, ἐὰν ἤθελε παραστῆ ἀνάγκη, χρησιμοποιήσῃ αὐτὴν πρὸς διάσωσιν τῶν ἐν ἐκκρεμότητι ἐγκαταλειφθέντων ἔθνικῶν συμφερόντων. Ἐλπίζω, ὅτι αἱ Μ. Δυνάμεις, αἵτινες ἀγρύπνως μεριμνῶσι περὶ διατηρήσεως τῆς παγκοσμίου εἰρήνης, ἐπέισθησαν ἤδη, ὅτι τὸ καθεστῶς, ὃ εἶχε δημιουργηθῆ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, δὲν εἶναι πλέον ἀσφαλές, οὐδὲ δίδει εἰς τὰς φυλάς τὰς κατοικοῦσας ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἐγγυήσεις ἐπαρκεῖς, αἱ μόναι δύνανται νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς αὐτὰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ εἰρήνη δὲν θέλει καὶ ἐπὶ τὸ μέλλον διαταραχθῆ, νὰ ἐνθαρρύνωσι δ' οὕτως αὐτὰς διὰ ν' ἀσχολῶνται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ εἰρηνικὰ αὐτῶν ἔργα. Εἶπον, ὅτι ἐλπίζω ὅτι αἱ Μ. Δυνάμεις δὲν θέλουσιν ἀφίσῃ ἀπαρατήρητον τὴν ἔννοιαν τοῦ γεγονότος τῆς Φιλιππουπόλεως, διότι τοῦτο ἀπέδειξε τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἰσορροπίας, ἣτις εἶχε κατασταθῆ μέχρι τοῦδε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1878 καὶ κατέδειξε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξευρέσεως καὶ ἐγκαταστάσεως ἰσορροπίας ἐπαρκεστέρας καὶ πληρεστέρας. Ἐπιτρέφατέ μοι τὴν ἐλπίδα ταύτην, ἣν ἐξέφρασα, νὰ τὴν συνοδεύσω μὲ τὰς ἐνθέρμους καὶ δια-

καείς εὐχάς μου, διότι πρὸ παντός εἶμαι, ὡς ὀφείλει ἕκαστος νὰ εἶναι, ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἣν ὀφείλουσι νὰ ἐπιθυμῶσι ἰδίως τὰ μικρὰ Κράτη, διότι ταῦτα ἐν τῇ εἰρήνῃ ἀναπτύσσονται καὶ βαίνουν πρὸς τὴν εὐημερίαν αὐτῶν. Ἄλλ' ὅποιανδήποτε γνώμην καὶ ἂν ἔχω ἀφηρημένως, ὅταν πρόκειται περὶ εἰρήνης ἢ περὶ μὴ εἰρήνης, ὅποιανδήποτε γνώμην καὶ ἂν ἔχω περὶ τοῦ συμφέροντος τῶν μικρῶν Κρατῶν, πρέπει νὰ μὴ λησμονήσω—οὐδὲ τοῦτο λησμονεῖ τὸ Ὑπουργεῖον—ὅτι τὸ Ἑλλ. Κράτος ἔχει καθήκοντα πρὸς ὁμοφύλους καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτό, ἐὰν θέλῃ νὰ ζήσῃ, νὰ λησμονήσῃ τὰ καθήκοντα ταῦτα. Πρέπει νὰ μὴ λησμονήσω, πρέπει νὰ ποιήσῃμαι εἰς ὑμᾶς γνωστόν, ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον φρονεῖ, ὅτι δὲν εἶναι τοῦτο συγκεχωρημένον εἰς τὸ Κράτος τὸ Ἑλληνικὸν οὐχὶ μόνον ἕνεκα τοῦ καθήκοντος, τὸ ὅποιον ἔχει πρὸς ὁμοφύλους, νὰ μὴ λησμονήσῃ τὰ πρὸς αὐτοὺς καθήκοντά του, ἀλλὰ δὲν εἶναι συγκεχωρημένον οὐδ' ὑπὸ τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Ἐὐὴν δὲ τιμὴν του δὲν διαχειρίζομεθα ἡμεῖς, οὐδὲ διαχειρίζεται ἡ ἐνεστῶσα γενεά, διότι ἀποκατέστησεν αὐτὴν ἡ ἱστορία, ἡ δ' ἐνεστῶσα γενεά, θεματοφύλαξ τοιοῦτου πολυτίμου κληροδοτήματος, ὀφείλει νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους ἀμείωτον καὶ ἀκηλίδωτον. Δὲν ἔπρεπε νὰ παραλείψω κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν, ἣτις συντελεῖται σήμερον μεταξὺ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Ὑπουργείου, διὰ νὰ εἶπω εἰς τὴν Βουλὴν εὐρύτερον ὅτι συνεπτυγμένως τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τοῦ βασιλικοῦ λόγου ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὴν χθές. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου ἔχει καθήκον νὰ μετέλθῃ τοιαύτην πολιτείαν, ἣτις νὰ ἐγγυᾶται εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν θέλει ἐξελεγχθῆ ποτε τὸ Κράτος ὡς παραλείπον τὰ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους καθήκοντά του. Ἐχρεώστουν εἰς τὴν πρώτην συνάντησίν μου μετὰ τῆς Βουλῆς ν' ἀνακοινώσω εἰς αὐτὴν τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Ὑπουργείου, διότι, ὅταν πρόκειται κυρίως περὶ διαρρυθμίσεως τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς χώρας, εἶναι συγκεχωρημένη ἡ διαίρεσις τῆς Βουλῆς εἰς κόμματα καὶ εἰς ἀποχρώσεις, ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ ζητήματος ἐθνικοῦ, ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ κανονισμοῦ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὰ ἐθνικὰ ζητήματα θέλουσιν ἐξασφαλισθῆ κατὰ προφανοὺς ἀπειλῆς, δὲν ἀρκεῖ ἡ γνώμη τοῦ Ὑπουργείου, δὲν ἀρκεῖ καὶ αὕτη ἡ γνώμη

τῆς πλειοψηφίας, ἣτις ὑποστηρίζει αὐτὸ ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ εἶναι ἀνάγκη τῆς γνώμης σύμπαντος τοῦ Ἔθνους. Καὶ τοῦτο προσδοκῶ καὶ περιμένω. Καὶ τοῦτο, δὲν ἀμφισβάλλω, θέλει πράξει τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, ἐὰν ποτε τοιαύτη ἤθελεν ἐπιβληθῆ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας ἀνάγκη. Εἶχον λοιπὸν καθήκον ν' ἀνακοινώσω εἰς τὴν Βουλὴν, ἅμα συνελθοῦσαν, τὰς γνώμας τοῦ Ὑπουργείου διὰ ν' ἀκούσωσιν αὐτὰς πάντες, καὶ ἄτομα καὶ κόμματα, καὶ δυνηθῶσιν ἐν προσεχεί συνεδριάσει νὰ εἴπῃ ἕκαστος τί φρονεῖ, ὅτι πρέπει νὰ πράξωμεν. Διότι ἡμεῖς δὲν θέλομεν οὔτε σκοποῦμεν νὰ ὑφαρπάσωμεν τὴν γνώμην τινός, οὐδὲ ἀρκούμεθα νὰ στεγασθῶμεν ὑπὸ τὴν στέγην τῆς πλειοψηφίας, ἣν οἱ νόμοι κατέστησαν ἐπιθυμοῦμεν ἐξ ἐναντίας νὰ μάθωμεν, ἐὰν οἱ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ πάλῃ τῶν κομμάτων διαφωνοῦντες τυχὸν πρὸς ἡμᾶς πολιτικοὶ ἄνδρες, ἐὰν οἱ παριστῶντες τὸ φρόνημα κόμματος ἐν τῇ ἐσωτερικῇ διαπάλῃ ἢ οἱ ἀποτελοῦντες ἀποχρώσεις ἢ οἱ ὀπισθῆποτε ἐπιθυμήσαντες νὰ διακριθῶσιν αἱ γνώμαι των ἀπὸ τῆς ἡμετέρας ἔχωσιν ἐναντίαν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ζητήματος γνώμην καὶ ποῖαν ἐπιθυμοῦμεν νὰ μάθωμεν τί ἕκαστος φρονεῖ, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι ἐνδεχόμενον ἢ τοιαύτη τυχὸν διάφορος γνώμη αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, καίτοι ὑπὸ ὀλίγου ἀριθμοῦ ὑποστηριζομένη ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, νὰ εἶναι ἀσπαστὴ ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τοῦ Ἔθνους καὶ τότε προθύμως ἡμεῖς θέλομεν καταθέσει τὴν ἀρχήν. Ἡμεῖς δὲν θέλομεν ν' ἀποπλανήσωμεν τὸν ἑλληνικὸν λαόν, οὐδὲ νὰ ὑφαρπάσωμεν τὰς γνώμας τῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ σκεπτομένων περὶ τῶν κοινῶν συμφερόντων. Πλέον ἢ ἀπαξ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς Βουλῆς μοὶ ἀπετάθη τὸ ἐρώτημα ὑπὸ συμπολιτῶν μου εἴτε ἰδίᾳ εἴτε δημοσίᾳ: ποῖον τὸ Ὑπουργεῖον ἔχει πρόγραμμα; Τὸ πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου δὲν λέγεται οὔτε γράφεται. Ἄρκεῖ νὰ εἶπω ὅτι πιστεύω, ὅτι ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀποστῶμεν οὐδενὸς μέσου διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν ἐν τῷ μέλλοντι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ὧν τὴν ἐπιμέλειαν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου διαχειρίζεται ἀρκεῖ νὰ εἶπω τοῦτο διὰ νὰ δηλώσω ὅλον τὸ πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου. Κύριοι, δὲν πρέπει νὰ εἶμαι ἀφειδῆς περὶ τοὺς λόγους, οὐδὲ ἀνάγκη εὐτυ-

χῶς τοιαύτη ὑφίσταται. Ὅσοι νομίζουσιν, ὅτι οἱ κυβερνῶντες ὀφείλουσι νὰ ἐκπέμπωσι ἐνθουσιώδεις λόγους σφάλλουσι τόσῳ μᾶλλον καθόσον τὸ Ἑλλ. Ἔθνος ἀπέδειξεν, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη οὐδενὸς διὰ νὰ ἐνθουσιασθῆ. Ἰὸν ἐνθουσιασμὸν αὐτοῦ ἐξεδήλωσαν αἱ δεκάδες χιλιάδων ἐπιστράτων καὶ ἐθελοντῶν, οἱ ὅποιοι ἐντὸς 48 ὥρῶν κατέκλυσαν τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου. Οἱ κυβερνῶντες ὀφείλουσιν ἐξ ἐναντίας, ὅταν εὐρίσκωνται εἰς τὴν εὐτυχῆ περίστασιν νὰ κυβερνῶσιν Ἔθνη καταληφθέντα ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ νὰ χειραγωγῶσι τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦτον διὰ νὰ δύνανται εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον νὰ διασώζωσι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἐὰν ταῦτα κινδυνεύωσι καὶ νὰ ἐξασφαλίζωσι τὴν τιμὴν τοῦ Ἔθνους, ἐν τῇ ὁποίᾳ κυβερνῶσιν». Ὁ βουλευτὴς Ζακύνθου Λομβάρδος, ἀπαντῶν εἰς τὸν σχετικὸν ὑπαιγιμὸν τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἐδήλωσεν ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος, ὅτι «... ἐνώπιον τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου συνεκλήθη ἡ Βουλὴ, κατ' ἀρχὴν οὔτε κόμματα οὔτε πολιτικαὶ διαιρέσεις ὑπάρχουσι».

Ἔπειτα συνέχεια

ΔΗΜ. Ι. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

Η ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΛΑΝΗΤΑΣ¹

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΔΜΟΝΔΟΝ ΠΕΡΡΙΕ

Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν.

Ἐὰν τοιαῦται ομάδες ἀτόμων καὶ μορίων ἠδυνήθησαν νὰ παραχθῶσι, κατ' ἀρχάς, εἰς ἓν οἰονδήποτε σημεῖον τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι παρήχθησαν πανταχοῦ, διότι ὁ Ἥλιος καὶ οἱ πλανῆται, δὲν εἶναι πραγματικῶς, ἢ ἓν σῶμα, καὶ ὅτι πανταχοῦ εἰς τὸ σῶμα αὐτὸ τὰ άτομα, ἅτινα δύνανται νὰ σχηματίσωσι ζώσας οὐσίας, ἀπαντῶνται, καὶ πανταχοῦ αἱ ἴδιαι φυσικαὶ ἐνέργειαι κατέλαβον αὐτὰ καὶ τὰ ἠνάγκασαν νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τοὺς αὐτοὺς συνδυασμούς. Ἡ ζωὴ λοιπὸν, γεννᾶται, καὶ γεννᾶται ἀναγκαστικῶς εἰς ὅλους τοὺς πλανῆτας, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ θερμοκρασία των εἶναι ἀρκούντως χαμηλὴ, ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὰ μόρια νὰ σχηματίσωσι ζῶντα σῶματα, νὰ ἐδραιωθῶσι καὶ νὰ συσσωματωθῶσι εἰς κατασκευάσμα κινητὸν, αὐξᾶνον ἀδιακόπως ἀφ' ἑαυτοῦ.

Ἡ θερμοκρασία αὕτη, εἶναι ἐκείνη, ἣτις ἐπιτρέπει τὴν ὑγρὰν κατάστασιν τοῦ ὕδατος, εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ὁποίου συντελοῦνται ὅλαι αἱ ζωϊκαὶ κινήσεις. Εἰς τὸν πάγον ἡ ζωϊκὴ δύναμις δὲν θνήσκει, ἀλλ' ἡ ζωὴ ἀδρανεῖ. Ἡ ἀποξηράνσις, συνεπεία τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος, ἐπιφέρει ἀφ' ἑτέρου τὸν θάνατον ἐπὶ τῆς ζώσης οὐσίας, ἀφοῦ ἐπ' ἀρκετὸν ἐνίοτε χρόνον κρατήσῃ τὴν οὐσίαν ταύτην ἀδρανῆ.

0° καὶ 100° ὀνομάζομεν τὰς θερμοκρασίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἐνεργὸς ζωὴ εἶναι δυνατὴ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐξ ἄλλου, τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν, οἷον τὸ λεύκωμα τοῦ ἵφου, πηγνυμένων εἰς τὴν θερμότητα καὶ καθισταμένων ἀδρανῶν εἰς θερμοκρασίαν ποικιλλουσαν μεταξὺ 53° καὶ 100°, ἡ ζωὴ παύει κατ' ἀνάγκη κάτω τῆς τελευταίας ταύτης θερμοκρασίας. Ἐπὶ τῆς Γῆς ὁμοίως, ἡ θερμοκρασία τοῦ βρα-

¹ Συνέχεια ἐκ σελ. 282.

σμοῦ τοῦ ὕδατος ἐλαττοῦται μὲ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν καὶ ἡ πίεσις αὕτη καταπίπτει ἐφ' ὅσον ἀνυψοῦται τις ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τόσον, ὥστε δύναται νὰ μετρηθῇ τὸ ὕψος ὄρους, σημειουμένης τῆς θερμοκρασίας, εἰς ἣν βράζει τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του. Ἡ θερμοκρασία αὕτη τοῦ βρασμοῦ τοῦ ὕδατος εἶναι χαμηλοτέρα ἐπὶ τῶν μικροτέρων τῆς Γῆς ἀστέρων, ὅπου ἡ βαρύτης εἶναι ἀσθενεστέρα καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα ἐλαφροτέρα, ὑψηλοτέρα δὲ ἐπὶ τῶν μεγαλειτέρων ἀστέρων, ὧν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι βαρυτέρα. Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἄρεως τὸ ὕδωρ βράζει εἰς 44°, ἐνῶ ἀπεναντίας εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Διὸς βράζει εἰς θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 100°.

Τούτου τεθέντος, τὸ πρόβλημα τῆς ὑπάρξεως, ἡ ζωὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀστέρων θέλει προσδιορισθῇ ἀκριβῶς. Ὡς ἐκ τῶν ὄρων, ὑφ' οὓς οἱ πλανῆται διεμορφώθησαν, ἔμειναν λίαν διάφοροι πρὸς ἀλλήλους. Εἰς τὸ τεράστιον νεφέλωμα, ὅπερ, κατὰ τὴν μεγαλοφυᾶ εἰκασίαν τοῦ Λαπλάς, ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς ὅλον τὸ ἡλιακὸν σύστημα καὶ εἰς ὃ ἴσως τὰ ἠλεκτριῶντα συνδυάζοντο εἰς ἄτομα, προσπαθοῦντα νὰ σχηματίσουν ἀπλᾶ σώματα, φαίνεται ὅτι ἡ ὕλη ἦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διχμερισμένη, ὡς ἐπὶ τῆς σφαίρας μας, κατὰ τάξιν αὐξοῦσης πυκνότητος. Οἱ πλανῆται οἱ πλέον ἀπομεμακρυσμένοι τοῦ Ἡλίου εἶναι πραγματικῶς πολὺ μεγάλοι καὶ πολὺ ἐλαφροί. Ὁ ὄγκος τοῦ Διὸς εἶναι 1.300 φορές καὶ ὁ τοῦ Κρόνου 720 φορές μεγαλειότερος τοῦ τῆς Γῆς. Ὁ Οὐρανὸς καὶ ὁ Ποσειδῶν, προσέτι, ἔχουν 69 καὶ 55 φορές τὸν ὄγκον τοῦ πλανῆτου μας.

Ἡ πυκνότης τοῦ Διὸς, σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὴν τοῦ Ἡλίου, μόλις εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ ὕδατος, τοῦ δὲ Οὐρανοῦ πλησιάζει εἰς αὐτὴν ἔτι περισσότερον. Ἡ ὕλη τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι ἔτι βαρυτέρα, ἀλλ' ὀλιγώτερον τῆς ὕαλου ἢ οἰουδήποτε ἄλλου στερεοῦ ὀρυκτοῦ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ὁ δὲ Κρόνος, εἰάν ὑπῆρχε θάλασσα ἱκανὴ νὰ τὸν περιλάβῃ, θὰ ἐπέπλεεν ὡς σφαῖρα ἐλαστικὴ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς. Δὲν ἔχομεν καμμίαν γνῶσιν περὶ τῆς μέσης θερμοκρασίας τῶν μεγάλων αὐτῶν ἀστέρων, οἵτινες δέχονται μόνον μικρὰν τινα ποσότητα τῆς ἡλιακῆς

θερμότητος, ἀλλ' ἡ μικρὰ των πυκνότης μᾶς ἀγεί εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἀποτελοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀερίων καὶ ὑγρῶν. Ἡ ἀδιαφανὴς των ἀτμόσφαιρα, νεφελώδης, ταρασσομένη ἀπὸ σφοδρὰ καὶ βίαια ρεύματα, ἀποκρύπτει ἡμῖν τὰς λεπτομερείας τοῦ ἐδάφους, ὅπερ φαίνεται παρουσιάζον, τοῦλάχιστον εἰς τὸν Δία, παραδόξους ἀνωμαλίας. Τὸ ἔδαφος εἶναι στερεὸν ἢ ἡμιπεπηγός; Παρουσιάζει ἀρκετὴν ἀντοχήν, ὅπως ὑποστηρίξῃ ζῆα; Ἄγνοοῦμεν. Ἀλλ' ἡ Ζωὴ δὲν ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἰς τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα. Μετηνέχθη ἐκεῖ ἀπὸ μετανάστας, ἐξελθόντας τῶν ὑδάτων, προερχομένους ἐκ τῶν παραλίων τῆς θαλάσσης. Ἦτο δυνατὴ ἡ γένεσις τῆς εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ Διὸς, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἡμετέρας;

Αἱ διαστάσεις καὶ ἡ μικρὰ πυκνότης τῶν μεγάλων πλανητῶν, ἰδίως αἱ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου, ἐπιτρέπουν τὴν σκέψιν, ὅτι οἱ ἀστέρες οὗτοι δὲν κατεψύγησαν ταχέως, ὡς ἡ Γῆ, ἀλλὰ φυλάττουν ἀκόμη ἰσχυρὸν ἀπόθεμα ἐσωτερικῆς θερμότητος, ἱκανὸν νὰ συντηρήσῃ εἰς τὰς θαλάσσας θερμοκρασίαν ὑψηλὴν καὶ σταθεράν. Θερμοκρασία ὀλίγον ἀνωτέρα τῶν 55° εἶναι ἀρκετὴ νὰ βράσῃ συστατικὰ ἀπαραίτητα τῶν ζῶων καὶ τῶν φυτῶν καὶ συνεπῶς ν' ἀντιδράσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ θερμοκρασία αὕτη δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ ὅτι οἱ πλανῆται οὗτοι θεωρητικῶς εἶναι κατοικήσιμοι, ὀλιγώτερον δὲ βέβαιον διὰ τὸν Κρόνον καὶ τὸν Δία. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ζωὴ, δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ χλιαρότης τῶν θαλασσῶν, εἶναι ἀναγκαῖον προσέτι, ὅπως διὰ τῆς χημικῆς των συνθέσεως ἀποτελώσιν εὐνοϊκὸν περιβάλλον.

Ποῖον δύναται νὰ εἶναι τὸ περιβάλλον τοῦτο; Ἀποκλειομένων τῶν βαρέων μετάλλων, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τῆς συστάσεως τῶν μεγάλων πλανητῶν, δὲν ὑπολείπονται ἢ τὰ ἀλκαλικά ἢ γεώδη μέταλλα, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησαν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ γηίνου φλοιοῦ, καὶ ἄτινα παρέσχον εἰς τὰς θαλάσσας μας τὰ στοιχεῖα τῆς εἰς ἄλλας περιεκτικότητός των. Εἶναι ἄρα πιθανὸν ὅτι ἡ βρευστὴ ὕλη τῶν ἐλαφρῶν πλανητῶν ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν ἡμετέρων θαλασσῶν, ἀλλὰ εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον ἀλατώδης. Ὀλίγα τινὰ ζῆα ἐπὶ τῆς Γῆς ἀντέχουν εἰς

ἀρκετὰ μεγάλην περιεκτικότητα ἄλατος, τοιαῦτα δὲ εἶναι πρωτόζωα, ὡς ἡ *Salinella*, ἢ ὀστρακόδερμα οἶα ἡ *Artemia salina*· ἀλλ' εἶναι ζῶα εὐτελέστατα. Ὁ Κεντόν ἀπέδειξεν ὅτι τὰ ζῶα εἶναι πλασμένα κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ν' ἀμύνωνται κατὰ τῆς ὑπερβολικῆς ἀλμυρότητος. Ἐὰν τὸ ἄλας προφυλάττῃ ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τὰς ὀργανικὰς οὐσίας, ἐμποδίζον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μικροβίων, ἐμποδίζει συνεπῶς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς.

Ἡ κινήτικὴ θεωρία τῶν ἀερίων ἐπιτρέπει τὸν ὑπολογισμόν, ἐν τινι μέτρῳ, τῆς συστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας τῶν πλανητῶν. Ἐὰν ἐλαφρότερα ἀέρια ἀπομακρύνονται βαθμηδὸν τῆς ἀτμοσφαιρας ταύτης, τῶν διαφόρων πλανητῶν μὴ συγκρατούντων ἢ μικρὰν ποσότητα, ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς μάζης των. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τῶν μεγάλων πλανητῶν περιέχει περισσότερα τῆς ἡμετέρας τοιαῦτα, καὶ ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα αὕτη εἶναι διὰ τοῦτο, ἀναλόγως, πλουσιωτέρα εἰς ἄζωτον καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ, πτωχότερα δὲ εἰς ὀξυγόνον καὶ συνεπῶς ὀλιγώτερον πρόσφορος εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐχομεν ἄρα ἀρκετοὺς λόγους νὰ φρονώμεν ὅτι ὁ Ζεὺς καὶ οἱ πλανῆται οἱ κείμενοι εἰς μακροτέραν τοῦ Ἥλιου ἀπόστασιν πρὸς τὸ παρὸν δὲν κατοικοῦνται· δὲν θὰ καταστοῦν δὲ κατοικήσιμοι, εἰμὴ ἐὰν ἡ μικρὰ αὐτῶν πυκνότης ὀφείλεται εἰς πολὺ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, ἣτις καταπίπτουσα, θέλει φέρῃ εἰς αὐτοὺς φυσικὴν σύστασιν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν τῆς σφαιρας μας.

Ὅπως ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς συντελεῖ μόνη, διὰ τῶν ὑλικῶν της, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν ζώντων σωμάτων, ἡ ἀπουσία τῶν βαρέων μετάλλων, οἶα ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ λευκόχρυσος, δὲν ἤθελεν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς. Ἄστρον σχηματιζόμενον μόνον ἀπὸ τὰ ἐλαφρὰ στοιχεῖα, τὰ ἀποτελοῦντα τὰ ἀνώτερα ἡμῶν στρώματα, θὰ ἦτο ἐντελῶς κατοικήσιμον, ἐὰν τὰ γεώδη μέταλλα ἦσαν ἀρκετὰ ἀφθονα, τὸ ὕδωρ οὐχὶ πολὺ θερμὸν καὶ μὴ περιέχον πολλὰ διαλελυμένα ἄλατα, καὶ ἐὰν ἡ ἀτμόσφαιρα περιεῖχεν ἀρκετὸν ὀξυγόνον.

Ἐὰν ἀπεναντίας ἡ ἀσθενὴς πυκνότης τῶν μεγάλων πλανητῶν ὀφείλετο εἰς μεγάλην ἐπικράτησιν τῶν ἀλκαλικῶν μετάλλων, ὧν τὰ ἄλατα εἶναι διαλυτὰ ἐν τῷ ὕδατι, εἰς εἰδικὴν ἀτμο-

σφαιρικὴν σύνθεσιν, δὲν δύναται τις νὰ προῖδῃ, μὲ τὰς σημερινὰς μας γνώσεις, ἐὰν ἡ ζωὴ θὰ δυνηθῇ ποτε νὰ ἐκδηλωθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν μακρυνῶν αὐτῶν ἀστέρων.

Ὁ παράδοξος οὗτος κόσμος, ἐλαφρὸς, μεγαλοπρεπῆς καὶ ἔρημος, ὅπου πέριξ ἐκάστου πλανῆτου ὀρχεῖται πολυπληθὴς συνοδεία δορυφόρων, ὁκτὼ διὰ τὸν Δία, δέκα διὰ τὸν Κρόνον, χωρὶς νὰ συγκαταλέξωμεν τοὺς θαυμασίους δακτυλλοὺς, οἵτινες τὸν περιβάλλουν, καὶ ὅπου ἡ ἡμέρα δὲν διαρκεῖ δέκα ὥρας, ἡ δὲ διάρκεια τῶν ἐτῶν ἐκτείνεται εἰς 11 ἔτη διὰ τὸν Δία καὶ 165 διὰ τὸν Ποσειδῶνα, ὁ παράδοξος οὗτος κόσμος, λέγομεν, χωρίζεται ἀπὸ τῶν πλησιεστέρων πρὸς τὸν Ἥλιον ζωνῶν διὰ δακτυλλοῦ, συνισταμένου ἐξ ἀληθοῦς κωνιορτοῦ ἀστριδίων, εἰς ὃν αἰωροῦνται πλείονες τῶν 500 πλανητῶν, σημειούμενοι μὲ τὸ ὄνομα ἀστεροειδεῖς. Γεννᾶται ἐν ἡμῖν ἡ εἰκασία ὅτι ὁ δακτύλιος οὗτος ἀπεσπάσθη τοῦ Ἥλιου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν καὶ οἱ δακτύλιοι τοῦ Κρόνου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ διαμόρφωσις ἀνάγεται προφανῶς εἰς περιόδον τινὰ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἡλιακοῦ νεφελώματος, καθ' ἣν τοῦτο ἐγκαταλείψαν, ἐφ' ὅσον ἐσχηματίζοντο οἱ μεγάλοι πλανῆται, τὰ ἐλαφρὰ στοιχεῖα τῆς περιφερείας του, σχηματίζοντα ὁμογενὲς σχεδὸν στρώμα, ἤρχισε ν' ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑτερογενὲς μίγμα βαρέων καὶ ἐλαφρῶν στοιχείων, ἅτινα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μείνωσι συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα, καὶ διεσκορπίσθησαν.

Ἄπαντα τὰ ἄστρα, τὰ κείμενα ἐντὸς τοῦ δακτυλλοῦ τῶν ἀστεροειδῶν, ἔχουσι πράγματι σύστασιν πολὺ διάφορον τῶν μεινάντων ἐκτός, καὶ ἅτινα ἐσχηματίσθησαν πιθανῶς πρὸ αὐτοῦ. Μεταβαίνουσιν ἀποτόμως εἰς πυκνότητα παραπλησίαν τῆς Γῆς, περιστρέφονται, ὡς αὕτη, εἰς 24 ὥρας ἐπὶ τοῦ ἀξονός των, σύγκεινται ἐκ μάζης στερεᾶς, περιβαλλομένης ὑπὸ ἀτμοσφαιρας, ἐν ἣ συνταράσσονται κύματα εὐρειῶν θαλασσῶν. Οἱ ἐνδοδακτύλιοι οὗτοι πλανῆται εἶναι μόνον τέσσαρες: Ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Γῆ καὶ ὁ Ἄρης. Ὁ Ἑρμῆς καὶ ἡ Ἀφροδίτη δὲν ἔχουν δορυφόρους, ἡ Γῆ ἔχει ἓνα, τὴν Σελήνην, καὶ ὁ Ἄρης δύο μικροσκοπικοὺς, τὸν Φόβον καὶ τὸν Δήμον. Ὁ Δῆμος ἔχει μόλις 16 χιλιομέτρων διάμετρον.

Ὁ Ἑρμῆς, ὁ πλησιέστερος τοῦ Ἥλιου, εἶναι πολὺ μικρὸς· ἡ

διάμετρος του είναι 4,578 χιλιομέτρων, τὸ τρίτον τῆς διαμέτρου τῆς Γῆς. Ἀπαιτοῦται μόνον 88 ἡμέραι, ἤτοι τρεῖς μῆνες περίπου, ἵνα διανύσῃ τροχιάν 58 ἑκατομμυρίων χιλιομέτρων· ἡ πυκνότης του εἶναι μεγαλειτέρα τῆς Γῆς. Εἶναι ὁ πλανήτης τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν λοιπῶν βαρέων μετάλλων. Δυστυχῶς ἡ ἀτμόσφαιρά του ἔχει διαφάνειαν, ἣτις προῦποθέτει τὴν ἔλλειψιν ὕδατος εἰς ρευστὴν κατάστασιν, καὶ ἐλαφρότητα ἀπρόσφορον πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ὑψηλὴ μέση θερμοκρασία του, ἀνερχομένη εἰς 193°, δὲν ἀπέκλειεν αὐτήν. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἐκεῖ, ἵνα ἐκμεταλλεῖται τὰς φλέδας, ἐξ ὧν ἐξάγομεν μὲ τόσον κόπον ἐπὶ τῆς πτωχῆς μας Γῆς τὸν χρυσόν, ὃν ἐξακολουθοῦν νὰ διαφιλονικοῦν ἐντὸς τοῦ αἵματος καὶ τοῦ βορβόρου, ὅπως λέγει ὁ Μεφιστοφελῆς εἰς τὸν Φάουστ, οἱ λαοὶ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ των, παρὰ τοὺς πόθους των τοὺς δυστυχῶς συχνάκις ἀξιοχλευάστους, πρὸς πρόοδον, ἧς τὰ χαρακτηριστικὰ μένουσιν εἰσέτι ἀσαφῆ.

Ἔπεται συνέχεια

Μετάφρασις Χ.

Τ Ο Α Ι Μ Α

ΔΙΗΓΗΜΑ ΑΙΜ. ΖΟΛΑ

Α'

Τὴν ἐσπέραν τῆς νίκης, τέσσαρες στρατιῶται κατεσκήνωσαν εἰς μίαν ἔρημον γωνίαν τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Εἶχε σκοτεινιάσῃ καὶ ἐδείπνουν εὐθύμως ἐν μέσῳ τῶν νεκρῶν.

Καθισμένοι εἰς τὴν χλόην, περίξ τῆς πυρᾶς, ἔψηναν ἐπὶ τῶν ἀνθράκων τεμάχια ἀρνίου, καὶ τὰ ἔτρωγον αἱμοσταγῆ. Ἐδ ἔρυθρον φῶς τῆς πυρᾶς τοὺς ἐφώτιζεν ἀμυδρῶς, ρίπτον μακρὰν τὰς σκιὰς των γιγαντιαίας. Ἐνίοτε ὠχραὶ λάμπεις ἐπιπτον ἐπὶ τῶν ὄπλων των, κειμένων πλησίον των, καὶ τότε διεκρίνοντο εἰς τὸ νυκτερινὸν σκότος ἄνθρωποι κοιμώμενοι μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς.

Οἱ στρατιῶται ἐγέλων θορυβωδῶς, χωρὶς νὰ βλέπουν τὰ βλέμματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐκαρφώνοντο ἐπάνω των. Ἡ ἡμέρα ἦτο κοπιώδης. Μὴ γνωρίζοντες τί τοὺς ἐπεφύλαττε ἢ ἐπαύριον, ἠὺφραινόντο μὲ τὰ ὑπάρχοντα τρῶφιμα καὶ μὲ τὴν ἀνάπαυσιν.

Ἡ Νύξ καὶ ὁ Θάνατος ἔπταντο ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὅπου τὰ μεγάλα πτερά των συνετάρασσαν τὴν Σιγὴν καὶ τὸν Ἰρόμον.

Ἄμα τὸ δεῖπνον ἐτελείωσεν, ἐτραγοῦδησεν ὁ Γνέους. Ἡ ἠχηρὰ φωνὴ του διεσκορπίζετο εἰς τὸν θλιθερὸν καὶ μελαγχολικὸν ἀέρα. Ἐδ τραγοῦδι, εὐθυμον ἐπὶ τῶν χειλέων του, ἐπανελαμβάνετο ὀλολύζον ἀπὸ τὴν ἠχώ. Ἐκπληκτος μὲ τοὺς τόνους, οἵτινες ἐξήρχοντο τοῦ στόματός του καὶ τοὺς ὁποίους δὲν ἐγνώριζε καθόλου, ὁ στρατιώτης ἐτραγουδοῦσε δυνατώτερα, ὅτε τρομερὰ κραυγὴ ἐξελθοῦσα τοῦ σκότους διέσχισε τὸ διάστημα.

Ὁ Γνέους ἐσιώπησε, καταληφθεὶς ὑπὸ ἀθυμίας. Εἶπεν εἰς τὸν Ἐλμπεργ:

— Πήγαινε νὰ δῆς, ποῖο πτώμα ξυπνᾷ.

Ὁ Ἐλμπεργ ἔλαβεν ἕνα δαυλὸν ἀνημμένον καὶ ἀπεμακρύνθη. Οἱ σύντροφοὶ του τὸν παρηκολούθουν ἐπὶ τινα λεπτὰ χάρις εἰς

τὸ φῶς τοῦ δαυλοῦ. Ἴδὼν εἶδον νὰ σκύπτῃ νὰ ἐρευνᾷ τοὺς νεκρούς, νὰ ψάχνῃ τοὺς θάμνους μὲ τὸ ξίφος του. Κατόπιν ἐχάθη.

— Κλεριάν, εἶπεν ὁ Γνέους, μετὰ βραχείαν σιωπὴν, οἱ λύκοι ἀπόψε τριγυροῦν. Πήγαινε νὰ δῆς τί ἀπέγινεν ὁ φίλος μας.

Καὶ ὁ Κλεριάν ἐχάθη ὁμοίως εἰς τὰ σκότη.

Ὁ Γνέους καὶ ὁ Φλέμ, κουρασθέντες νὰ περιμένουν, ἐτυλίχθησαν εἰς τοὺς μανδύας των, ἐξηπλωμένοι καὶ οἱ δύο πλησίον τῆς ἡμισθέστου πυρᾶς. Οἱ ὀφθαλμοὶ των ἐκλείοντο, ὅταν ἡ ἰδία τρομερὰ φωνὴ διήλθεν ἄνωθέν των. Ὁ Φλέμ ἠγέρθη σιωπηλὸς καὶ ἐβάδισε πρὸς τὰ σκότη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξηφανίσθησαν οἱ δύο του σύντροφοι.

Ὁ Γνέους ἔμεινε μόνος. Ἐφοβήθη. Ἐφοβήθη τὴν μαύρην ἄβυσσον, ὅπου ἐκυλίετο ὁ ῥόγγος τῆς ἀγωνίας. Ἐρριψεν εἰς τὴν πυρὰν ξηρὰ χόρτα, ἐλπίζων ὅτι ἡ λάμψις τοῦ φωτὸς θὰ διεσκέδαζε τὸν φόβον του. Ἡ φλόξ ἀνυψώθη αἱματηρὰ καὶ τὸ ἔδαφος ἐφωτίσθη ἀπὸ ἓνα πλατὺν φωτεινὸν κύκλον. Ἐντὸς τοῦ κύκλου οἱ θάμνοι ἐχόρευον φανταστικῶς καὶ οἱ νεκροί, οἵτινες ἐκοιμῶντο εἰς τὴν σκιάν των, ἐφαίνοντο ἀναδευόμενοι ἀπὸ ἀοράτους χεῖρας.

Ὁ Γνέους ἐφοβήθη τὸ φῶς. Διεσκόρπισε τοὺς φλεγομένους κλάδους καὶ τοὺς ἔσβυσε ὑπὸ τὴν πτέρναν του. Ἐνῶ τὸ σκότος ἐπανέπιπτε πλέον πυκνὸν καὶ πλέον καταθλιπτικόν, ἐφρικίασε, φοβούμενος μήπως ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ Θανάτου. Ἐκάθησε. Κατόπιν ἠγέρθη διὰ νὰ καλέσῃ τοὺς συντρόφους του. Ὁ θόρυθος τῆς φωνῆς του τὸν ἐτρόμαξε, ἐφοβήθη μήπως προσελκύσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τῶν πτωμάτων.

Ἡ σελήνη ἀνέτειλε, καὶ ὁ Γνέους εἶδε μετὰ τρόμου, μίαν ὠχρὰν ἀκτίνα νὰ γλυστρᾷ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Τώρα ἡ νύξ δὲν ἔκρυπτε τὴν φρίκην. Ἡ ἐρημωμένη πεδιάς, κατασπαρμένη μὲ συντρίμματα καὶ νεκρούς, ἐξηπλοῦτο ἐνώπιόν του, σκεπασμένη μὲ φωτεινὸν σάβανον, καὶ τὸ φῶς αὐτό, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο φῶς τῆς ἡμέρας, ἐφώτιζε τὰ σκότη, χωρὶς νὰ διαλύῃ τὴν σιωπηλὴν φρίκην.

Ὁ Γνέους, μὲ ἔδρωμένον τὸ μέτωπον, ἐσκέφθη ν' ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ λόφου, νὰ σδύσῃ τὴν ὠχρὰν τῆς νυκτὸς λαμπάδα. Διηρώτησεν ἑαυτὸν τί ἀνέμενον οἱ νεκροί, τώρα ποῦ τὸν ἔβλεπαν καὶ

δὲν ἐσηκίωνοντο νὰ τὸν περικυκλώσουν. Ἡ ἀκίνησις των τὸν ἔκαμνε ν' ἀγωνιᾷ καὶ ἀναμένων κάποιον τρομερὸν συμβάν ἐκλείσει τοὺς ὀφθαλμούς.

Ἐνῶ ἐπερίμενε, ἠσθάνθη γλιαρρὰν θερμότητα εἰς τὴν δεξιάν του πτέρναν. Ἐσκυψε πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ εἶδε λεπτὸν ρυάκιον αἵματος φεῦγον ὑπὸ τοὺς πόδας του. Ἴδὸ ρυάκιον αὐτό, πηδῶν ἀπὸ χάλικος εἰς χάλικα, ἔρρεε μὲ εὐθυμον ψίθυρον, ἔδγαινε ἀπὸ τὴν σκιάν, συνεστρέφετο εἰς μίαν ἀκτίνα τῆς σελήνης, διὰ νὰ φύγῃ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν σκιάν ὡσάν φεῖδι μὲ μαῦρα λέπια, τοῦ ὁποῖου αἱ σπείραι ὠλισθαίνον, ἀκολουθοῦσαι διαρκῶς ἀλλήλας. Ὁ Γνέους ὠπισθοχώρησε, χωρὶς νὰ δύναται νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς· τρομερὰ σύσπασις τοὺς ἐκράτει ὀρθανοίκτους, καρφωμένους ἐπὶ τοῦ αἱματηροῦ ρεύματος.

Ἴδὸ εἶδε νὰ φουσκώνῃ ἡρέμα, νὰ ἐξαπλοῦται εἰς τὴν κοίτην του. Ἴδὸ ρυάκιον ἐγένετο ρυάξ, ρυάξ βραδὺς καὶ ἡσυχος, τὸν ὁποῖον καὶ παιδίον θὰ διήρχετο δι' ἑνὸς πηδήματος. Ὁ ρυάξ ἐγένετο χεῖμαρρος καὶ ἐκυλίετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὲ ὑπόκωφον κρότον, ρίπτων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ἐρυθρὸν ἀφρόν. Ὁ χεῖμαρρος ἐγένετο ποταμός, ποταμὸς τεράστιος.

Ὁ ποταμὸς αὐτὸς παρέσυρε τὰ πτώματα. Ἦτο φρικῶδες θαῦμα, αἷμα ρεῦσαν τόσον ἀφθόνως ἐκ τῶν πληγῶν, ὥστε νὰ παρασύρῃ τοὺς νεκρούς.

Ὁ Γνέους ὠπισθοχώρει πάντοτε πρὸ τοῦ ρεύματος, ὅπερ ἀνήρχετο. Οἱ ὀφθαλμοὶ του δὲν διέκρινον πλέον τὴν ἄλλην ὄχθην, τοῦ ἐφάνη ὅτι ἡ πεδιάς μετεσχηματίζετο εἰς λίμνην.

Αἴφνης ἀκούσθη ἐπὶ σειρᾶς βράχων. Ἐπρεπε νὰ σταματήσῃ τὴν φυγὴν του. Ἦσθάνθη τότε τὸ κύμα νὰ τοῦ κτυπᾷ τὰ γόνατα. Οἱ νεκροί, τοὺς ὁποῖους παρέσυρε τὸ ρεῦμα, τὸν ἠπείλουν διαβαίνοντες. Κάθε των πληγὴ ἐγένετο στόμα, τὸ ὁποῖον τὸν ἐπέραζε διὰ τὸν φόβον του. Ἡ πυκνὴ θάλασσα ἀνέβαινε, ἀνέβαινε πάντοτε· τώρα ἐβόα περίξ τῶν κνημῶν του. Ἦνωρθώθη μὲ ὑπερτάτην προσπάθειαν καὶ προσεκολλήθη εἰς τὰς ὀπὰς τῶν βράχων. Οἱ βράχοι ἐθραύσθησαν, ἐπανέπεσε, καὶ τὸ κύμα τοῦ ἐκάλυψε τοὺς ὤμους.

Ἡ σελήνη ὠχρὰ καὶ λυπημένη, παρετήρει τὴν θάλασσαν ἐκείνην, ὅπου αἱ ἀκτίνες τῆς ἐσδύνοντο χωρὶς ν' ἀντανακλῶνται·

τὸ φῶς περιέπτατο ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἡ τεραστία ἐπιφάνεια, γεμάτη ἀπὸ θρήνους καὶ σκιάν, ἐφαίνεται ὡς πελωρία ὀπὴ ἀθύσσου.

Τὸ κύμα, ἀνέβαινε, ἀνέβαινε, ἐκοκκίνισε μὲ τὸν ἀφρόν του τὰ χεῖλη τοῦ Γνέους.

Β

Τὴν αὐγὴν, ὁ Ἐλμπεργ, φθάσας, ἐξύπνησε τὸν Γνέους, ὅστις ἐκοιμάτο μὲ τὴν κεφαλὴν ἀκουμδημένην ἐπὶ ἐνὸς λίθου.

— Φίλε μου, εἶπε, παρεπλανήθη μὲσα εἰς τοὺς θάμνους. Ἐνῶ ἐκαθήμην παρὰ τὴν ρίζαν ἐνὸς δένδρου, μὲ ἐπῆρεν ὁ ὕπνος, καὶ μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου εἶδα νὰ παρελαύνουν παράδοξοι σκηναί, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάμνησιν δὲν ἠδυνήθη τὸ ξύπνημα νὰ διαλύσῃ.

«Ὁ κόσμος μόλις εἶχε δημιουργηθῆ, ὁ οὐρανὸς ἐγέλα, ἡ γῆ παρθένος ἀκόμη ἐξηπλοῦτο εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ Μαΐου μὲ τὴν παρθενικὴν τῆς γυμνότητά. Ἡ χλόη ἐπρασίניζε, μεγαλιτέρα καὶ ἀπὸ τὴν ὑψηλοτέραν δρὺν τῆς πατρίδος μας. Ἐὰ δένδρα ἐξήπλωνον εἰς τὸν ἀέρα φυλλώματα, τὰ ὁποῖα μᾶς εἶναι ἀγνωστα, ὁ χυμὸς ἐκυκλοφόρει εὐρέως εἰς τὰς φλέδας τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ροὴ του ἦτο τόσο ἀφθονος, ὥστε μὴ ἀρκουμένη εἰς τὰ φυτὰ, ἔρρεεν εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν βράχων καὶ τὰ ἐζωογόνοι.

«Ὁ ὀρίζων ἠπλοῦτο γαλήνιος καὶ ἀκτινοβόλος. Ἡ ἀγία φύσις ἐξύπνα. Καθὼς τὸ παιδί ποῦ κάθε πρωτὶ γονατίζει καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν τοῦ φωτός, διέχυνεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὄλα τῆς τὰ ἀρώματα, ὄλας τῆς τὰς μελωδίας, ἀρώματα δεαπεραστικά, μελωδίας ἀλησμονήτους, τῶν ὁποίων ἡ ἐντύπωσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε μόλις τὴν ὑπέφερον αἱ αἰσθήσεις μου.

«Ἡ Γῆ μαλακὴ καὶ γόνιμος ἐγέννα ἀνευ πόνου. Ἐὰ καρποφόρα δένδρα ἀνεπτύσσοντο μόνον τῶν, οἱ ἀγροὶ τοῦ αἵτου ἐπλαισίωναν τοὺς δρόμους, ὅπως τῶρα ἡ τσουκνίδα. Ἡσθάνετο κανεῖς εἰς τὸν ἀέρα ὅτι ὁ ἰδρὼς τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀνεμιγνύετο ἀκόμη εἰς τὴν οὐρανίαν πνοήν. Ὁ Θεὸς μόνος εἰργάζετο διὰ τὰ τέκνα του.

«Ὁ ἄνθρωπος, καθὼς καὶ τὸ πτηνόν, ἐτρέφετο ὑπὸ τῆς Θείας Προνοίας. Διήρχετο εὐλογῶν τὸν Θεόν, συλλέγων τοὺς

καρποὺς τοῦ δένδρου, πίνων ὕδωρ ἀπὸ τὴν πηγὴν, κοιμώμενος τὴν ἐσπέραν ὑπὸ τὴν σκέπη τῶν φυλλωμάτων. Ἐὰ χεῖλη τοῦ ἀπηχθάνοντο τὸ κρέας, ἠγγύει τὴν γεῦσιν τοῦ αἵματος, δὲν εἶχε προτιμήσεις παρὰ διὰ τὰ φαγητά, ἅτινα ἡ δρόσος καὶ ὁ ἥλιος παρεσκεύαζον διὰ τὸ γεῦμά του.

«Ὅτως, ὁ ἄνθρωπος ἔμενε ἀθῶος, καὶ ἡ ἀθιφότης του τὸν ἔχρειε βασιλέα τῶν ἄλλων ὄντων τῆς Δημιουργίας. Ὅλα ὠμονόουν. Δὲν γνωρίζω ποῖα ἀγνότης κατεῖχε τὸν κόσμον, ποῖα ὑπερτάτη εἰρήνη τὸν ἐλίκνιζεν εἰς τὸ ἀπειρον. Ἐὰ πτερὰ τῶν πτηνῶν δὲν ἐκινουῦντο διὰ νὰ φύγουν, τὰ δάση δὲν ἔκρυπτον καταφύγια εἰς τὰ σύσκια μέρη των. Ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἔζων ὑπὸ τὸν ἥλιον καὶ ἐσχημάτιζον λαόν, ἔχοντα ἓνα νόμον: τὴν καλωσύνην.

«Ἐβάδιζον μεταξὺ τῶν ὄντων αὐτῶν, ἐν μέσῳ αὐτῆς τῆς φύσεως. Ἡσθάνομην ὅτι γίνομαι ἰσχυρότερος καὶ καλλίτερος. Τὸ στηθός μου ἀνέπνεεν ἐπὶ περισσότερον χρόνον τὸν ἀέρα τοῦ οὐρανοῦ ἐκείνου. Ἐδοκίμαζα, καταλείπων ἀποτόμως τὸν μεμολυσμένον μας ἀέρα, τὴν γλυκεῖαν ἐντύπωσιν τοῦ μεταλλευτοῦ, ἀνερχομένου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

«Ἐν ᾧ ὁ ἄγγελος τῶν ὀνείρων ἐξηκολούθει νὰ λικνίζῃ τὸν ὕπνον μου, νὰ! τί εἶδε τὸ πνεῦμά μου εἰς δάσος, ὅπου περιεπλανήθη.

«Δύο ἄνθρωποι ἐβάδιζον εἰς στενὸν μονοπάτι, κρυμμένον εἰς τὰ φυλλώματα τῶν δένδρων. Ὁ νεώτερος ἐβάδιζεν ἐμπρός. Ἡ ἀμεριμνησία διεγράφετο ἐπὶ τῆς μορφῆς του, τὸ βλέμμα του εἶχε θωπεῖαν διὰ κάθε φύλλον τῆς χλόης. Ἐνίστε ἔστρεφε διὰ νὰ μειδιάσῃ πρὸς τὸν σύντροφόν του· ἀπὸ κάποιαν ἰδιαιτέραν γλυκύτητα ἐννόησα ὅτι ἦτο μειδίαμα ἀδελφικόν.

«Ἐὰ χεῖλη καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου ἔμενον ἀφωνοὶ καὶ σκυθρωποί. Παρετήρει τὸν ἀρχένα τοῦ νέου μὲ βλέμμα μίσους, ἐπισπεύδων τὸ βῆμά του, παραπαίων ὀπισθὲν του. Ἐφαίνετο ὡς καταδιώκων θῦμα, τὸ ὅποτον δὲν ἔφευγε.

«Τὸν εἶδον νὰ κόπτῃ τὸν κορμὸν ἐνὸς δένδρου, τὸν ὅποτον μετεσχημάτισεν ἀτέχνως, εἰς ρόπαλον. Κατόπιν φοβούμενος μὴ χάσῃ τὸν σύντροφόν του, ἔτρεξε κρύπτων τὸ ὄπλον ὀπισθὲν του. Ὁ νέος, ὅστις ἐκάθητο διὰ νὰ τὸν περιμένῃ, ἐσηκώθη μόλις

ἐπλησίασε, καὶ τὸν ἐφίλησεν εἰς τὸ μέτωπον, ὅπως μετὰ μακροχρόνιον ἀπουσίαν.

» Ἐπανήρχισαν τὸν δρόμον. Ἡ ἡμέρα ἐκλινε πρὸς τὴν δύσιν. Ἐὐκαίριον ἐπέσπευσε τὸ βῆμα, διακρίναν μακράν, μεταξὺ τῶν τελευταίων δένδρων τοῦ δάσους, τὰς χαριέσσας γραμμάς λοφίσκου, κιτρίνου ἐκ τοῦ χαιρετισμοῦ τοῦ ἡλίου. Ὁ σκυθρωπὸς ἄνθρωπος ἐνόμισεν ὅτι ἔφευγεν. Ἰψώσε τότε τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου.

» Ὁ νεαρός τοῦ ἀδελφὸς ἐστρέφετο. Χαροπὴ λέξις ἐνθαρρύνσεως εὕρισκετο ἐπὶ τῶν χειλέων του. Ἐὐκαίριον τοῦ συνέθλιψε τὸ πρόσωπον, καὶ τὸ αἷμα ἀνεπήδησεν.

» Ὁ βλαστὸς τοῦ φυτοῦ, ὅστις ἐδέχθη τὴν πρώτην σταγόνα, τὴν ἀπέριψε μετὰ φρίκης εἰς τὴν γῆν. Ἡ γῆ ἔπιε τὴν σταγόνα ταύτην, τρομαγμένη καὶ τρέμουσα, μακρὰ κραυγὴ ἀποτροπιασμοῦ ἐξέφυγε τοῦ στήθους της καὶ ἡ ἄμμος τοῦ μονοπατίου ἐξήμεσε τὸ ἀηδὲς ποτὸν εἰς αἵματηρὸν ἀφρόν.

» Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ θύματος εἶδα τὰ πλάσματα νὰ διασκορπίζονται ὑπὸ τὸν ἀνεμὸν τῆς φρίκης. Ἐφευγον τὸν κόσμον, ἀπομακρυνόμενα ἀπὸ τῶν συνηθισμένων ὁδῶν. Ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰ σταυροδρόμια καὶ τὰ ἰσχυρότερα ἐφόνευον τὰ ἀσθενέστερα. Ἐὰ εἶδα, εἰς τὴν ἔρημον, νὰ στυλδώνουν τοὺς ὀδόντας των καὶ νὰ καθιστοῦν ἀλχημηροὺς τοὺς ὄνυχάς των. Ἡ μεγάλη ληστεία τῆς φύσεως ἤρχισε.

» Διήλθε πρὸ ἐμοῦ ἡ αἰωνία καταδίωξις. Ὁ ἱέραξ ὤρμησε κατὰ τῆς χελιδόνος, ἡ χελιδὼν φεύγουσα ἤρπασε τὴν μυτιὰν καὶ ἡ μυτιὰ ἐπεκάθησεν εἰς τὸ πτώμα. Ἀπὸ τοῦ σκώληκος μέχρι τοῦ λέοντος, ὅλα τὰ ὄντα ἠσθάνθησαν ἑαυτὰ ἀπειλούμενα. Ὁ κόσμος μετεμελήθη καὶ ἤρχισε κατατρωγόμενος διαρκῶς.

» Καὶ αὐτὴ ἡ φύσις καταληφθεῖσα ὑπὸ φρίκης, ἔσχε μακρὸν σπασμόν· αἱ καθαραὶ γραμμαὶ τοῦ ὀρίζοντος ἐθραύσθησαν. Αἱ ἀνατολαὶ καὶ αἱ δύσεις τοῦ ἡλίου, συνωδεύθησαν ἀπὸ αἱματόχροα σύννεφα, τὰ ὕδατα κατεκρημνίσθησαν μὲ αἰωνίους ὀλολυγμούς, καὶ τὰ δένδρα ἀπογυμνοῦντα τοὺς κλάδους των ἔρριπταν κάθε χρόνον εἰς τὴν γῆν φύλλα μαραμμένα».

Γ

Ἐνῶ δ' Ἐλμπεργὲς ἐπαυε λαλῶν, ἀνεφάνη ὁ Κλεριάν. Ἐκάθησε μεταξὺ τῶν δύο συντρόφων του, καὶ τοὺς εἶπε :

— Δὲν ξεύρω, ἂν τὸ εἶδα ἀληθινά, ἢ ἂν ὠνειρεύθηκα ἐκεῖνο ποῦ θὰ σὰς εἶπῶ. Ἐὐκαίριον πραγματικὸν ἐφαίνετο τὸ ὄνειρον καὶ τόσον ἦτο ὄνειρον ἢ πραγματικότης!

» Εὐρέθην εἰς δρόμον, διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο πλῆθος. Ἐπλαισιοῦτο ἀπὸ πόλεις, καὶ οἱ λαοὶ τὸν ἠκολούθουν εἰς τὰς ἐξελιξίεις του.

» Εἶδον ὅτι τὸ λιθόστρωτον ἦτο μαῦρον καὶ οἱ πόδες μου ὠλισθαίνον, καὶ ἀνεγνώρισα ὅτι ἦτο μαῦρον ἐξ αἵματος. Ὁ δρόμος ἦτο κοῖλος, ρυάκιον ρέον εἰς τὸ μέσον ἐκύλιε νερὸν ἐρυθρὸν καὶ πυκνόν.

» ἠκολούθησα τὸν δρόμον αὐτόν, ὅπου τὸ πλῆθος ἐκυκλοφορεῖ, μετέβαινα ἀπὸ ὀμίλου εἰς ὀμίλον, βλέπων νὰ διέρχεται ἡ ζωὴ ἔμπροσθέν μου.

» Πατέρες, ἐδῶ, ἐθυσίαζον τὰς θυγατέρας των, τὸ αἷμα τῶν ὀπίσθων ὑπεσχέθησαν εἰς κάποιον τερατώδη θεόν. Αἱ ξανθαὶ κεφαλαὶ ἐπιπτον ὑπὸ τὴν μάχαιραν ὠχρῶσαι εἰς τὸ φίλημα τοῦ θανάτου.

» Ἐκεῖ, αἱ παρθένοι, τρέμουσαι καὶ ὑπερήφανοι, ἐκτυπῶντο διὰ νὰ μὴ παραδοθοῦν εἰς ἀναιδεῖς περιπτώξεις, καὶ τὸ μνῆμα ἐχρησίμευεν ὡς λευκὸν φόρεμα διὰ τὴν παρθενίαν των.

» Μακράν, ἐρωμένοι ἐθνησκον ὑπὸ τὰ φίλήματα. Ἐθνησκον ἢ μία, διὰ τὴν ἐγκατάλειψίν της, ἐξέπνεεν εἰς τὴν ἄκραν τῆς αὐλακός, ἔχουσα προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τὸ ρεῦμα, ὅπερ παρέσυρε τὴν καρδίαν της· σφαγεῖσα μεταξὺ τῶν βραχιόνων τοῦ ἐραστοῦ της ἢ ἄλλη ἐρρίπτετο εἰς τὸν τράχηλόν του διὰ νὰ εἶναι αἰωνίως ἠνωμένη μετ' αὐτοῦ.

» Οἱ πόδες τῶν βασιλέων, παντοῦ ἐπὶ τῶν λίθων, ἀφιναν αἱματηρὰ ἵχνη. Ὁ εἰς ἐπάτησεν ἐπὶ τοῦ αἵματος τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁ ἄλλος ἐπὶ τοῦ αἵματος τοῦ λαοῦ του, ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ αἵματος τοῦ θεοῦ του. Ἐὰ ἐρυθρὰ των ἵχνη ἐπὶ τοῦ χώματος ἔλεγον εἰς τὸ πλῆθος: «ἀπ' ἐδῶ ἐπέρασε ἕνας Βασιλεὺς».

» Οἱ ἱερεῖς ἀπεκεφάλιζον τὰ θύματά των, καὶ κατόπιν

κύπτοντες κτηνωδῶς ἐπὶ τῶν παλλομένων ἀκόμη σπλάγχνων, διετρέφον ὅτι ἀνεγίγνωσκον ἐκεῖ τὰ μυστικά τοῦ θεοῦ. Ἐφερον ξίφη ὑπὸ τοὺς χιτῶνάς των καὶ παρώρμων εἰς πόλεμον ἐν ὄνοματι τοῦ θεοῦ των. Οἱ λαοί, εἰς τὴν φωνὴν των, ἐπιπίπτοντες κατ' ἀλλήλων, κατεσπαράσσοντο διὰ τὴν δόξαν τοῦ κοινοῦ Πατρὸς.

» Ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης εἶχε μεθύση. Κατεκρήμνιζε τείχη καὶ ἐκυλίετο ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου, βεβρεγμένου μὲ ἀηδῆ λάσπην. Μὲ κλειστοὺς ὀφθαλμούς, κρατοῦσα δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ξίφος ἀμφίστομον, ἐκτύπα καὶ ἐκρεοῦργει εἰς τὸ σκότος.

» Ἰγρὰ πνοῆ, σφαγῆς ἔπνεεν ἐπὶ τοῦ πλήθους, ὅπερ ἐχάνετο μακράν, ἐντὸς ἐρυθρᾶς ὀμίχλης. Ἐτρεχε παρασυρόμενον ἀπὸ φορᾶν τρόμου, περιεπλανᾶτο ἐντὸς τῶν ὀργίων, ἐκφέρον κραυγὰς ὄλον ἐν μανιωδεστέρᾳ. Κατεπάτει τοὺς πίπτοντας, καὶ ἐξέθλιβεν ἐκ τῶν πληγῶν καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα αἵματος, ἀσθμαῖνον ἐκ λύσσης, ὅταν τὸ θῶμα ἔπαυε νὰ θρηνηῖ.

» Ἡ γῆ ἔπινεν, ἔπινεν ἀπλήστως. Ἐντὸς θιά της δὲν ἀπηχθάνοντο πλέον τὸ διαβρωτικὸν ποτόν. Χωρὶς συναίσθησιν ἐκ τῆς μέθης, κατέπινε τὸ ὑγρόν.

» Ἐπέσπευσα τὸ βῆμα προσπαθῶν νὰ μὴ ἐπανίδω τοὺς ἀδελφούς μου. Ἡ μαύρη ὁδὸς διηνοίγετο ἐξ ἴσου μεγάλη πάντοτε, εἰς ἕκαστον νέον ὀρίζοντα. Ἐντὸς τοῦ ρυάκιον, ὅπερ ἠκολούθουν, ἐφαίνετο φέρον τὸ αἱματηρὸν τοῦ ρεῦμα εἰς ἀγνωστὸν τινα θάλασσαν.

» Καθὼς ἐπροχώρουν, ἔδλεπα τὴν φύσιν νὰ γίνεται πλέον κατηφῆς καὶ αὐστηρά. Ὁ κόλπος τῶν πεδιάδων διεσχίζετο βαθέως. Ὀγκοὶ βράχων διεχώριζον τὸ ἔδαφος εἰς ἀγόνους λόφους καὶ ζοφερὰς κοιλάδας. Οἱ λόφοι ἀνυψοῦντο, αἱ κοιλάδες ἐβαθύνοντο περισσότερο. Ὁ λίθος ἐγίνετο ὄρος, ἡ σχισμὴ μετεσχηματίζετο εἰς βάραθρον.

» Οὔτε φύλλωμα, οὔτε βρῦον! Βράχοι ἐρημωμένοι μὲ τὴν κορυφὴν λευκασμένην ἀπὸ τὸν ἥλιον, τὴν βᾶσιν ζοφερὰν καὶ ἐσκαμμένην ἀπὸ τὴν σκιάν.

» Ἡ ὁδὸς διήρχετο διὰ μέσου τῶν βράχων, ἐν μέσῳ νεκρικῆς σιγῆς.

» Τέλος, μετ' ἀπότομον στροφήν, εὐρέθη εἰς μίαν πένθιμον τοποθεσίαν.

» Τέσσαρα ὄρη, ἐρειδόμενα βαρέως ἐπ' ἀλλήλων, ἐσχημάτιζαν τεραστίαν δεξαμενὴν. Τὰ πλευρά των, ἀπότομα καὶ ἠνωμένα, ὑφούμενα ὡς τείχη πόλεως κυκλοτεροῦς, ἀπετέλουν τὴν περιφέρειαν φρέατος γιγαντιαίου, τοῦ ὁποῦ το πλάτος ἐπλήρου τὸν ὀρίζοντα.

» Καὶ τὸ φρέαρ αὐτό, ὅπου ἔπιπτε τὸ ρυάκιον, ἦτο πλήρες αἵματος. Ἡ πυκνὴ καὶ ἤρεμος θάλασσα ἀνήρχετο βραδέως ἐκ τῆς ἀδύσσου. Ἐφαίνετο κοιμωμένη εἰς τὴν βραχῶδη κλίνην τῆς, καὶ ὁ οὐρανὸς κατώπτριζε τὴν ὑπερηφάνειάν της μὲ ἐρυθρὰ σύννεφα.

» Ἐνόησα τότε ὅτι συνεσωρεύετο ἐκεῖ ὄλον τὸ αἷμα τὸ χυνόμενον διὰ τῆς βίας. Ἀπὸ τοῦ πρώτου φόνου, ἐκάστη πληγὴ ἐξέχυσε τὰ δάκρυά της ἐντὸς τοῦ χάσματος, καὶ τὰ δάκρυα ἔρρευσαν τόσον ἀφθόνως, ὥστε τὸ χάσμα ἐπληρώθη.

— Εἶδα ἀπόψε, εἶπεν ὁ Γνέους, ἕνα χεῖμαρρον, ὅστις ἐρρίπτετο εἰς τὴν κατηραμένην αὐτὴν λίμνην.

— Κυριευθεὶς ὑπὸ φρίκης, ἐξηκολούθησεν ὁ Κλεριάν, ἐπλησίασα τὴν ὄχθην καὶ κατεμέτρησα διὰ τοῦ βλέμματος τὸ βάθος τῶν κυμάτων. Ἐκ τοῦ ὑποκόφου των κρότου ἀντελήφθη ὅτι ἔφθανον μέχρι τοῦ κέντρου τῆς γῆς. Κατόπιν ρίψας τὸ βλέμμα μου ἐπὶ τῶν βράχων, οἵτινες τὴν περιέκλειον, εἶδον τὸ κύμα καλύπτον βραδέως τὰς κορυφὰς. Καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἀδύσσου μου ἐφώνησε: «Τὸ κύμα ποῦ ἀναβαίνει, θὰ ἀναβαίνει πάντοτε, καὶ θὰ φθάσῃ τὰς κορυφὰς. Ὁ ἀναβῆ ἀκόμη, καὶ ποταμὸς ἐκχυθεὶς ἐκ τῆς φοβερᾶς λεκάνης θὰ κατέλθῃ πρὸς τὰς πεδιάδας. Τὰ ὄρη ἀποκαμόντα νὰ παλαίουν μὲ τὸ κύμα, θὰ ὑποχωρήσουν. Ἡ λίμνη ὀλόκληρος θὰ καταρρεύσῃ πρὸς τὰς πεδιάδας, καὶ θὰ τὰς κατακλύσῃ. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ θὰ γεννηθοῦν, θὰ πνιγούσιν εἰς τὸ αἷμα, τὸ ὅποσον ἔχυσαν οἱ πατέρες των».

— Ἠγγικεν ἡ ὥρα, εἶπεν ὁ Γνέους. Τὰ κύματα ἦσαν ὑψηλά. Ἦτο ἡ τελευταία νύκτα».

Δ

Ὁ ἥλιος ἀνέτελλεν, ὅταν ὁ Κλεριάν, ἐτελείωσε τὴν ἀφήγησιν τοῦ ὄνειρου του. Ἦχος σάλπιγγος, τὸν ὅποσον ἔφερεν ὁ πρωϊνὸς ἀνεμος, ἠκούετο πρὸς βορρᾶν. Ἦτο τὸ προσκλητήριον τῶν στρα-

τιωτῶν τῶν διεσπαρμένων εἰς τὴν πεδιάδα, πέριξ τῆς σημαίας.

Οἱ τρεῖς σύντροφοι ἠγέρθησαν καὶ ἀνέλαβον τὰ ὄπλα των. Ἀπεμακρύνοντο ρίπτοντες τελευταῖον βλέμμα εἰς τὴν σβυσμένην πυράν, ὅτε εἶδον τὸν Φλέμ διευθυνόμενον πρὸς αὐτούς, τρέχοντα ἐν μέσῳ τῶν ὑψηλῶν χόρτων. Οἱ πόδες του ἦσαν κατὰ λευκοὶ ἐκ τοῦ κονιορτοῦ.

— Φίλοι μου, εἶπε, δὲν γνωρίζω πόθεν ἔρχομαι, διότι ὁ δρόμος μου ἦτο πολὺ ταχύς. Ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους ἔβλεπα τὴν ὀδοντωτὴν συστάδα τῶν δένδρων νὰ φεύγῃ ὀπισθὲν μου. Ὁ κρότος τῶν ποδῶν μου μὲ ἐλίκνιζε καὶ μὲ ἔκαμνε νὰ κλείσω τὰ βλέφαρά μου, καὶ τρέχων πάντοτε, χωρὶς ἢ φορὰ μου ν' ἀποκοπῆ, ἐκοιμήθην παράδοξον ὕπνον.

» Εὐρέθην ἐπὶ μεμονωμένου λόφου. Ἡλιος καυστικὸς ἐπυρπόλει τοὺς μεγάλους βράχους. Οἱ πόδες μου δὲν ἠδύναντο νὰ πατήσουν χωρὶς νὰ καοῦν. Ἐδίαζόμην ν' ἀνέλθω εἰς τὴν κορυφήν.

» Ἐνῶ ἔτρεχον πηδῶν, εἶδον ἀνερχόμενον ἄνθρωπον βαδίζοντα βραδέως. Ἦτο ἐστεμμένος μὲ ἀκάνθας. Βαρὺ φορτίον ἐβάρυνε τοὺς ὤμους του καὶ αἱματηρὸς ἰδρῶς κατέκλυζε τὸ πρόσωπόν του. Ἐδάδιζε κοπιωδῶς, κλονιζόμενος ἀνὰ πᾶν βῆμα.

» Τὸ ἔδαφος ἔκαιε. Δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑποφέρω τὸ μαρτύριόν του, ἀνῆλθον νὰ τὸν ἀναμείνω ὑπὸ ἓν δένδρον εἰς τὴν κορυφήν τοῦ λόφου. Ἀνεγνώρισα τότε, ὅτι ἔφερεν ἓνα σταυρόν. Ἐκ τοῦ στέμματός του καὶ τοῦ πορφυροῦ χιτῶνός του, ἐνόμισα ὅτι ἦτο βασιλεὺς καὶ τὸ μαρτύριόν του μὲ ηὐχαρίστησε.

» Τὸν ἠκολούθουν στρατιῶται, βιάζοντες τὸ βῆμά του διὰ τῆς λόγχης των. Φθάσαντες ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου βράχου τὸν ἀπεγύμνωσαν τῶν ἐνδυμάτων του καὶ τὸν κατέκλιναν ἐπὶ τοῦ παραδόξου δένδρου.

» Ὁ ἄνθρωπος ἐμειδία θλιβερῶς. Ἐξέτεινε τὰς χεῖρας ὀρθανόκτους εἰς τοὺς δημίους του. Οἱ ἤλοι ἀφήκαν δύο ὀπὰς αἱμασούσας. Κατόπιν πλησιάσας τοὺς πόδας του, τοὺς ἐσταύρωσε. Εἰς μόνος ἤλος ἤρχεσε.

» Κεκλιμένος ἐπὶ τῶν νώτων, ἐσιώπα, παρατηρῶν τὸν οὐρανόν. Δύο δάκρυα ἔρρεον βραδέως ἐπὶ τῶν παρεῖων του, δάκρυα τὰ ὁποῖα δὲν ἠσθάνετο χανόμενα εἰς τὸ καρτερικὸν μειδίαμα τῶν χειλέων του.

» Ὁ σταυρὸς ἐστήθη, καὶ τὸ βᾶρος τοῦ σώματος ἐμεγάλωσε φρικωδῶς τὰς πληγὰς. Ἦκουσα τὰ ὄσα του θραυόμενα. Ὁ ἐσταυρωμένος συνεσπάσθη, κατόπιν παρετήρει καὶ πάλιν τὸν οὐρανόν.

» Ἐγὼ ἀπεθαύμαζον. Βλέπων τὸ μεγαλεῖόν του ἀπέναντι τοῦ θανάτου, ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν: «Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι βασιλεὺς». Τὸν ἐλυπήθην τότε, καὶ ἐφώναξα εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ τὸν θανατώσουν δι' ἑνὸς κτυπήματος.

» Μία ὑπολαῖς ἐκελάδει ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Τὸ ἄσμά της ἦτο θλιβερόν καὶ ἀντήχει εἰς τὰ ὠτά μου ὡς κλαυθμὸς παρθένου. «—Τὸ αἷμα χρωματίζει τὴν φλόγα, ἔλεγε, τὸ αἷμα κάμνει πορφυροῦν τὸ ἄνθος, τὸ αἷμα κοκκινίζει τὸ νέφος. Ἐκάθισα ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ οἱ πόδες μου αἱματώθησαν, ἐτίναξα τοὺς κλάδους τῆς δρυὸς καὶ τὰ πτερά μου ἐκοκκίνησαν.

» Συνήντησα ἓνα δίκαιον καὶ τὸν ἠκολούθησα. Εἶχα λουσοθῆ εἰς τὴν πηγὴν, καὶ τὸ πτέρωμά μου ἦτο ἄσπιλον. Τὸ ἄσμά μου ἔλεγε: Χαρῆτε πτερά μου. Ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ ἀνθρώπου τούτου δὲν θὰ σπιλωθῆτε ἀπὸ τὴν βροχὴν τοῦ φόνου.

» Σήμερον τὸ ἄσμά μου λέγει: Κλαῦσε, ὑπολαῖς τοῦ Γολγοθᾶ, κλαῦσε τὸ πτέρωμά σου, τὸ κηλιδωμένον ἀπὸ τὸ αἷμα ἐκείνου, ὅστις σοῦ ἔδωκεν ἄσπιλον εἰς τοὺς κόλπους του. Ἦλθε διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν λευκότητα εἰς τὰς ὑπολαῖδας, καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλοίμονον! Τὸν ἠνάγκασαν νὰ μὲ βρέξῃ μὲ τὴν δρόσον τῶν πληγῶν του.

» Ἀμφιδάλλω, καὶ θρηνώ τὸ κηλιδωθὲν πτέρωμά μου. Ποῦ θὰ εὕρω τὸν ἀδελφόν σου, Ἰησοῦ, νὰ μοῦ ἀνοίξῃ τὸ λινόν του ἱμάτιον; Δυστυχῆ διδάσκαλε, ποῖος υἱός, γεννηθεὶς ἐκ σοῦ θὰ πλύνῃ τὰ πτερά μου, τὰ ὁποῖα κοκκινίζεις μὲ τὸ αἷμά σου;

» Ὁ ἐσταυρωμένος ἤκουε τὴν ὑπολαῖδα. Ἡ πνοὴ τοῦ θανάτου ἀνοιγόκλειε τὰ βλέφαρά του, ἡ ἀγωνία ἔδακνε τὰ χεῖλη του. Τὸ βλέμμα του ὑψώθη πρὸς τὸ πτηνόν, πλήρες γλυκειᾶς ἐπιτιμήσεως, τὸ μειδίαμά του ἔλαμψε γαλήνιον, ὡς ἡ ἐλπίς.

» Ἐξέφερε τότε κραυγὴν μεγάλην, ἡ κεφαλὴ του ἐκλινεν ἐπὶ τοῦ στήθους του, καὶ ἡ ὑπολαῖς ἐφυγε, παρασυρομένη εἰς λυγμόν· ὁ οὐρανὸς κατέστη μέλας καὶ ἡ γῆ ἐρρίγησεν ἐντὸς τοῦ σκότους.

» Ἐτρεχον πάντοτε κοιμώμενος. Ἡ αὐγή ἦλθεν αἱ κοιλάδες ἐξύπνων γελόεσαι εἰς τὴν πρωϊνὴν δμίχλην. Ἡ νυκτερινὴ καταιγὶς ἔκαμε τὸν οὐρανὸν πλέον γαλήνιον, καὶ ζωηρότερα τὰ πράσινα φύλλα. Ἀλλὰ τὸ μονοπάτιον ἐφράσσετο ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀκάνθας, αἵτινες μὲ κατεξέσχίζον τὴν νύκτα, τὰ ἴδια σκληρὰ καὶ αἰχμηρὰ χαλίκια ἐκυλλόντο ὑπὸ τοὺς πόδας μου, οἱ ἴδιοι ὄφεις ἐλίσσόμενοι εἰς τοὺς θάμνους μὲ ἠπείλουν διερχόμενον. Τὸ αἷμα τοῦ δικαίου ἔρρευσεν εἰς τὰς φλέβας τοῦ παλαιοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ τοῦ ἀποδώσῃ τὴν ἀθρότητα τῆς νεότητός του.

» Ἡ ὑπολαΐς διῆλθεν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν καὶ μοῦ ἐφώναζε: — Πήγαινε. Εἶμαι πολὺ λυπημένη. Δὲν δύναμαι νὰ εὔρω πηγὴν ἀρκετὰ καθαρὰν διὰ νὰ λουσθῶ. Ἴδέ· Ἡ γῆ εἶναι κακὴ ὅσον καὶ χθές. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι νεκρὸς καὶ ὁ χόρτος δὲν ἤνθισε. Μόνον ἓν ἔγκλημα περισσότερον ἐγίνε. Πήγαινε».

Ε

Ἡ σάλπιγξ ἐξηκολούθει ἠχοῦσα τὴν ἀναχώρησιν.

— Παιδιά, εἶπεν ὁ Γνέους, τὸ ἐπάγγελμά μας εἶναι πολὺ ἀσχημον. Ὁ ὕπνος μας ταράσσεται ἀπὸ τὰ φαντάσματα ἐκείνων ποῦ κτυπῶμεν. Ἡσθάνθη, καθὼς καὶ σεῖς, τὸν ἐφιέλτην ἐπὶ μακρὰς ὥρας νὰ βαρύνῃ τὸ στῆθος μου. Τριάντα χρόνια τώρα φονεύω. Ἔχω ἀνάγκην ὕπνου. Ἀδελφοί μου, ἄς τὸ ἀφήσωμεν. Γνωρίζω μίαν κοιλάδα, ὅπου τὰ ἄροτρα στεροῦνται βραχιόνων. Θέλετε νὰ γευθῶμεν τὸν ἄρτον τῆς ἐργασίας;

— Θέλομεν, ἀπήντησαν οἱ σύντροφοί του.

Οἱ στρατιῶται τότε ἔσκαψαν βαθεῖαν ὀπήν εἰς τὴν βάσιν ἐνὸς βράχου καὶ ἔθαψαν τὰ ὄπλα των. Κατέβησαν νὰ λουσθῶν εἰς τὸν ποταμὸν· κατόπιν καὶ οἱ τέσσαρες ἀλληλοκρατούμενοι ἐξηφανίσθησαν εἰς τὴν στροφὴν τοῦ δρόμου.

Μετάφρ. Α.

ΓΝΩΜΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΛΑΪΛ

Ἡ ζωὴ μεγάλου ἀνδρὸς δὲν εἶναι χορὸς Μαΐου, ἀλλὰ εἶναι ἀγὼν καὶ ταξίδιον, πόλεμος ἐναντίον δυνάμεων καὶ βασιλείων. Δὲν εἶναι διασκεδαστικὸς περίπατος εἰς ἀρωματώδη ἄλσιν πορτοκαλλεῶν καὶ εἰς χλοερούς καὶ ἀνθοσπάρτους λειμῶνας μὲ τὴν συνοδίαν τοῦ ἄσματος τῶν Μουσῶν καὶ τῶν βοδοπαρείων Χαρίτων, ἀλλὰ εἶναι πορεία κοπιώδης ἐπάνω εἰς τὴν φλογεράν ἄμμον τῆς ἐρήμου, διὰ τῶν χωρῶν τῆς χιόνος καὶ τῶν πάγων. Περιπατεῖ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους μὲ ἀνέκφραστον, γλυκεῖαν συμπάθειαν, ὅπως αὐτοὶ ποτὲ δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ τὸν ἀνταγαπήσουν, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τοῦ ζῆ εἰς τὴν ἐρημίαν, εἰς μακρυνὰ μέρη τῆς δημιουργίας. Εἰς χλοεράς δάσεις, πλησίον τῆς πηγῆς καὶ τοῦ φοίνικος, ἀναπαύεται ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ἀλλ' εὐθὺς πρέπει πάλιν ν' ἀναχωρήσῃ, συνοδευόμενος ἀπὸ φρίκην καὶ ἀπὸ αἰγλήν, ἀπὸ ἀρχαγγέλους καὶ ἀπὸ δαίμονας. Συνοδία του εἶναι ὄλος ὁ οὐρανός. Οἱ ἀστράπτοντες ἀστέρες στέλλουν εἰς αὐτὸν εἰδήσεις ἀπὸ τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις, οἱ τάφοι ἄφωνοι μὲ τοὺς νεκρούς των, ἀπὸ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων. ὦ κόσμε, πῶς θέλεις νὰ ἐξασφαλισθῆς κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; Δὲν ἠμπορεῖς νὰ τὸν ἐνοικιάσῃς μὲ τὸ χρῆμά σου, οὐδὲ ἠμπορεῖς νὰ τὸν χαλινώσῃς μὲ τὰς ἀγχόνας σου καὶ τοὺς νόμους. Σοῦ διεκφεύγει ὡς πνεῦμα καὶ πνοή. Ἡ θέσις του εἶναι ἐγγὺς τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ. Διὰ σέ δυνατὸν νὰ φαίνεται σοβαρόν, διὰ σέ δυνατὸν νὰ εἶναι ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου, ἀλλ' εἰς αὐτὸν εἶναι ἐντελῶς ἀδιάφορον ἂν σύ, ὄφ' ὅσον ζῆ εἰς αὐτὴν τὴν γῆν, τῷ δίδῃς θέσιν εἰς τὴν χαμηλοτέραν καλύβην ἢ ἂν τῷ ἐγείρῃς θρόνον τεσσαράκοντα πόδας ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου διὰ σέ πύργου. Αὐταὶ αἱ χαραὶ τῶν κόσμων, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολῦτιμοι, δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ σέ καὶ ἀπὸ τὰς προαγωγὰς σου. Τροφή καὶ φορέματα καὶ ψυχαί, γύρω προσφιλοῦς ἐστίας, τὰς ὁποίας ἀγαπᾷ, αὐτὰ εἶναι ἰδικὰ του. Δὲν ἐπιζητεῖ καμμίαν ἀπὸ τὰς ἀμοιβὰς σου. Ἴδου ἐπίσης ὅτι δὲν φοβεῖται καμμίαν ἀπὸ τὰς ποινὰς σου. Καὶ νὰ τὸν θανατώσῃς ἀκόμη, πάλιν δὲν ἠμπορεῖς εἰς τίποτε νὰ τὸν βλάψῃς. ὦ, ἂν εἰς αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὁποίου ἀστράπτει ἡ λάμψις τοῦ οὐρανοῦ δὲν ἐνυπῆρχον ὡς θεμελιώδης οὐσία τῆς ὑπάρξεώς

του ἢ θεία δικαιοσύνη, ἢ ἀνθρωπίνη εὐγένεια, φιλαλήθεια καὶ πραότης, — τότε θὰ ἔτρεμον διὰ τὸν κόσμον. Ἡ δύναμις του ὅμως—ὡς χαρῶμεν διὰ τὸ ἄκουσμα—ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῆς δικαιοσύνης, τῆς γενναιότητος καὶ τῆς εὐσπλαγγνίας, αἱ ὁποῖαι ἐνοικοῦν ἐν αὐτῷ. Κατὰ τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῶν ἀπατεῶνων οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐκπέμπουν κεραυνοὺς, τήκονται ὅμως εἰς ὄροσερὰν εὐσπλαγγνίαν, γλυκυτέραν καὶ ἀπὸ τὴν στοργὴν μητρὸς, ἐπὶ τῇ θεᾷ τῶν πιεζομένων καὶ τῶν τυραννουμένων. Ἡ καρδία του, αἱ σκέψεις του εἶναι ἱεραὶ δι' ὄλους τοὺς δυστυχεῖς. Ἡ πρόοδος τοῦ κόσμου ἐξησφαλίσθη διὰ παντός.

Ἐχεις ὅμως ἰδέαν τί εἶναι ὁ μεγαλοφυῆς ἀνθρώπος; Μεγαλοφυῆς εἶναι «ἡ ἐνθουσιώδης δωρεὰ τοῦ Θεοῦ». Εἶναι ἡ ἀγνωτέρα ὑπαρξίς τοῦ ὑψίστου Θεοῦ ἐντὸς ἀνθρώπου. Ἐνῶ ἐντὸς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον σκεπασμένος μὲ ὀμιχλώδη πέπλον, μέσα εἰς αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον κατέστη σαφὴς καὶ εὐδιάγνωστος. Αὐτὸ λέγει ὁ Μίλτων, ὁ ὁποῖος κἄτι βέβαια θὰ ἠξεύρη περὶ τούτου, αὐτὸ λέγουν αἱ φωναὶ ὄλων τῶν αἰώνων καὶ ὄλων τῶν κόσμων. Θὰ ἐπεθύμεις νὰ συναναστρέψῃς τοιοῦτον ἀνθρώπον; Ἔσο τότε πραγματικῶς ὁμοίος του. Ἐξαρτᾶται τοῦτο ἀπὸ σέ; Ἰνώρισε τὸν ἑαυτὸν σου καὶ τὴν πραγματικὴν καὶ φαινομενικὴν θέσιν σου, γνόρισε καὶ ἐκεῖνον καὶ τὴν πραγματικὴν καὶ φαινομενικὴν θέσιν του καὶ προσπάθησε νὰ φερθῆς ἀναλόγως.

*

Πεῖνα καὶ γυμνότης, κίνδυνοι καὶ ὕβρεις, φυλακὴ, σταυρὸς καὶ κώνειον ὑπῆρξεν εἰς ὄλους τοὺς καιροὺς καὶ τὰς χώρας ἢ ἀγοραία τιμὴ τὴν ὁποῖαν ὁ κόσμος προσέφερεν εἰς τὴν σοφίαν καὶ τὸ «Καλῶς ὤρισε», μὲ τὸ ὅποιον ἐχαιρέτισεν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἤλθον νὰ τὸν φωτίσουν καὶ νὰ τὸν καθαρίσουν. Ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Σωκράτης καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἀνήκουν εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, τὸ μαρτυρολόγιον τοῦ κόσμου ὅμως δὲν ἔπαυσε μὲ αὐτούς. Ὁ Ῥογήρος Βάκων καὶ ὁ Γαλιλαῖος στενάξουν εἰς τὰς φυλακὰς τῶν κληρικῶν, ὁ Γάσσορς ὑποφέρει εἰς τὴν κυψέλην ἐνὸς φρενοκομείου, ὁ Καμόνρς ἀποθνήσκει ἐπαλτῆς εἰς τοὺς δρόμους τῆς Λισσαβῶνος. Οὕτω περιεφρόνησαν, οὕτω κατεδίωξαν τοὺς προφήτας ὅχι μόνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλους τοὺς τόπους ὅπου ὑπῆρξαν ἀνθρώποι.

Μετάφρασις Θ. Φ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ὁ Παναλλήνιος Σύνδεσμος τῶν Παραγωγικῶν Σωματείων ἀπεφάσισε τὴν ὀργάνωσιν Ἐκθέσεως Σηροτροφίας καὶ Μεταξουργίας κατὰ τὸ προσεχές φθινόπωρον. Ἡ ἐκθεσις ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, γενήσεται δὲ ἡ ἐπίσημος ἔναρξις αὐτῆς ἐν τῇ Ζαπτεῖῳ Μεγάρῳ τὴν 20 Νοεμβρίου 1911.

Ἡ ἐκθεσις περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς τμήματα :

Α' — Βομβύκια, βομβυκόσποροι, Σκώληκες, Μοσχοφυλλὰ κλπ.

Β' — Σκευὴ καὶ μηχανήματα Σηροτροφίας καὶ Μεταξουργίας καὶ ὄλικά ἐν γένει.

Γ' — Μέταξα ὠμῆ, στρεπτή, κατεργασμένη.

Δ' — Μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Ε' — Χειροτεχνήματα ἐκ μετάξης.

Ὡς παραρτήματα τῆς Ἐκθέσεως θὰ λειτουργῶσιν ὑποδειγματικὰ ἐργαστήρια καὶ πρατήρια λιανικῆς πωλήσεως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐκθέσεως θὰ γίνωσι καὶ διαλέξεις πρὸς ἐκλαϊκευσιν σχετικῶν θεμάτων.

Εἰς τὰ ἀριστα ἐκθέματα θὰ ἀπονεμηθῶσι διάφορα βραβεῖα, ἦτοι α') δίπλωμα τιμῆς, β') χρυσοῦν μετάλλιον, γ') ἀργυροῦν μετάλλιον, δ') χαλκοῦν μετάλλιον, ε') ἔπαινος καὶ ς') δίπλωμα συνεργασίας.

Ἐπίσης θὰ διανεμηθῶσιν ἀμοιβαὶ χρηματικαὶ ἐν ὄλῳ 10,000 δραχμῶν κατὰ ποσὰ ποικίλλοντα μεταξὺ 25-200 δραχμῶν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, εἶναι δεκτὰ εἰδικὰ βραβεῖα ἐκ μέρους δήμων, κοινοτήτων, σωματείων ἢ ἰδιωτῶν προτεινόμενα.

Ἡ ἐκθεσις θὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μῆνα, δύναται ὅμως καὶ νὰ παραταθῇ κατ' ἀπόφασιν τῆς Διοργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Πάντα τὰ ἐκθέματα πλὴν τῶν ἐν τῇ Β' τμήματι πρέπει νὰ εἶναι ἐλληνικῆς προελεύσεως.

Δηλώσεις συμμετοχῆς εἶναι δεκταὶ μέχρι τῆς 31 Σεπτεμβρίου.

Τὰ ἐκθέματα ἀποστέλλονται μέχρι τῆς 30 Ὀκτωβρίου πρὸς τὴν Διοργανωτικὴν Ἐπιτροπὴν ἐλεύθερα ἐξόδων καὶ συνοδευόμενα ὑπὸ πιστοποιητικοῦ προελεύσεως, παρεχομένου ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκθέσεως, ὧν τὰ ὄνόματα θὰ δημοσιευθῶσιν ἐγκαίρως, ἢ τῶν προξενικῶν, κοινοτικῶν ἢ δημοτικῶν ἀρχῶν.

Τὰ ἐκ τῶν ἐξωτερικοῦ ἐκθέματα εἰσάγονται ἀτελῶς, ἐν περιπτώσει δ' ἐκποιήσεως αὐτῶν, εἰς τὸ ἀντίτιμον προστίθεται εἰς βᾶρος τοῦ ἀγοραστοῦ ἡ ἀνάλογος δασμὸς εἰσαγωγῆς καὶ ὁ δημοτικὸς φόρος. Συνοδεύονται δὲ τὰ ἐκθέματα ὑπὸ ἐντύπων δελτίων διὰ τῶν ὁποίων ἐγκαίρως θὰ ἐφοδιασθῶσιν ὑπὸ τῆς Διοργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς οἱ δηλοῦντες συμμετοχὴν.

Ἡ Διοργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ εὐθύνεται ἀπὸ τῆς παραλαβῆς τῶν ἐκθεμάτων, ἐφ' ὅσον τυχὸν ἐπέλθῃ φθορὰ ἢ ἀπώλεια ἐξ ἀμελείας αὐτῆς ὅχι ὅμως καὶ ἀνωτέρας βίας, θεομηνίας ἢ πυρκαϊᾶς. Κατ' αἴτησιν τῶν ἐκθετῶν καὶ δαπάνη αὐτῶν ἀναδέχεται τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐκθεμάτων.

Τὰ ἐκθέματα θὰ τοποθετήσῃ κατ' ἀρέσκειαν ἢ Ὀργανωτικὴ Ἐπιτροπὴ.

Ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τῶν ἐκθεμάτων παραχωρεῖται χῶρος, ὅχι ὅμως εὐρύτερος τῶν 3 τετραγ. μέτρων, πέραν τούτου ὁ ἐκθέτης ὑποχρεοῦται εἰς πληρωμὴν 20 δρ. κατὰ τετραγ. μέτρον.

Ὅσοι θελήσωσι δικαιῶνται νὰ τοποθετήσωσι τὰ ἐκθέματά των ἐντὸς ἰδίων προθηκῶν, ἀλλὰ κατὰ σχέδιον καὶ διαστάσεις ὑποδεικνυμένας ὑπὸ τῆς Διοργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἐκ τῆς πωλήσεως ἐκθεμάτων καὶ ἐκ τῶν εἰσπράξεων 10% κρατοῦνται ὑπὲρ τοῦ ταμείου τῆς Ἐκθέσεως.

Ἀντιπρόσωποι ἢ ὑπάλληλοι ἐκθετῶν καὶ πρατηρίων γίνονται δεκτοὶ μόνον τῇ ἀδείᾳ τῆς Διοργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς.

Οἱ ἐκθέται δικαιούνται νὰ καταθέσωσιν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Ἐκθέσεως ἀγγελίας, τιμολόγια κλπ.

Ὅσα ἐκθέματα δὲν παραληφθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐκθετῶν ἐντὸς θιμῆνου ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς Ἐκθέσεως θεωροῦνται ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν Σύνδεσμον τῶν Παραγωγικῶν Σωματείων, ὅστις δύναται νὰ διαθέσῃ ταῦτα κατὰ βούλησιν.

Πρόεδρος τῆς Διοργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ὤρισθη ὁ κ. Ι. Μ. Δαμβέργης, Γραμματεὺς ὁ κ. Ι. Σ. Μανιτάκης καὶ Ταμίας ὁ κ. Δ. Λοβέρδος, κυβερνητικὸς δ' ἐπίτροπος ὁ κ. Σ. Χασιώτης.

— Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν δι' ἐγκυκλίου αὐτοῦ πρὸς τὰς προξενικὰς ἀρχὰς ἐζήτησεν ὅπως ἐντὸς τοῦ θέρους ὑποβληθῶσιν ἐκθέσεις περιλαμβάνουσαι τὰ κάτωθι, ἀναγόμενα εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμοῦ:

1) Πίνακας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν ἐκάστης Μητροπόλεως ἢ Ἐπισκοπῆς.

2) Σύντομα ὑπομνήματα ἢ δημοσιεύματα ἀξία λόγου περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν σπουδαιότερων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων.

3) Εἰκόνας χαρακτηριστικῶν ἑλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, βιογραφίας καὶ εἰκόνας ἐγκρίτων λογίων τοῦ ἐγγύς παρελθόντος.

4) Πίνακας ἐμφαίνοντας τὴν ἑδραν, τὸ εἶδος τὸν ἀριθμὸν τῶν τάξεων, τῶν διδασκάλων, τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν καὶ τὰς ἐτησίαις δαπάναις τῶν κοινοτικῶν καὶ ἰδιωτικῶν ἑλληνικῶν σχολείων κατὰ Μητροπόλεις καὶ Ἐπισκοπὰς.

5) Σύντομα ὑπομνήματα καὶ δημοσιεύματα περὶ τῆς ἱστορίας τῶν σπουδαιότερων ἑλληνικῶν σχολείων, βιογραφίας καὶ εἰκόνας τῶν σπουδαιότερων ἐβεργετῶν τῶν σχολείων,

εἰκόνας εὐπροσώπων σχολικῶν κτιρίων καὶ μαθητικῶν δρόμων.

6) Εἰδήσεις περὶ τῆς κοινοτικῆς καὶ ἰδιωτικῆς φιλανθρωπίας (νοσοκομείων, ὀρφανοτροφείων, γηροκομείων, οἰκονομικῶν συσσιτίων) εἰκόνας εὐπροσώπων τιοιούτων ἰδρυμάτων καὶ ἰδρυτῶν ἢ μεγάλων εὐεργετῶν.

7) Εἰδήσεις περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν, φιλελευθέρων, φιλανθρωπικῶν, μουσικῶν, γυμναστικῶν κτλ. συλλόγων καὶ ἀδελφοτήτων.

8) Εἰδήσεις περὶ τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς, συγγραφικῆς καὶ δημοσιογραφικῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκασταχοῦ ἐπιστημόνων, δικηγόρων, ἰατρῶν, φαρμακοποιῶν, μηχανικῶν γεωπόνων καὶ περὶ ἀξιολόγων ἐγχαρῶν λογίων καὶ συγγραφέων, περιοδικῶν, ἐφημερίδων κ.τ.λ.

ΑΓΓΛΙΑ

Τὸ μήκος τῶν τηλεφωνικῶν γραμμῶν τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου ἀνέρχεται ἐν ὅλῳ εἰς 414.688 χιλιόμετρα. Ἐκ τούτων 163.299 χιλιόμετρα ἀποτελοῦν τὰ τηλεφωνικὰ σύρματα τοῦ Λονδίνου. Ἡ ἐτησίαι συνδρομὴ διὰ τὸ Λονδίνον εἶνε 17 λίραι (425 δρ.), διὰ τὰς λοιπὰς πόλεις 8 λίραι (200 δρ.). Κατὰ τὸ ἔτος 1909-1910 εἰσπράχθησαν ἐκ τῶν συνδρομῶν τοῦ Λονδίνου 525 χιλ. λιρῶν καὶ ἐδαπανήθησαν 353 χιλ. ὥστε ἔμεινε κέρδος 172 χιλ. λιρῶν. Ἄλλ' αἱ εἰσπράξεις τῶν μικρῶν πόλεων εἶναι κατώτεροι τῶν ἀντιστοίχων δαπανῶν.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Νέα ὑπερύψηλος οἰκία οἰκοδομεῖται ἐν Ν. Ὑόρκη ἀποτελουμένη ἐκ 55 πατωμάτων. Θὰ φθάσῃ τὰ 233 μέτρα, ὑπερβαίνουσα πάσα τὰς μέχρι τοῦδε. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐνοίκων θὰ λειτουργοῦν 26 ἀνεγκυστήρες.

— Ὑπὸ τῆς δασονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καθιερώθη ἐσχάτως πλήρης στατικὴ τῶν ἀνά τὴν ὑφήλιον δασωδῶν ἐκτάσεων. Κατὰ ταύτην ὅλα τὰ δάση ἑμῶν κατέχουν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας

τῆς γῆς ἑκτασιν 16 ἑκατομμυρίων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Τὰ δάση τῆς Εὐρώπης ἔχουν ἑκτασιν 3 ἑκατομμυρίων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, τῶν ὁποίων τὰ 1/6 ἀνήκουν εἰς τὴν Νορβηγίαν, τὴν Σουηδίαν, τὴν Φιλανδίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Τὰ δάση τοῦ Καναδά ἔχουν ἑκτασιν 3 ἑκατομμ. 200 χιλ. τετρ. χιλιομέτρων, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν 2 ἑκατομμ. 200 χιλ. τῆς Ἀσιατικῆς Ρωσίας 1 ἑκατομμ. 400 χιλ. τῆς Κεντρ. Ἀφρικῆς 900 χιλ. χιλιομ., τῶν Ἰνδιῶν 596 χιλ., τῆς Αὐστραλίας 507 χιλ., τῆς Ἀλάσκας 428 χιλ., τῆς Ἰαπωνίας 230 χιλ. κλπ.

— Ἡ ἰδέα ἀνήκει εἰς τὸν ἀρ. Ραβενέλ Διευθυντὴν τοῦ βακτηριολογικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Βισκονσίνης. Πρόκειται περὶ θεάτρου μικροβίων, δηλ. περὶ μεγεθυντικῆς ἀναπαραστάσεως τῶν διαφόρων μικροβίων ὑπὸ πραγματικῶν ἠθοποιῶν καὶ ἐξελιξέως ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ποικίλης αὐτῶν δράσεως!

ΓΑΛΛΙΑ

Εἰς τὸ Δελτίον τοῦ Γραφείου τῶν γεωργικῶν πληροφοριῶν δημοσιεύονται παρατηρήσεις βεβαιουῦσαι πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον οἱ μελισσολόγοι ἀνέκαθεν ὑπεστήριζον, ὅτι εἶναι πεπλανημένη ἡ ἰδέα τῶν ἀμπελοκτημόνων, τῶν θεωρούντων τὰς μελίτσας ὡς ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ἀμπελοουργίαν. Αἱ μέλισσαι δὲν καταστρέφουν τὰς ὠρίμους σταφυλάς, διότι καὶ δὲν δύνανται νὰ τρυπήσουν τὸν φλοιὸν τῶν. Μόνον ὅσας βράγας εὐρουν τρυπημένας χρησιμοποιοῦν διὰ ν' ἀπομυζήσουν τὸν χυμὸν τῶν. Τοιοῦτοτρόπως ὅχι μόνον δὲν βλάπτουν τὴν ἀμπελοουργίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὠφελοῦν, διότι καθαρίζουν τὰς ἀμπέλους ἀπὸ τὰς βράγας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι σηπόμεναι θὰ μετέδιδον καὶ εἰς ἄλλας τὴν σήψιν. Παρεκτὸς τούτου ὅσοι ἀμπελῶνες ἔχουν πλησίον κυψέλας προφυλάσσονται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν πράγματι καταστρεπτικῶν σφηκῶν, διότι τὰ σμήνη τῶν μελισσῶν ἀποτελοῦν ἀμυντικὴν φρουράν.

— Κατὰ τὴν *Nature* ἡ πληθυσμὸς τῆς γῆς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ὑπελογίζετο εἰς 682 ἑκατομμύρια κατοίκων. Σήμερον κατὰ τοὺς πιθανωτέρους ὑπολογισμοὺς ἀνέρχονται εἰς 1.700 ἑκατομμύρια. Οἱ ἄνδρες εἶναι κατὰ 10-12 τοὺς 1000 περισσώτεροι τῶν γυναικῶν.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ γερμανικὴ ἀποστολὴ ἡ ἐπιβαίνουσα εἰδικοῦ σκάφους, τοῦ Πλανήτου συνεπλήρωσε τὰς βυθομετρικὰς ἐρεῦνας τῆς ἀνά τὸν Εἰρηνηκὸν Ὠκεανὸν καὶ ἐξηκρίθωσε τὰ ἐξῆς μέγιστα βάθη εἰς τρία διάφορα σημεῖα: 9.136 μέτρων, 9.427, καὶ 9.140. Εἰς τὰ βάθη ταῦτα ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς γῆς φαίνεται λεπτότερος, ἢ δὲ ἐσωτερικὴ θερμότης τοῦ πλανήτου μάλλον αἰσθητή.

— Ὁ διάσημος διευθυντὴς τοῦ Ζωολογικοῦ κήπου τοῦ Ἀμβούργου Χάγκεμπακ προτίθεται νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐπὶ τῶν Βριονίδων νήσων τοῦ Ἀδριατικοῦ ὄχι μακρὰν τῆς Πόλεως ἐκτεταμένους ζωολογικοὺς κήπους πρὸς συγκέντρωσιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς τετραπόδων καὶ πτηνῶν, ἰδίως τῶν σπανίων καὶ περικαλλῶν εἰδῶν τῶν τροπικῶν. Θ' ἀποτελεσοῦν οὕτω εἶδος νέου παραδείσου, τοῦ ὁποῦ τὴν ἐκμετάλλευσιν κρίνει λίαν προσδοκώμενον ὁ γερμανὸς φυσιοδίφης, ἀποδλέπων εἰς τὸ θαυμάσιον κλίμα τῶν νήσων τούτων καὶ τὴν πλουσιωτάτην βλάστησιν, δι' ἣν ἐξασφαλίζεται ἡ ἀνετος διαβίωσις πολλῶν καὶ ποικίλων ζώων.

— Εἰς γενομένην ἐσχάτως πώλησιν αὐτογράφων ἐν Βερολίῳ ἀνευρέθη ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Βετόδεν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 9 Ἰουλίου 1824. Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἐν Ζυρίχῃ φίλον του μουσικὸν ἐκδότην Noegeli, γράφοντα καὶ στίχους, καὶ παραγγέλλει τὴν ἀποστολὴν ἢ ἀντιτύπων, ἀναμολογῶν ὅτι μόνον χάρις εἰς τὴν ποιήσιν εὖρε τὴν «δύναμιν ν' ἀφιερῶσθαι τὸ κάλλιστον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὰς σύρανους Μούσας».

ΕΛΒΕΤΙΑ

Ἡ ἀπό ἔτους εἰς ἔτος ἐπιτεινομένη ἐγκατάστασις ξένων ἐν Ἑλβετία ἤρχισε νὰ ἐμβάλλῃ εἰς ἀνησυχίαν τοὺς Ἑλβετοὺς πατριώτας. Κατὰ γενομένην ἀπογραφὴν, ἐκ τῶν 3.750.000 κατοίκων τῆς Ὁμοσπονδίας 565.025 εἶναι ξένοι, ἤτοι ἀναλογοῦσι 151 πρὸς 1000 Ἑλβετοῦς. Εἰς τινὰ μέρη ἡ ἀναλογία κατανατᾷ μέχρι 40 τοῖς ἑκατόν, εἰς δὲ τὸ Λουγάνον οἱ ξένοι εἶναι περισσότεροι τῶν ἐντοπίων.

— Κατὰ τὴν δεκαετίαν 1901-1910 οἱ ἀπολεσθέντες εἰς τὰς Ἄλπεις ὄρειοί, οἱ ἐπιχειρήσαντες ὄρειο-αὐτὴν ἐκδρομὰς ἀνέρχονται εἰς 890. Εἰς τούτους δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ στρατιῶται καὶ οἱ κάτοικοι ὄρειων χωρίων οἱ ἀναρπαγέντες ἀπὸ χιονοθύελλας.

ΙΑΠΩΝΙΑ

Κατ' ἐπίσημον δημοσίευμα τοῦ Γεωργικοῦ Γραφείου τοῦ Τόκιο, μετὰ τὸ τῶν 51 ἑκατομ. κατοίκων τῆς Αὐτοκρατορίας 31 ἑκατομ. ἤτοι 60 τοῖς 100 ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν ἢ ζῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας. Οἱ περισσότεροι τῶν γεωργῶν εἶναι μικροῦ διοικητῆται. Τὰ μέσα τῆς καλλιέργειας ἐλονοῦν τελειοποιοῦνται, ὥστε ὑπάρχει ἐλπίς ὅτι εἰς προσεχέες μέλλον θὰ ἐπαρκῆ ἡ παραγωγὴ τῆς χύρας πρὸς διατροφήν τῶν κατοίκων ἀνευ τῆς ἀνάγκης εἰσαγωγῆς σιτηρῶν.

ΙΝΔΙΑΙ

Ἀπὸ 14 ἐτῶν ἡ πανώλης δὲν ἔπαυσε νὰ δεκατίζῃ τὸν πληθυσμὸν

τῶν Ἰνδιῶν ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἑξῆς πίναξ τῶν ἐκ πανώλους ἐτησίων θανάτων:

ἔτος	1896	Θάνατοι	2.219
»	1897	»	55.234
»	1898	»	116.285
»	1899	»	139.009
»	1900	»	92.807
»	1901	»	282.027
»	1902	»	576.365
»	1903	»	883.076
»	1904	»	1.143.993
»	1905	»	1.069.140
»	1906	»	356.721
»	1907	»	1.315.892
»	1908	»	156.480
»	1909	»	174.874
»	1910	»	495.999

Ἦτοι σύνολον τῶν ἐκ πανώλους ἐντὸς 14 ἐτῶν ἀποθανόντων 6.860.211!

ΙΣΠΑΝΙΑ

Μολονότι αἱ μεταναστεύσεις εἰς εἰς Ἀμερικὴν ἀνέρχονται εἰς 200 χιλ. περίπου κατ' ἔτος, ἡ ἀπογραφὴ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1910 ἐβεβαίωσε πληθυσμὸν 19,508.068 κατοίκων ἤτοι ἀξῆσαι 2 ἑκατομμυρίων περίπου ἀπὸ τοῦ 1900. Πολυανθρωπότεραι πόλεις τῆς Ἰσπανίας εἶναι αἱ ἑξῆς: Μαδρίτη 571,519 κάτοικοι, Βαρκελώνη 560.000, Βαλεντία 213.550, Σεβίλλη 155.366, Μαλάγα 133.045, Μουρκια 124.983, Σαραγόσσα 105.799. Εἰς τὰς ἐπαρχίας Μαλάγας, καὶ Ἰσπανίας παρατηρεῖται ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ. Ὡς συμβαίνει πανταχοῦ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ αἱ πόλεις ἀπορροφῶσι βαθμῆδόν τοὺς κατοίκους τῶν ἀγρῶν.